

Tartu Ülikool
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
Eesti ja üldkeeleteaduse instituut

**Omadussõnade intensiivistamine eesti noortekeeles kahe korpuse
võrdluses**

Magistritöö

Triin Aasa

Juhendaja professor Liina Lindström

Tartu 2024

Sisukord

Sissejuhatus	5
1. Keele varieerumine ja muutumine	8
2. Suuline keel	11
3. Noortekeel	13
4. Omadussõnad	16
4.1. Omadussõnade omadused	16
4.2. Omadussõna lauseliikmena	18
5. Intensiivistajad	20
5.1. Intensiivistajate omadused	20
5.2. Intensiivistajate kujunemine	22
5.3. Intensiivistajad kasutuses	23
5.4. Varasemad uurimused intensiivistajatest	25
5.4.1. Eesti keele kohta tehtud uurimused	25
5.4.2. Inglise ja norra keeles tehtud uurimused	28
6. Omadussõnade intensiivistamise analüüs	31
6.1. Materjal	31
6.2. Meetod	32
6.2.1. Süntakiline positsioon, semantilised kategooriad, omadussõna tüübid	33
6.2.2. Analüüsist välja jäänud sõnad	36
6.2.3. Statistilised meetodid	37
6.3. Intensiivistajate ülevaade	39
6.3.1. Intensiivistamismäärade võrdlused	42
6.3.2. Intensiivistajate leksikaalse koosseisu võrdlus	44
6.3.3. Intensiivistaja funktsioon	48
6.3.4. Enim intensiivistatud omadussõnadega esinenud intensiivistajad	51
6.4. Intensiivistamise seos seletavate tunnustega	53
6.4.1. Sugu	54
6.4.2. Süntakiline positsioon	56
6.4.3. Omadussõna tüüp	59

6.4.4. Omadussõna semantiline kategooria.....	62
6.4.5. Mitmetunnuseline analüüs	69
6.5. Erandlikud intensiivistamisjuhud.....	75
6.5.1. Intensiivistamine eitavas lauses	75
6.5.2. Keskvõrdes omadussõnade intensiivistamine	77
Kokkuvõte	81
Kirjandus	85
Intensification of adjectives in Estonian teenagers' language in comparison between two corpora. Summary	93

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen käesoleva lõputöö ise kirjutanud ning toonud korrektselt välja teiste autorite panuse. Töö on kirjutatud lähtudes Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Sissejuhatus

Intensiivistajad on laiendid, mis muudavad intensiivistatava sõna kvaliteedi või määra astet abstraktsel intensiivsuskalal (Hennoste 2000: 1805–1806; Quirk jt 1985: 590–599). Need on mitmekülgsed keelevahendid, mis muutuvad võrdlemisi kiiresti, sest nende mõju väheneb kasutuses ja asemele vajatakse uusi tugevaid sõnu (Stoffel 1901: 1–2). Pidevas muutuses olemise pärast on need keele varieerumise ja muutumise kontekstis huvitavad uurimisobjektid. Seda just noortekeeles, sest mitme uuringu põhjal on selgunud, et noored kasutavad intensiivistajaid kõige rohkem (vt nt Stratton, Sundquist 2022, Stratton 2020). Lisaks juhivad noored keelemuutusi (Tagliamonte 2016: 5), mistõttu on selleks, et toimuvatest või juba toimunud muutustest aimu saada, sobilik vaadata nende keelt. Võtan sellest tulenevalt magistritöös vaatluse alla intensiivistamise noortekeeles. Täpsemalt uurin omadussõnade intensiivistamist, näiteks *väga ilus*, *suhteliselt igav*, *üsna väike*.

Eesti keeles on intensiivistamist eri nurkadest ja eri materjali põhjal varem uuritud. Metslang (1997) on analüüsinud maksimumi ja miinimumi väljendamist fraseoloogilistes väljendites. Kotilainen (2006) uuris oma bakalaureusetöös intensiivsusprefiskoidide kujunemist, päritolu ja kasutust 1990.–2001. aasta tekstides. Jürine jt (2016) on kirjutanud sõna *jumal* funktsioonidest, sh intensiivistavast. Vainik ja Brzozowska (2019) on eesti ja poola keele positiivsete adjektiivide ja adverbide kasutuse uurimuses andnud põgusa ülevaate nendega esinenud intensiivistajatest. Tuulik jt (2022) analüüsisid teiste prototüüpsete adjektiivide omaduste hulgas ka nende intensiivistajaga laiendamist. Süsteemse ülevaate intensiivistamisest eesti noortekeeles andsin oma bakalaureusetöös (2022), kus vaatasin, milliseid intensiivistamisvahendeid kasutatakse ja mis liiki sõnu intensiivistatakse. Spetsiifilisemalt omadussõnade intensiivistamist uuris Petron (2023) oma magistritöös eakate keelest, kus vaatas ka, kuidas kõneleja vanus, haridustase ja sugu intensiivistajate kasutust mõjutavad.

Siiani puudub aga uurimus, mis võrdleks vanemat ja uuemat keelematerjali, et selgitada välja, mis aja jooksul intensiivistajate kasutuses muutunud on. Lisaks on intensiivistamist mõjutavaid tegureid analüüsitud vaid osaliselt: Petron (2023) vaatas keeleväliseid ehk sotsiaalseid tunnuseid, kuid keelesiseste tunnuste mõju ei ole uuritud. Sellest lähtudes on magistritöö eesmärk analüüsida soo ja keelesiseste tunnuste ning aja mõju omadussõnade intensiivistamisele eesti noortekeeles. Vaadeldavad keelesised tunnused on omadussõna tüüp, süntaktiline positsioon ja semantiline kategooria. Kasutan uurimismaterjalina suulisi argivestlusi aastatest 1996–2004, mis pärinevad Tartu Ülikooli suulise ja arvutisuhtluse labori suulise eesti keele korpusest, ja 2020–2021, mis pärinevad teismeliste keele korpusest. Magistritöös on püstitatud kolm uurimisküsimust:

1. Millisel määral omadussõnu intensiivistatakse?
2. Kuidas intensiivistajate leksikaalne koosseis ajaga muutunud on?
3. Kuidas sugu ja keelesised tegurid intensiivistamist mõjutavad?

Lisaks on püstitatud kolm hüpoteesi:

1. Intensiivistamismäär on ajas suurenenud.
2. Sagedaimad intensiivistajad on jäänud samaks.
3. Suulise eesti keele korpuse vestlustes ehk vanemas materjalis ei ole ingliskeelseid intensiivistajaid.

Magistritöö koosneb kuuest peatükist, millest viis sisaldavad teoreetilist tausta. Esimeses peatükis annan põgusa ülevaate keele varieerumisest ja muutumisest, teises suulisest keelest ja selle eripäradest, kolmandas noortekeelt iseloomustavatest joontest. Neljandas peatükis on põhjalikum omadussõnade kirjeldus, sh millised omadussõnad on ja kus need lauses esineda saavad. Viies peatükk on pühendatud intensiivistajatele ning sisaldab infot selle kohta, mis on intensiivistajate omadused, mis nende kasutust mõjutada võib ja mida teistes keeltes nende muutumise kohta leitud on. Lisaks tutvustan lähemalt varem eesti keele kohta tehtud uurimusi ning inglise ja norra keeles tehtud uurimust, mis siinsele magistritööle eeskujuks on olnud.

Alates kuuendast peatükist algab analüüsiosa. Kõigepealt annan ülevaate oma uurimismaterjalist ja meetodist, kirjeldan täpsemalt, milliseid seletavaid tunnuseid uurin

ning kuidas on kujunenud valim. Sellele järgneb alapeatükis 6.3. intensiivistajate analüüs, sh intensiivistamismäärade, intensiivistajate leksikaalse koosseisu ja nende funktsioonide võrdlus kahes korpuses. Lisaks vaatlen põgusalt, milliseid omadussõnu enim intensiivistati. Alapeatükk 6.4. sisaldab intensiivistamise ja seletavate tunnuste seoste analüüsi, kus vaatan iga tunnust mõlemas korpuses eraldi, võrdlen tulemusi ning pakun võimalikke seletusi tekkinud erinevustele. Viimaks teen mitmetunnuselise analüüsi, mille abil on võimalik vaadata korraga kõikide seletavate tunnuste mõju intensiivistamisele ning välja selgitada, millistes olukordades intensiivistajad tõenäolisemalt esinevad. Alapeatükis 6.5. kirjeldan erandlikke intensiivistamisjuhte, milleks on intensiivistajate kasutamine eitavas lauses ja keskvõrdes omadussõnaga.

Märksõnad: intensiivistaja, omadussõna, noortekeel, varieerumine

1. Keele varieerumine ja muutumine

Varieerumine ja muutumine on keeles loomulikud protsessid. Varieerumise analüüsi eesmärk on keele varieerumist mõista, vaadates selleks, millised keelelised ja/või sotsiaalsed tegurid seda mõjutavad (Chambers 2002: 3). Seejuures lähtutakse printsipiist, et varieerumine ei ole juhuslik, vaid toimub mingis keelekogukonnas süstemaatiliselt (Pilvik jt 2021: 772). Varieerumise analüüs sai alguse 1960ndate algusest, mil William Labov avaldas oma sotsiolingvistilise uurimuse „The social motivation of a sound change“ (1963) (Chambers 2002: 5), milles analüüsis häälikumuutusi Martha's Vineyardi saare kõnelejate seas (Labov 1963: 273). Ta sidus sõnade häälduse varieerumise kõnelejate sotsiaalse taustaga ja näitas, et see võib keelelisi valikuid mõjutada (Labov 1963). Aja jooksul on varieerumise uurimise suunad aga laienenud ning varieerumise seletusi otsitakse pigem keelelisest kontekstist, teksti tüübist jms, mitte niivõrd sotsiaalsetest teguritest. Lisaks kasutatakse mitmemõõtmelise statistika meetodeid, nt otsustuspuud, juhumetsi, segamudeleid. (Pilvik jt 2021: 773–774) Varieerumise analüüsi keskmeks on uuritav tunnus. See hõlmab variante, millega väljendatakse ühte ja sama asja (Tagliamonte 2012: 3). Näiteks on palju käsitletud intensiivistajaid (Tagliamonte 2012: 320) kui üht peafunktsiooni täitvaid laiendeid, millest on ajendatud ka sinne töö. Varieerumismustrite leidmiseks seotakse uuritav tunnus seletavate tunnustega, mis võivad olla nii sotsiaalsed kui ka keelelised.

Keelelised ehk keelesisesed (*language-internal*) tunnused tulenevad keelesüsteemist, st foneetikast ja fonoloogiast, morfoloogiast, süntaksist ja diskursuspragmatikast. Uuritavat tunnust võib grammatiliselt mõjutada nt morfoloogiline klass, teised lauses sisalduvad moodustajad, eitus. (Walker 2014: 445–446) Magistritöös on vaadeldavad keelesisesed tunnused omadussõna süntaktiline positsioon, adjektiivi tüüp ja semantiline kategooria, kuid neist on täpsemalt kirjutatud ptk-s 4 ja analüüsiosas. Sotsiaalsed ehk keelevälised (*language-external*) tunnused tulenevad nt inimese füsioloogiast (seotud keele tootmise ja töötlemisega), mingisse rühma kuulumisest (nt sugu, sotsiaalne klass)

või diskursusest (nt teema, stiil). (Walker 2014: 445) Näiteks tulevad keelevälised tunnused esile lausetes, mis on grammatiliselt erinevad, kuid semantiliselt identsed (nt *Adonis saw himself in the mirror vs. Adonis seen hisself in the mirror* 'Adonis nägi ennast peeglist'). Nendest lausetest esimene viitab keskklassile, haritud kõnelejale või formaalsele keekekasutusele, samas kui teine seostub töölisklassi, hariduseta kõneleja või kõnekeelega. (Chambers 2002: 3–4) Kuigi keekekasutust mõjutavad paljud keelevälised tunnused, nt ühiskonnakiht, stiil ja register, päritolu ja kultuuritaust (Tagliamonte 2012), on siinse töö kontekstis sotsiaalsed tunnused sugu ja aeg. Vanuserühm on korpuskeskne ja suhteliselt homogeenne, mistõttu ma seda seletava tunnuseks ei käsitle.

Sooliselt seostatakse naiste keelt standardkeelele lähedasema keekekasutusega kui meeste keelt. Põhjendusi selle seletuseks on pakutud palju, kusjuures neis ei arvestata sugu ainult kui bioloogilist omadust, vaid ka kui sotsiaalset ja kultuurilist käitumist. Näiteks on võimalik erinevust põhjendada sellega, et naised kasutavad standardset ja prestiižset keelt, et tagada oma sotsiaalne staatus, samas kui meeste mittestandardsete variantide kasutamine on seotud karmuse ja sitkusega, mis on osa töölisklassi elust ja mehisusest. Olgu põhjendused millised tahes, on ootuspärane, et kogukonnas on meeste ja naiste keeleline käitumine tõenäoliselt erinev. (Cheshire 2002: 426–428) Keelemuutuse kontekstis usutakse, et naised kasutavad uusi vorme varem ja tihedamini, mistõttu on nemad keelemuutuse juhid (Fuchs 2017: 347). Samas võib see siiski olla kultuurispetsiifiline, mitte universaalne. Pealegi võivad soolised erinevused olla stabiilsed, st need ei ole seotud muutusega. Parema ülevaate varieerumisest saab, kui siduda sugu teiste sotsiaalsete tunnustega. (Fuchs 2017: 347–348)

Vanus on oluline tegur, sest inimese koht ühiskonnas, kogukonnas ja peres muutub vananemise käigus. Vanuse kasvuga kaasnevates pöördepunktides muutuvad inimese rollid, vabadused ja kohustused. Seeläbi kajastub indiviidi areng ka sotsiaalsete normide taustal. Sotsiolingvistikas on ülekaalukalt uuritud keskeas inimeste keelt, mille näol on tegu n-ö küpse keekekasutusega, mis ei ole seotud arenguetappidega. Nemad on võrreldes noortega konservatiivsed keekekasutajad, mis tuleneb töökoha standardse keele survest. (Eckert 2017) Seevastu näiteks noored kasutavad teadlikult keelt, mis vastandub nende vanematele (vt noortekeele kohta täpsemalt ptk-st 3). Vanuselisel tasemel keelemuutuse

vaatepunktist uurida just seda, mis toimub noortekeeles, et saada teada, kuhu keel liikumas on. (Tagliamonte 2016: 3).

Varieerumise uurimisel eristatakse näiva aja (*apparent time*) ja reaalaaja (*real time*) meetodit. Näiva aja meetodi abil uuritakse eri põlvkondade keelt samas ajahetkes, et seletada tulemuste põhjal, kuidas mingi keelemuutus (lähi)minevikus võis toimuda (Tagliamonte 2012: 43). Reaalaja meetodiga uuritakse sama kõnelejarühma erineval ajal (Schilling-Estes 2002: 309). Siinses töös rakendan viimast meetodit. Võrdlen kahte noorterühma erineval ajahetkel, ühe rühma materjal pärineb 1996.–2004. aastast, teise materjal 2020.–2021. aastast. Sajandi alguse vestlustes on kõnelejad osaliselt küll natuke vanemad kui uuemas materjalis, kuid eeldan siiski, et nende keelekasutus ei erine liialt suurel määral nooremate omast ning nad moodustavad ühtse rühma (rühmade üldised kirjeldused sisalduvad ptk-s 3). Võrdluse eesmärk on näha, kui palju intensiivistajaid kasutatakse ja kuidas intensiivistajate kasutus muutunud on.

Keelemuutus võib toimuda keele sisemise arengu tõttu, keelekontaktide mõjul või nt keele korraldamise tulemusel. Samas on oluline roll kõnelejal, kelle suhtlusvõrgustiku kaudu uuendused levivad ja kes oma valikutega viib muutusi täide. (Praakli, Koreinik 2020: 917) Keelemuutuse olulised indikaatorid on vanuselised erinevused. See tähendab, et kui muutus on toimumas, on uue vormi sagedus suurem noorte inimeste kõnes ja väiksem vanemate inimeste kõnes. Kadumas vormi puhul on sagedused vastupidised. (Holmes 2013: 180, Chambers 2013: 306) Reaalaja meetodi puhul on seega uus vorm sagedasem uuemas keelematerjalis ning kaduv vorm vanemas materjalis.

2. Suuline keel

Suuline ja kirjalik keel on oma olemuselt väga erinevad. Olulised jooned, mis suulist keelt kirjalikust eristavad, on kaduvus, tagasikerimatus, sünkroonsus ja linearsus (Auer 2009: 2–4, Hennoste 2000: 1139–1140). Kaduvus tähendab seda, et kõneleja ja kuulaja peavad mõlemad meeles pidama, mis öeldud on, sest vastupidiselt sõnale paberil ei jäädvustata öeldut mujale kui inimese mällu. Sellest tulenevalt seab mälu piirid kõne tootmisele ja töötlemisele, mispärast kasutatakse rääkides lühemaid üksusi ja eelistatakse konstruktsioone, mida on töötlemisel lihtsam jälgida. Tagasikerimatus tähendab, et kuigi rääkideski saab täpsustusi ja parandusi teha, ei saa tagasi võtta seda, mis kord välja öeldud on. Lause saab küll näiteks uuesti sõnastada, misläbi „kustutatakse“ eelnevalt öeldu, millele on kuulaja tavaliselt vastuvõtlik, kuid kogemata väljalobisetud saladust tagasi võtta on palju keerulisem. Tagasikerimatus tuleb esile ka nt kõhkluste, eneseparanduste ja uuesti alustamise näol, mis annavad märku probleemidest öeldu planeerimisel. Sünkroonsus tähendab, et kõneleja öeldut töödeldakse kuulaja peas vaid väikese ajalise viitega. (Auer 2009: 2–4) Linearsus tähendab, et kõneleja edastab kuulajale teksti sõnahaaval, mistõttu ei saa kõneleja tehtud muudatusi ja parandusi ise sobivasse kohta paigutada, vaid seda peab tegema kuulaja (Hennoste 2000: 1140). Selline paranduste-muudatuste tegemine näitab, kuidas lausungi moodustamise protsess sisaldub lausungis eksplitsiitselt (EG 2023: 987). Tähelepanu tasub nende iseloomujoonte kõrval pöörata sellele, et suulise kõne tempo nt eestikeelses vabas vestluses on 180 sõna minutis, ametlikus situatsioonis 120 sõna minutis (Hennoste 2000: 1139), seega on kõne tootmis- ja töötlemisprotsessid kiired.

Peale juba nimetatud joonte iseloomustab suulist kõnet asjaolu, et see hõlmab endas ka häälega seotud omadusi (kõrgus, kvaliteet jms), žeste, silmaliigutusi, näoilmeid ja kehahoiakut. Kuna suuline vestlus toimub (sageli) silmast silma, oleneb see, millest ja kuidas räägitakse, konkreetsest suhtlussituatsioonist. (Hennoste 2000: 1124) Veel esineb suulises keeles näiteks erinevusi kirjaliku keele morfoloogiast, sõnavarast ja tekstide

organiseeritusest. (Miller, Weinert 1998: 5, 22) Sõnavarale on muu hulgas omased dialoogipartiklid (*mhmh, ahah*), tähelepanupüüdjad (*halloo, noh, säh*), suhtlusvormelid (*tere hommikust, ongi nii vä*), pehmendavad ja tugevdavad modaalpartiklid (*vist, võibolla; kindlasti, kahtlemata*). Mõned suulisele süntaksile omased jooned on näiteks intonatsiooniga keeleliste üksuste liigendamine; pauside ja partiklite kasutamine, kordamine ja häälikute venitamine järje otsimise ajal; lausungite tagantjärele muutmine; suulisele kõnele omaste lausekonstruktsioonide kasutamine, nt eelteemafraasid (***noh a=imik oletame et ta lihsalt rääkida ei oska***); kirjaliku keele lausetest erinev sõnajärg (*a=sis=ma mõtsin=et on olemas ka nukuteater tegelikult elus*). (EG 2023: 989–990, 1066–1073)

Suuline vestlus jaguneb kõige laiemalt argivestlusteks ja institutsionaalseteks (avalik-ametlik) vestlusteks (EG 2023: 1177). Siinse töö materjal pärineb argivestlustest, mistõttu toon esile mõned neile omased jooned. Argivestlus võib toimuda igal ajal ükskõik kus ning osalejad tunnevad üksteist enamasti hästi, mispärast ei ole vestlus kuigi formaalne. Selle tekst improviseeritakse, seejuures ei kontrollita rangelt oma keelt, teemade vahetamine ei ole süsteemne, vestluse kulg kujuneb rääkimise ajal. Eesmärke suhtluseks on erinevaid, nt võib küsida infot või lihtsalt lobiseda, samas on tavaline, et avaldatakse arvamust, väljendatakse oma hoiakuid ja tundeid. (EG 2023: 1177–1178)

3. Noortekeel

Inimeste keel muutub vanusega ja eri eärühmad kasutavad keelt erinevalt. Ebastandardseid vorme (*vernacular forms*) kasutavad eelkõige lapsed ja noored. Vanemaks jäädes väheneb nende kasutus sotsiaalse surve tõttu ja hakkab uuesti suurenema, kui vanas eas enam töökeskkonnas ei olda. Noored kasutavad selliseid vorme aga kõige rohkem, nad soovivad teistest kõnelejatest ja standardsest keelest eristuda. (Holmes 2013: 175–177) Põhjus on nähtavasti selles, et nad hakkavad teismeeas oma identiteeti kujundama ja seda täiskasvanutele vastandama (Eckert 2017). Noored näitavad keele abil, et kuuluvad kokku omavanustega, mitte nt õpetajate või vanematega. Samas ei vastanduta ainult täiskasvanutele, vaid keelekasutusega väljendatakse ka, millisesse rühma noorte seas kuulutakse. (Tagliamonte 2016: 3) Eakaaslased on sellel eluetapil inimese elus olulisel kohal, sest nemad mõjutavad teda sellel ajal enim (Cheshire, Milroy 1997: 20–21). (Cheshire, Milroy 1997: 20–21). Seega on ootuspärane, et noored kasutavad omavaheliste sidemete tugevdamiseks omapärast keelt (Stenström jt 2002: 67). Noortele omane sõnavara võib põlvkonniti erinev olla, kuid selle loomine kuuluvuse näitamise eesmärgil on püsiv (Cheshire 2006). Üldiselt on noortekeel varieeruv ja muutub kiiresti (Vihman jt 2022: 295).

On küll levinud arvamus, et noorte sõnavara on kitsas, kuid tegelikult ei pruugi selle suurus täiskasvanutest drastiliselt erineda: inglise keeles juhuvalimi põhjal tehtud 13–20-aastaste ja 40–50-aastaste keele võrdluses kasutasid noored 1230 ja täiskasvanud 1450 eri sõna (*distinct words*) (Tagliamonte 2016: 25). Stenström jt (2002: 64) on noortele omasele sõnavarale andnud nime *slanguage*, mis ei sisalda ainult tüüpiliselt slängisõnadeks nimetatud sõnu, vaid muudki. Olgu mainitud, et traditsiooniliselt on noortekeelt slängiks nimetatud. Eesti keeles on selle sõnaga tähistatud nt ka mis tahes kõnekeelsusi (Praakli 2022: 1019), mistõttu on tegu hägusa terminiga ja eelistan kasutada *noortekeelt*. Noortekeelega on seotud näiteks üldiseid (ingl *booze* 'alks', *fag* 'pläru') ja mingi rühma või trendiga seotud sõnu (*speed* 'spiid, amfetamiini kohta', *joint* 'kanepist

rullitud sigaret'), n-ö inetuid sõnu (*dirty words*), mis võivad olla slängisõnad, millega asendatakse mingi neutraalne väljend (*screw up* 'untsu keerama'), ja roppsõnad, mida saab kasutada intensiivistajate (*fucking crap* 'kuradi pask'), solvangute (*you dickhead* 'sa türapea') ja vandena (*for fuck's sake* 'kuradi pärast'). Veel kasutavad noored moesõnu, mis on populaarsed vaid lühikest aega (*massive* 'massiivne') või mida kasutatakse uues tähenduses (ee nt *huugama* kasutus uutes tähendustes *papagoi huugas õlal, Täna huugas rallil* (AZ, RV) (Praakli jt 2022: 275)); suurelt üldistavaid sõnu (*thingy* 'asjandus'); tsiteerimisel/refereerimisel kasutatavaid saatesõnu (*I was like* 'ma olin nagu'); partikleid (*innit* 'kas pole'). (Stenström jt 2002: 64–65) Eesti noortekeeles on leitud sage eri funktsioonides *nagu* ja *mingi* kasutamine ning inglise keele mõjul liialdamine (nt meeldimise väljendamiseks *armastama* kasutus). Inglise keele mõju on laiemgi: esineb koodivahetust, tähendusülekandeid, otsetõlkeid, konventsionaliseerunud laensõnu jm. (Praakli 2022: 1021–1022) Inglisekeelsete sõnade määr eesti suulises noortekeeles on u 3% (Vihman jt 2022: 313).

Kõik noored ei kõnele aga samamoodi, variatiivsust mõjutab kõneleja sotsiaalne taust. Näiteks on Londoni noortekeeles leitud, et ebastandardseid grammatilisi vorme (*nagu he don't do nuffink, he don't come out, youse, I ain't, go by theirselves*) kasutasid korpuses peaaegu ainult madalamast sotsiaalsest klassist noored, kellest suurel osal on etnilise vähemuse taust. Vorme võrreldi keelemuutuse nägemiseks kümneaastase vahega, millest selgus, et kasutatavad vormid ei ole muutunud. Sellest võib järeldada, et grammatilised jooned on võrdlemisi püsivad. Veel mõjutab keelelisi valikuid sugu, nt kasutasid ühe uurimuse põhjal Bergen Corpus of London Teenage Language materjalis tüdrukud intensiivistajaid rohkem kui poisid, samas kui poisid kasutasid rohkem tugevamaid adverbe (*extremely* 'ekstreemselt', *completely* 'täielikult', *absolutely* 'absoluutselt') ja roppsõnu (*bloody* 'kuramuse', *fucking* 'kuradi'). (Stenström jt 2002: 132–135, 142–143) Päritolust tulenev mõju on intensiivistajate näitel esile toodud Briti (Yorki) ja Šoti noorte kasutatavates sõnades: kui Yorki noorte seas oli sage *really* 'väga', siis Glasgow noored kasutasid seda vähe ning nende keeles tuli sagedasemana esile *pure* 'puhta' (Tagliamonte 2016: 86; Macaulay 2006: 270–271).

Noortekeele kõrval puudutab siinne töö ka juba vanemate, täiskasvanuikka jõudvate inimeste keelekasutust. Inglise keeles on seda aega, kus teismeeast on väljutud, kuid nooreks täiskasvanuks pole veel sirgutud, nimetatud terminiga *emerging adulthood*, mida võiks eesti keelde tõlkida kui 'kujunev täiskasvanuiga'. Termin pärineb psühholoogiast, kuid Bigham (2012) on leidnud, et see sobiks ka keeleteadusesse. Kujunev täiskasvanuiga on eluetapp umbes 18.–25. eluaasta vahel, mida, nagu teismeigagi, iseloomustavad muutused, aga ka avastused seoses erinevate elu tahkudega, sh armastuse (intiimsemad ja tõsisemad suhted), töö (ettevalmistus täiskasvanuea töökohtadeks) ja maailmavaadetega (nt kokkupuude uute vaadetega ülikoolis). Seejuures võib see paljudele inimestele olla kõige avastamisrohkem aeg nende elus. Lisaks tulevad lapsed ja abielu (vähemalt USA näitel) tihti hilisemates eluetappides, seega ei täideta veel pikaajalisi täiskasvanu rolli. (Arnett 2000: 469, 473–474) Avastuste kõrval iseloomustavad seda etappi ebastabiilsus, iseendale keskendumine, kahevahel (teisme- ja täiskasvanuiga) olek, võimalused ja optimism (Arnett 2015: 9). Võrdluses teismeeaga näib olevat oluline rõhutada iseendale keskendumist. See tähendab, et inimene peab hakkama nii kõige väiksemate asjade (nt mida süüa teha) kui ka palju suuremate küsimuste (kas minna kooli või tööle) üle otsustama ise. Ta ei pea enam järgima kooli ja kodu reegleid, mille tulemusel kohustused teiste inimeste ees vähenevad. Tema eesmärk on areneda iseseisvaks inimeseks. (Arnett 2015: 13–14) Keeles uute vormide kasutamine võrreldes teismeeaga, kus nende kasutus on kõige suurema sagedusega terve elukaare jooksul, väheneb (Tagliamonte 2012: 48). Selle eluetapi lõpuks inimese grammatika stabiliseerub (Tagliamonte 2016: 4). Kuigi teismelised ja kujunevas täiskasvanueas inimesed on üsna erinevates eluetappides, on keele poolest tegu võrdlemisi sarnaste kõnelejarühmadega, mistõttu käsitlen siin töös mõlemat rühma noortekeele kõnelejatena. Seda toetab ka asjaolu, et mõnes varasemas intensiivistajate uurimuses on noorte vanuserühma ülemine piir 24 ja üle selle (vt nt Stratton 2020, Stratton, Sundquist 2022, Ito, Tagliamonte 2003, Fuchs 2020).

4. Omadussõnad

Oma bakalaureusetöös leidsin, et intensiivistajatega laiendatakse enim adjektiive, vähem adverbe ja verbe ning vähesel määral substantiive, pronomeneid ja numeraale (Aasa 2022: 30). Sellest tulenevalt on magistritöö fookuses adjektiivide intensiivistamine.

4.1. Omadussõnade omadused

Omadussõnad on omadusi kirjeldavad iseseisvad täistähenduslikud sõnad, mis muutuvad käändes, arvus ja võrdlusastmes (*Väike tüdruk kilkas heleda häälega, suur – suurem – kõige suurem / suurim*) (EG 2023: 30, Erelt 2017: 58). Nende hulgas on ka vaegomadussõnad, mis esinevad alati vaid ühes kindlas vormis (*inglise keel, aravõitu mees*). Vaegomadussõnad jagunevad omastavalisteks sõnakujudeks (*romaani keeled, katoliku usk*), osastava lõpposisega liitsõnadeks (*plikaohu tüdruk, isevärki mõte*) ja sõnakujudeks, mis ei tulene ühegi teise sõna omastavast ega osastavast vormist (*eri asjad, auväärt iga*). Peale nende on olemas vaegvõrdelised omadussõnad, mis ei muutu võrdlusastmes, sest väljendatavat omadust ei ole erineval määral, nt millestki *kolmnurksest* ei ole tavaliselt midagi veel *kolmnurksemat*. Samas ei ole vahe absoluutne, sest vahel võib kohata ka vaegvõrdelise omadussõna võrdlusastmes vorme (*Vana mikker oli vanem neljakandilise disainiga aga uuem on kolmnurksema kujuga*). Vaegvõrdelised omadussõnad jagunevad absoluutset omadust väljendavateks sõnadeks (*rase, isane*), mida on täpsemalt kirjeldatud allpool; intensiivistavat prefiksoidi¹ sisaldavateks algvõrdevormideks, mis väljendavad omaduse suurimat määra (*imearmas, üliasjalik*); pool- ja mitte-algulisteks (*poolkuiv, mitteametlik*); aega märkivateks (*eestiaegne, esmakordne*); täpset mõõtu, määra märkivateks (*meetrilaiune, kaheksanurkne*); võrdlust sisaldavateks (*põlvekõrgune, piltilus*); materjali märkivateks (*vaskne, kuldne*); tu-

¹ Prefiksoid on prefiksilaadne tüvi, mis esineb kompleks sõna esikomponendina ja tuletiste tüvena, nt *üli-, kesk-, liba-* (Kasik 2015: 106).

järelliidet sisaldavateks tunnuse puudumist märkivateks omadussõnadeks (*jalutu*). Neist moodustatakse võrdevorme peamiselt kujundlikus keelekasutuses. (EG 2023: 103–105)

Omadussõnad jagunevad relatiivseteks ja absoluutseteks ning kolmas rühm sõnu jääb nende kahe liigituse vahele. Relatiivsed adjektiivid väljendavad suhtelist skalaarset omadust, mis oleneb omaduse kandjast ja/või kõneleja seisukohast. Sellised omadused on näiteks suurus ja ilu. Esimese suhtelisus seisneb selles, et suurus oleneb hinnatavast asjast, mitte mingisugusest absoluutsest suurusstandardist. Ilu on suhteline, sest seegi oleneb hinnatavast asjast, aga selle kõrval ka kõneleja maitsest. Suhtelistele omadussõnadele on iseloomulik, et neid saab laiendada intensiivistajatega (*kohutavalt suur, väga ilus*) ja võrrelda (*suurem, kõige suurem, niisama suur*). Harilikult moodustavad suhtelised omadussõnad antonüümipaare (*suur : väike, vana : noor*), mille puhul ühe liikme eitus ei tähenda teise jaatust (nt *mees on pikk* ei tähenda, et ta ei ole lühike, sest võimalik on ka see, et ta ei ole pikk ega lühike, vaid keskmist kasvu). (Erelt 2017: 406–407)

Absoluutsed adjektiivid väljendavad sellist omadust, mis omaduse kandjal kas on või ei ole, st seda ei saa tavaliselt olla natuke või palju, rohkem või vähem. Need omadused on seega mittediskalaarsed, nt *karusnahkne, hommikune, lingvistiline, rase*. Vastupidiselt suhtelistele omadussõnadele ei saa neid harilikult laiendada intensiivistajatega ega võrrelda, kuigi nt tähendusnihke korral võib võrdlust vahel ette tulla (*Ma olen vägagi elus.*). Absoluutsete adjektiivide antonüümid moodustatakse eitavate vastanditega (*elus : elutu, lingvistiline : mittelingvistiline*). Kuna piir absoluutsete ja suhteliste adjektiivide vahel ei ole selge, moodustub kolmas rühm mõningatest relatiivsetest omadussõnadest (nende puhul on absoluutsust/suhtelisust tegelikult keeruline määrata) ja sellistest absoluutsetest omadussõnadest, mille laiendamiseks ja võrdluseks ei ole vaja tähendusnihet (nt *liivane – liivasem, väga liivane, punane – punasem, väga punane*). Sellesse rühma kuuluvad ka nt *haige : terve, täis : tühi, õige : väär*. Rühma kuuluvaid omadussõnu saab laiendada nii intensiivistajatega kui ka täielikkusastet väljendavate adverbidega (*täiesti haige, peaaegu terve*). (Erelt 2017: 407–408)

4.2. Omadussõna lauseliikmena

Omadussõna moodustab üksi või koos oma laienditega omadussõnafraasi. Omadussõna võib laiendada substantiivifraas (*käsivarre jämedune*), kaassõnafraas (*poja üle uhke*), infinitiivifraas (*ahne sööma*), adverbi funktsioonis adjektiivifraas (*kole valus*), kvantorifraas (*viie päeva vanune*), adverbifraas (*väga haige*), kõrvallause (*ta tütar on ilusam, kui ta ise nooruses oli*). Adjektiivatribuudi tuumaks loetakse peale omadussõna ka omadussõnastunud tegijanimed (*hakkaja poiss*), järgarvsõnad (*esimene tund*), oleviku või mineviku kesksõna ja *mata*-vorm (*lugev tüdruk, tegemata töö*), mõned *da*-infinitiivvormid (*kõigile teada asi*), nimisõnavormid (*puust taldrik*), kaassõnafraasid (*üle küla mees*), määrsõnad (*alasti inimene*). Süntaktiliselt asub omadussõna kõige sagedamini täiendi positsioonis (*kollane rätik, lõputu lugu*). Enamasti paigutuvad täiendid oma põhja ette või määratleja järele, kuid mõnel juhul võib atribuut olla ka oma põhja järel. Loetletud adjektiivatribuutidest ühilduvad asukohast olenemata arvus ja käändes (v.a neljas viimases käändes) omadussõnad, järgarvsõnad ja oleviku kesksõnad, mineviku kesksõnad ühilduvad ainult järelasendis. Ülejäänud täiendid on kindlas vormis ning vaegomadussõnad ei ühildu oma iseloomust tulenevalt. (Erelt 2017: 282, 289, 405–406, Pajusalu 2017: 385–386)

Lisaks täiendile esineb omadussõna öeldistäite (*Kõik kaunis on **ajutine**.*) ja öeldistäitemäärusena (*Ilm tundus **soe**.*). Tüüpiliselt *olema*-verbi grammatilises käändes laiendina iseloomustatakse omadussõnalise öeldistäitega aluse referendi omadust või seisundit, mis võib olla nii püsiv kui ka ajutine. Omadussõnalise öeldistäite tuum on omadussõna (*vundament sai **tugev***) või omadussõnaline asesõna (*Niisugune on juba kord artisti saatus!*), kuid nende kõrval veel omadussõna funktsioonis oleviku kesksõna (*ta oli **edev** ja **kergesti ärrituv***), järgarvsõna (*Tiideman võitis jooksu, oli **teine** laskmises, **neljas** vehklemises*), mineviku kesksõna ja *mata*-vorm (*tema töö on **tehtud***), adjektiveerunud *da*-infinitiiv (*teenistus pole **laita***), nimisõna kaasa- või ilmaütlevas käändes (*need väited on esialgu **tõestuseta***), parameetrit väljendav nimisõna osastavas käändes (*maja on **helehalli värvi***), materjali väljendav seestütlevas käändes nimisõnafraas (*saunas on veepõrandaküte, lava on **kivist***), võrdlusalusena toimiv *kui*- ja *nagu*-tarind (*tüdruk on **kui lilleke***). Substantiivse alusega ühilduvad arvus käänduv omadussõna, oleviku kesksõna, järgarvsõna ja omadussõnaline asesõna. (Erelt 2017: 278, 281–282, 405)

Öeldistäitemäärus täidab öeldistäitega sama funktsiooni, kuid see võib olla nii öeldisverbi seotud kui ka vaba laiend. Seda eristab öeldistäitest kääne: öeldistäitemääruse puhul on *olema*, *saama* ja *jääma* laiend saavas käändes (*Ema jäi **vanaks***.), teiste verbidega saavas, olevas ja nimetavas käändes (*See tundub **imelikuna/imelik***). Öeldistäitemäärus ühildub tavaliselt subjekti, objekti või adverbiaaliga arvus ning eelkõige arvuühildumine eristab seda adverbiaalset, millega sellel ühiseid omadusi on. Siiski pole piirid määruse, öeldistäitemääruse ja öeldistäite vahel olemuslikud, vaid kokkuleppelised, ning öeldistäitemäärust on nimetatud üleminekukategooriaks. (Erelt 2017: 289–290)

5. Intensiivistajad

Intensiivistajad on laiendid, mis muudavad intensiivistatava sõna kvaliteedi või määra astet abstraktsel intensiivsuskalaal (Hennoste 2000: 1805–1806; Quirk jt 1985: 590–599), nt *väga kaunis*, *veidi keeruline*, *päris süinge*. „Eesti keele süntaksis“ (Erelt 2017: 408) ja „Eesti grammatikas“ (EG 2023: 726) nimetatakse kõnealuseid laiendeid intensiivsusedverbiaalideks, kuid inglise keeles kasutatava termini *intensifier* eeskujul (vt nt Stratton, Sundquist 2022, Tagliamonte 2016, Quirk jt 1985) kasutasin oma bakalaureusetöös (Aasa 2022) ja kasutan siingi terminit *intensiivistaja*. Sama terminit kasutas eakate keele omadussõnade ja intensiivistajate kasutust käsitlevas magistrisööses Elo Petron (2023).

5.1. Intensiivistajate omadused

Intensiivistaja funktsioon ehk see, millisel määral sõna on kvaliteedi või määra astet suurendav või vähendav, on võimalik erineva detailsusastmega tasanditeks jagada. Uurimuse jaoks võib piisata kolmest jaotusest (suurendavad, vähendavad, täielikkusastet väljendavad, vt nt Stratton 2020), samas võib intensiivistajad jagada näiteks kuueks, mida on tehtud inglise keeles (suurimat võimalikku astet ja suurt astet väljendavad, umbkaudsust väljendavad, natuke vähendavad, rohkem vähendavad ja väikseimat võimalikku astet väljendavad). Küll aga on liigituste tegemine tinglik, sest intensiivistaja funktsioon selgub kontekstis. (Quirk jt 1985: 590) Näiteks võib *väga* intensiivsuseastet suurendada (*see on väga raske*), aga eitust pehmendada (*ma ei tahaks vist minna sinna väga*) (Aasa 2022: 47). Eesti keeles on intensiivistajad jagatud kolmeks: suurt intensiivsuseastet väljendavateks ehk augmentatiivideks (*väga jäik*, *määratu suur*, *imeilus*), keskmist intensiivsuseastet väljendavateks ehk intermediaarideks (*kaunis krõbe*, *päris hea*) ja väikest intensiivsuseastet väljendavateks ehk detraktiivideks (*natukene kurb*, *väheke veider*). Intensiivistajate hulka kuuluvad ka täielikkusastme adverbiaalid (Erelt 2017: 408–409), mida nimetan täielikkusastme intensiivistajateks. Need jagunevad

täielikkust (*täiesti haige, puhta hullud*) ja mittetäielikkust väljendavateks sõnadeks (*poolküps, peaaegu võimatu*) (Erelt 2017: 410).

Suurt intensiivsust väljendatakse adverbidega (*väga, üpris, hullupööra*), mitteühilduvate adjektiividega (*põhjatu, määratu, hirmus*), ühilduva adjektiiviga (*igavene*), adverbistumas genitiivsete nimisõnade (*kuradi, pagana*), terminatiivsete (*surmani*) ja kõnekeeles ka translatiivse nimisõnaga *sitaks*. Lisaks kasutatakse adjektiivi koosseisu kuuluvaid prefiksoide (*hiigel-, igi-, ime-*). (Erelt 2017: 408–409) Eesti noortekeele uurimisel selgus, et lisaks kasutatakse *kui*-d sisaldavaid konstruktsioone (*issand kui, oh kui*) (Aasa 2022: 26). Suurt intensiivsust väljendab veel omadussõna või selle esiosa kordamine (*suur-suur*) ning intensiivistaja kordamine (*väga-väga*) (Erelt 2017: 408–409). Intensiivsust saab suurendada ka häälikuid venitades, mida esines noortekeele netivistlustes tähtede mitmekordistamise näol (Aasa 2022: 29). Keskmise intensiivsuse väljendamiseks saab kasutada adverbe (*kaunikesti, küllaltki, päris*), adjektiivi *kaunis* ning absoluutset komparatiivi (*Ta on juba vanem inimene.*). Väikest intensiivsust väljendatakse adverbide ja pooleldi adverbistunud substantiivide abil (*kergelt, natuke, pisut, ivake*). (Erelt 2017: 408–409)

Täielikkust väljendavate intensiivistajatena kasutatakse adverbe (*täielikult, täiesti, absoluutselt, üleni*), ühendeid (*täiel määral, läbi ja lõhki*), adverbistumas nimisõna genitiivivormi *jumala*, suulises keeles ka elatiivivormi *jumalast* ja terminatiivivorme (*lõpuni, surmani*). Lisaks kasutatakse prefiksoide (*puru-, puu-, püsti-*), liitadjektiivi koosseisu kuuluvat *-täis* ja adjektiivi kordust, mida seob pronomeni *mis* (*haige mis haige*). Mittetäielikkust väljendatakse adverbidega (*peaaegu, pooleldi*) ning liitadjektiivi koosseisus esiosistega *pool-* ja *vaeg-*. Täielikkusastme intensiivistajad näitavad, kas referendil on omadus või seisund olemas või ollakse selle olemasolule lähedal ning kui suurel osal referendist väljendatav omadus või seisund on. Tähdenduselt täidavad need 'täielikult' ja 'peaaegu' ülesandeid. (Erelt 2017: 409–410) Neid eristab teistest intensiivistajatest see, et suurendades ja vähendades (st ülejäänud intensiivistajaid kasutades) võib keskmist normi skaalal erineval määral ületada, sest piiri ei tule ette, täielikkust näitavad sõnad on aga mingisuguse piirnormiga seotud, st neil on maksimumpunkt (Metslang 1997: 141).

5.2. Intensiivistajate kujunemine

Tüüpiliselt on intensiivistajaks kujunevad sõnad alguses semantilised leksikaalsed üksused (Tagliamonte 2012: 321). Hulk praegustest intensiivistajatest on kujunenud modaalsust väljendavatest sõnadest, nt inglise keeles *very* 'väga', mis tähendas algselt 'tõesti' või 'siiralt', *absolutely* 'absoluutselt', mis tähendas 'muudest asjadest eraldatud viisil, eraldi, iseseisvalt' või 'kahtlemata, kindlasti' (Partington 1993: 181). Sõnad omandavad intensiivistava funktsiooni deleksikaliseerumise teel. Deleksikaliseerumine on protsess, mille käigus hakkab sõna täitma kindlat funktsiooni, kaotades seejuures oma iseseisva tähenduse. Deleksikaliseerumise tulemusel võivad ka näiteks negatiivsed õudust väljendavad sõnad *terribly* 'kohutavalt, jubedalt' ja *awfully* 'kohutavalt, õudselt' esineda neutraalset või positiivset konnotatsiooni väljendavate sõnadega, nt *awfully clever* 'kohutavalt/õudselt kaval'. (Partington 1993: 180–184) Eesti keeles (Aasa 2022: 22) on sarnased intensiivistajad näiteks *räigelt*, *ilgelt*, *räme*. Selliseid ootamatuid kombinatsioone peetakse intensiivsusele tugevamateks kui harjumuspäraseid (Partington 1993: 188). Deleksikaliseerumise käigus muutub peale tähenduse veel see, kus sõnad süntaktiliselt esineda saavad. Näiteks *extremely* 'ekstreemselt' võis kunagi esineda nii enne kui ka pärast verbi ja kaassõna fraasi ees, kuid esineb nüüd intensiivistajana vaid adjektiivide ees (Partington 1993: 190). Lisaks ilmneb see, kui kaugel intensiivistaja deleksikaliseerumisprotsessis on, laiendatava omadussõna positsioonis. Ito ja Tagliamonte (2003: 271–272) järgi on sõnad, mis esinevad öeldistäite funktsiooni täitva omadussõnaga, deleksikaliseerunud kui sõnad, mis esinevad täienditega. Ka näiteks vanainglise keeles esinesid intensiivistajad rohkem öeldistäitelise omadussõnaga kui täiendiga (Stratton 2022: 51).

Deleksikaliseerumisprotsessi eri kihtide ehk muutumises oleva sõna eri funktsioonide samaaegse esinemise näiteks võib tuua Belgias kõneldava hollandi keele kohta tehtud uurimuse, kus De Clerck ja Coleman (2013) analüüsisid *massa* 'mass' ja *massa's* 'massid' kasutust. Nende leksikaalne tähendus viitab asjale, mida on suur hulk, kuid millel puudub konkreetne kuju (*Krullend haar kan gaan kroezen: beetje bij beetje kunnen mooie krullen veranderen in een 'pluizende' massa* 'Lokkis juuksed võivad kahuseks minna: samm-sammult võivad ilusad lokid muutuda **kohevaks massiks**'), aga ka inimhulgale ning mitmusevorm lihtsasti mõjutatavale inimhulgale. Kvantorina ehk

deleksiksikaliseerunumana kollokeeruvad need rohkemate sõnadega, nii loendatavate kui ka loendamatu nimisõnadega (*Massa's tonic en een zeupke Baileys 'Massides toonikut ja lonks Baileyst'*), verbidega, adverbidega, kuid võivad esineda ka iseseisvalt. Noortekeeles (samas imbumas ka vanemate inimeste keelde) on need omakorda kasutusel intensiivistajadena, väljendades suurt intensiivsust ja esinedes verbide, adjektiivide ja adverbidega (*Toen ik extra uitleg vroeg, kreeg ik enkel als antwoord dat iedereen massa's meer moest betalen 'Kui ma küsisin lisainformatsiooni, oli ainuke vastus, mille sain, et kõik peavad palju rohkem maksta'*). (De Clerck, Colleman 2013: 152–155)

5.3. Intensiivistajad kasutuses

Intensiivistajad on mitmekülgsed ja värvikad, kiiresti muutuvad ja taaskasutatavad (Ito, Tagliamonte 2003: 258) kõneleja subjektiivsust (Athanasidou 2007: 557) väljendavad keelevahendid. Need on suhtlustegevuses olulised, sest nende abil saab avaldada muljet, kiita, veenda, solvata ja üldiselt kuulaja vastuvõttu mõjutada (Partington 1993: 178). Neid kasutatakse näiteks emotsioonide väljendamiseks, liialdamiseks, keeleoskuse ja originaalsuse näitamiseks ning põnevamaks jutustamiseks (Tagliamonte 2016: 82–83). Intensiivistajatele omane pidev muutumine tuleneb sellest, et nende mõju nõrgeneb kasutuses, mistõttu asendatakse vanad sõnad uute tugevamatega (Stoffel 1901: 2). Selle tulemusel võivad eri vormide samal ajal esinemises kajastuda keelemuutuse vanad ja uued kihid (Tagliamonte 2012: 320). Kiire muutumine on omakorda seotud taaskasutusega: vanad vormid ei kao, vaid võivad keelekasutusse veel kauaks jääda, ning kord oma populaarsuse kaotanud sõnad saab uuesti ellu äratada (Ito, Tagliamonte 2003: 277). Pidev muutumine ja taaskasutamine on põhjused, miks vaatan magistritöös intensiivistajate kasutust kahes ajavahemikus.

Sotsiolingvistikulist uurimustes on leitud, et noored kasutavad intensiivistajaid rohkem kui vanemad inimesed ja eri kõnelejarühmadele on omased eri sõnad (vt nt Stratton, Sundquist 2022, Stratton 2020, Ito, Tagliamonte 2003). Näiteks on Oslo norra keeles noorte seas levinud intensiivistaja *skiggelig* 'korralik', kuid üle 50-aastased inimesed seda sõna ei kasuta. Neile on omane *veldig* 'väga', mida nad kasutavad noortest suuremal määral. (Stratton, Sundquist 2022: 401) Soo kontekstis on intensiivistajate kasutust

seotud naiste kui emotsionaalsete inimestega (Tagliamonte 2016: 83). Uurimustes on korduvalt leitud, et naised kasutavad intensiivistajaid rohkem (nt Petron 2023: 49–50, Stratton, Sundquist 2022: 43, Stratton 2020: 205, Sardabi, Afghari 2015: 209), kuid samas on leitud, et kasutus ei pruugi sugude vahel suuresti erineda (nt Ito, Tagliamonte 2003: 277, Fuchs 2020: 58). Seejuures on oma roll sellelgi, kellega räägitakse: india inglise keeles on leitud, et naised kasutavad omavahel rääkides rohkem intensiivistajaid kui meestega suheldes. Samas uurimuses esines nt veel seos vestluse formaalsuse ja intensiivistamise vahel, kus naised kasutasid enim intensiivistajaid maksimaalselt informaales vestluses ning vähim maksimaalselt formaalses, samas kui meestele formaalsus nii tugevat mõju ei avaldanud. (Fuchs 2020: 56, 58) Intensiivistajate kasutust võib mõjutada ka haridustase, nt inglise keeles on leitud, et 17–65-aastaste seas kasutavad sõna *really* 'väga' enam kõrgema haridusega kõnelejad (Ito, Tagliamonte 2003: 275). Need on küll vaid mõningad näited intensiivistamist mõjutavatest teguritest, kuid näitlikustavad hästi, kui paljudest asjaoludest intensiivistamine oleneda võib.

Nagu varem kirjeldatud, on intensiivistajate kasutus muutuv. Nende ajas muutumise aspektist on Fuchs (2017) Briti inglise keeles leidnud, et võrreldes 1994. aastaga intensiivistasid adjektiivide igas vanuses naised ja mehed 2014. aastal rohkem (Fuchs 2017: 353), st üldine intensiivistamise määr tõusis. Fuchs pakkus sellise tõusu üheks võimalikuks põhjenduseks vestluste ametlikkuse vähenemise, kuid lükkas selle teooria lühenenud vormide uurimise abil ümber. Teine võimalik põhjendus tema sõnul on, et määra tõus tuleneb positiivse viisakuse võtete sagedasemast kasutusest (Fuchs 2017: 360–361, 264). Positiivne viisakus on seotud inimese sooviga teistele meeldida ja olla osa rühmast, mispärast näiteks välditakse vestluses lahkavusi, kasutatakse rühmasisesid markereid, tehakse nalja (Brown, Levinson 2006: 317, 322). Fuchs (2017: 364) leiab, et ka intensiivistajad täidavad positiivse viisakuse võtete funktsiooni, kuid seose kinnitamiseks tuleks teha veel uurimusi. Tänapäevase materjaliga uurimuse kõrval saab esile tuua, et juba vanainglise keeles on leitud, et kolmesaja aasta jooksul (850–1150) tõusis intensiivistamismäär 18–19% pealt 25%-le. (Stratton 2022: 42)

Samas vanainglise keele uurimuses on võimalik jälgida ka intensiivistajate leksikaalse koosseisu muutumist. Esimeses ajavahemikus (850–950) olid kõige sagedasemad

intensiivistajad *swiðe* 'väga' (62% intensiivistajate kasutusest), *wel* 'päris, hästi' (10%), ja *to* 'liiga' (8%), teises ajavahemikus (950–1050) *swiðe* (50%), *ful* 'täiesti' (16%), *swa* 'nii' (7%) ja kolmandas ajavahemikus (1050–1150) *swiðe* (67%), *ful* (9%), *swa* (9%) ja *eal* 'kõik' (8%) (Stratton 2022: 44). Kõige sagedasem intensiivistaja on küll 300 aasta jooksul sama püsinud, kuid teiste sõnade hulgas on kohad vahetunud või on sagedaste sõnade hulgast välja langetud. Lähemast ajast on intensiivistajate koosseisu ajas muutumist vaadatud näiteks Glasgow noorte keele põhjal. Glasgow noortele omase intensiivistaja *pure* 'puhta' kasutussagedus on kolme vaadeldud aasta (1997, 2003, 2004) jooksul esimesel kohal. Suurema muutuse tegi läbi aga sõnade *dead* 'surm(-)' ja *so* 'nii' kasutus. Nimelt oli 1997. aastal *dead* sageduselt teine intensiivistaja (36% intensiivistajate kasutuskordadest) ja *so* võrdlemisi väikese sagedusega (3%) kolmas. 2003. aastal on nende kasutus peaaegu võrdne: *dead* on langenud 10% peale ja *so* kasutus 8%-le. 2004. aastaks aga on *so* tõusnud sageduselt teiseks intensiivistajaks (19%) ja *dead* langenud kolmandaks (13%). (Macaulay 2006: 271) Seega on nende uurimuste põhjal näha, et kõige sagedasem intensiivistaja on püsinud sama, kuid muutusi on toimunud teiste sõnade hulgas, kusjuures ei vahetata sagedasi sõnu täielikult välja, vaid muutuda võib ka ainult sõnade sageduslik järjestus. Glasgow uurimuse põhjal saab öelda, et muutused intensiivistajate kasutuses võivad toimuda juba kuue-seitsme aastaga, nende nägemiseks ei pea võrdlema 100- või 300-aastast ajavahemikku.

5.4. Varasemad uurimused intensiivistajatest

5.4.1. Eesti keele kohta tehtud uurimused

Eesti keeles on intensiivistajaid eri vaatenurkadest varem uuritud. Jaana Kotilainen on oma bakalaureusetöös (2006) uurinud intensiivsusprefiksoidide moodustust, päritolu ja kasutust eesti kirjakeele korpuse 1990.–2001. aasta tekstides. Kasutuses vaatas ta muuhulgas, millisest semantilisest tüübist adjektiividele analüüsitud prefiksoidid liituvad. Tüüpideks on füüsilised ja psüühilised adjektiivid, täpsemalt retseptiivsed (*külm vesi*), lokaalsed (*parem ots*), seisundi- (*haige inimene*), mensuraalsed (*vana koer*), temporaalsed (*kolmapäevane koosolek*), komparatiivsed (*teistsugune platvorm*), possessiivsed (*naiselik omadus*) ja emotsionaalsed (*hea otsus*) omadussõnad. Kõige produktiivsemad prefiksoidid olid *ime-*, *hirm-*, *puru-*, *ilm-*, *padu-*, millest näiteks *ime-* laiendas kõikides

loogiliselt intensiivistavates semantilistes rühmades esinenud adjektiive, *ilm-* aga peamiselt psüühilisi mensuraalseid (*ilmvõimatu, ilmtähtis*), psüühilisi või füüsilisi seisundiajeksiive (*ilmeksimatu, ilmsüütu*). (Kotilainen 2006: 39–94) Uurimus on näide sellest, kuidas intensiivistajate kasutus oleneb adjektiivi semantikast.

Vainik ja Brzozowska (2019) võrrelnud eesti ja poola keele positiivsete adjektiivide ja adverbide kasutust, sh nende intensiivistamist. Eesti keeles oli intensiivistamismäär 29%, sagedaimad sõnad seejuures *väga, nii* ja *hästi*, poola keeles aga *lausa* 44%. (Vainik, Brzozowska 2019: 109) Sõna *jumal* on teiste funktsioonide ja tähenduste kõrval vaadatud kui intensiivistajat, mida esineb selles funktsioonis murreteski. See esineb suhteliste omadus- ja määrsõnadega, aga kirjalikus keeles ka nimisõnadega tähendustes 'tõeline, reaalne, suur, täielik' (*jumala tõsi*), verbidega (*jumala kangestusin*), fraasides (*sihuke naistemees et jumal hoia*), ajaväljendites (*iga jumala päev*). (Jürine jt 2016: 22–24) Miinimumi ja maksimumi väljendamist on vaadatud fraseoloogilistes väljendites, nt väljendub määr võrdluse (*suur nagu padakonn, raudne tervis, välkkiire*) ja metonüümiliselt või metafooriliselt seostuva referendi totaalsuse kaudu (*rääkis maad ja taevad kokku, küünte ja hammastega*). (Metslang 1997: 148–150) Tuulik jt (2022: 287) leidsid korpusuurimuse põhjal, et keskmiselt kolmandik prototüüpsetest omadussõnadest olid intensiivistatud. Üsna sarnasel määral olid intensiivistatud ka sõnad, mis on eelkõige kasutusel adjektiividenä, kuid võivad esineda ka teistes sõnaliikides (nt verbipartitsiibina *särav*), ja adjektiivide/adverbide rühm (*krussis, alasti*) (Tuulik jt 2022: 283, 290).

Süsteemse ülevaate noortekeeles kasutatavatest intensiivistamisvahenditest olen kirjutanud oma bakalaureusetöös (Aasa 2022). Töös vaatasin, milliseid intensiivistajaid noored suulises vestluses ja netikeeles kasutavad, millises ümbruses sõnad esinevad ja mida nendega tehakse. Selgus, et intensiivistajatena kasutatakse määrsõnu (*nii, täiega*), prefiksoide (*üli-, mega-*), omadussõnu (*räme, ilge*), nimisõnu eri käänetes (*jumala, sitaks*), *kui*-d sisaldavaid intensiivistavaid konstruktsioone (*issand kui, appi kui*) ja ingliskeelseid sõnu (*full 'täis', kind of 'üsna'*). Enim intensiivistatakse omadussõnu (57% intensiivistamisjuhtudest), vähem määrsõnu (20%), verbe (15%) ja nimisõnu (4%), üksikutel kordadel asesõna, arvsõna, teist intensiivistajat. Kõige sagedasemad omadussõnadega esinenud intensiivistajad olid *nii, väga* ja *suht*. Lisaks proovisin

intensiivistajad jaotada suurendavateks ja vähendavateks, mille tulemusel oli 84% kasutatud intensiivistajatest suurendavad ning 16% vähendavad. (Aasa 2022: 24–46) Küll aga tegin jaotuse sõnade kohta kontekstivabalt, mis tähendab, et jaotusesse tasub suhtuda teatava kriitilisusega. Siiski on tendentsi kasutada augmentatiive rohkem kui detraktiive märgatud ka teistes uurimustes (nt Stratton, Sundquist 2022: 400, Stratton 2020: 200). Analüüsin siinses töös intensiivistajate funktsiooni kontekstis ning saan seega luua selgema pildi, milleks sõnu kasutatakse.

Spetsiifilisemalt omadussõnade intensiivistamist on käsitlenud Elo Petron (2023) oma magistritöös eakate keelest, mis on siinsele tööle oluline võrdlusmaterjal. Petron analüüsis omadussõnu semantiliste kategooriate järgi, vaatas, millise sidesõnaga on ühendatud fraasis esinevad omadussõnad, milliseid intensiivistajaid kasutatakse ning kuidas mõjutavad omadussõnade ja intensiivistajate kasutust sotsiaalsed tunnused (vanus, sugu, haridus). Tunnustevaheliste seoste hindamiseks kasutas ta hii-ruut-testi ja t-testi. Omadussõnu oli materjalis kokku 1824, millest intensiivistatud 22%. Kümme kõige sagedasemat omadussõna olid *suur, hea, huvitav, uus, väike, vana, tore, ilus, raske ja viimane*. Intensiivistajatena kasutati 60 eri sõna, neist oli kõige sagedasem *väga*, mis moodustas 64% kõigist intensiivistamisjuhtudest. Sagedasemad olid ka *nii, hästi ja päris*. Mitmest omadussõnast koosnevas fraasis olid sõnad omavahel ühendatud sidesõna *ja* abil, üksikutel kordadel *vaid* ja *või* abil. Rohkem oli fraase, kus sidesõna puudus. Intensiivistajat kasutati sellistes fraasides alati esimese omadussõnaga, ühes kolmesõnalises fraasis esimese ja viimase sõnaga. Intensiivistajaid kasutasid statistiliselt oluliselt rohkem naised, haridustaseme ja vanuse põhjal suuri erinevusi ei olnud. (Petron 2023: 32–38, 49–55)

Omadussõnade semantilisi kategooriaid oli Petronil 19: füüsikaline, mõõde, liikumine, värv, temperatuur, aeg, koht, vanus, kogus, ühiskond, rõhutamine, hinnang, psühholoogiline, suhtelisus, raha, tüüp, tervis, inimene ja olek. Kõige rohkem kasutati intensiivistajaid psühholoogiliste (intensiivistatud 38% sõnadest), hinnangu- (34%) ja rahaga seotud (33%) omadussõnadega, aga ka füüsikaliste (24%) ja mõõtmeomadussõnadega (21%). Vähim intensiivistati liikumise (0% sõnadest), oleku- (3%), rõhutamise (3%), koha- (5%), koguse- (4%), temperatuuri- (4%), tervise- (5%),

vanuse- (6%) ja ühiskonnaomadussõnu (7%). Ülejäänud semantiliste kategooriate intensiivistamisprotsent jäi 10 ja 20 vahele. Hinnanguomadussõnad jagas autor omakorda positiivseteks, negatiivseteks ja neutraalseteks. Ta vaatas nende seost sotsiaalsete tunnustega, millest selgus, et statistiliselt oluline on hinnanguomadussõna valikul kõneleja haridustase: negatiivseid sõnu kasutavad peamiselt kõrghariduseta, neutraalseid kõrgharitud eakad ning positiivsete sõnade kasutuses ei ole vahe väga suur. (Petron 2023: 37, 41–46)

5.4.2. Inglise ja norra keeles tehtud uurimused

Eestikeelsete uurimuste kõrval kirjeldan lähemalt ka kahe välismaise uuringu tulemusi, mis on aidanud kujundada siinses töös vaadeldavate seletavate tunnuste loetelu ning mõjutanud analüüsimeetodi valikut.

Ito ja Tagliamonte (2003) on analüüsinud omadussõnade augmentatiividega intensiivistamist Yorki eri vanuserühmades. Autorid leidsid, et 4019 intensiivistatavatest omadussõnast olid intensiivistatud 24%, kusjuures intensiivistajate kasutussagedus vanuse kasvades langeb. Intensiivistatavateks ei peetud nt võrdlusastmes olevaid sõnu, muus funktsioonis olevaid intensiivistajatena kasutatavaid sõnu (*too* 'ka', *so* 'niimoodi'), eitavates lausetes sisalduvaid sõnu. Noortekeeles oli intensiivistamismäär 28%. Kõige rohkem kasutati intensiivistajat *very* 'väga' (38%), mis on inglise keeles kasutusel juba umbes 500 aastat, ja *really* 'tõesti' (30%), mida on leitud varajase 18. sajandi kirjadedest. Nende kasutuse piir jookseb 35. eluaasta pealt, nooremad kasutavad sõna *really* ja vanemad *very*. Autorid jagasid *very* ja *really* kasutuse võrdluseks omadussõnad kaheksasse semantilisse rühma: väärtus (*value*), inimene (*human propensity*), mõõde (*dimension*), vanus, füüsiline vara (*physical property*), värv, positsioon, kiirus. *Really* kasutuse puhul võib eri vanuserühmade puhul täheldada, et vanuse kahanedes kasutatakse seda suurema hulga omadussõnade rühmadega. Üle 66-aastased kasutavad seda vaid üksikutel kordadel väärtuse, inimese, mõõtme ja füüsilise vara rühmaga, noored aga neile lisaks ka vanuse ja värvi rühmaga. Peale selle on igas rühmas sõna kasutussagedus noortel suurem. Veel vaatasid nad, millises süntaktilises positsioonis (öeldistäide või täiend) intensiivistatud omadussõnad lausetes esinesid. Kõikides vanuserühmades esinesid *very* ja *really* sagedamini öeldistäitega. Samas on *really* puhul erinevus öeldistäite ja täiendiga

kasutusel suurem kui *very* puhul. Mitmemõõtmelise statistilise analüüsi ja regressiooni abil vaadati seda, millised tegurid *really* kasutust mõjutavad. Sellest selgus, et *really* kasutamine öeldistäitega on statistiliselt oluline noorte kõneleajate hulgas, kõrgem haridus soosib selle kasutust kuni 35-aastaste seas ning keskealiste seas mõjutab selle kasutust enim sugu: muutust juhivad selles vanuserühmas naised. Vanemate ja noorte seas sugu statistiliselt oluline tegur ei ole. (Ito, Tagliamonte 2003: 264–276)

Sarnase ülesehitusega uurimuse on Oslo norra keele kohta teinud Stratton ja Sundquist (2022). Selles vaadati intensiivistajate kasutust mõjutavate teguritena samuti adjektiivisüntaktilist positsiooni, semantilist kategooriat ja sotsiaalseid tunnuseid (sugu, vanus, haridus), lisaks jagati intensiivistajad funktsiooni järgi (suurendav, vähendav, täielikkusaste). Semantilisi kategooriaid oli uurimuses 11: mõõde, füüsiline vara (*physical property*), kiirus, vanus, värv, väärtus, keerulisus (*difficulty*), tahe (*volition*), kvalifikatsioon, inimene (*human propensity*) ja sarnasus. Analüüsitud 5000 omadussõnast oli intensiivistatud 854, kusjuures intensiivistatavaks peeti 1910 sõna. Intensiivistatavateks ei peetud klassifitseerijaid (*daglig* 'igapäevane', *utvendig* 'väline'), eitavaid lauseid (*jeg er ikke så fint* 'ma ei ole nii hea') ja võrdlusastmes sõnu (*litt bedre* 'natuke parem', *viktigste* 'kõige olulisem'). Intensiivistatavatest sõnadest olid seega intensiivistajaga laiendatud 44,7%. Noorte ehk 15–25-aastaste intensiivistamismäär oli 52%. Kolm kõige sagedasemat intensiivistajat olid *veldig* 'väga' (31% intensiivistamisjuhtudest), *litt* 'natuke' (22%), *helt* 'täiesti' (14%). Intensiivistaja funktsiooni poolest kasutati augmentatiive tunduvalt rohkem kui detraktiive, kasutuse jaotus vastavalt 70,7% ja 29,3%. Lisaks olid augmentatiivid sagedasemad kui täielikkuseastet väljendavad intensiivistajad, kasutuse jaotus vastavalt 79% ja 21%. Selleski materjalis on kindlate sõnade esinemine vanuserühmiti erinev: intensiivistaja *veldig* 'väga' on sagedasem üle 50-aastaste seas ja *skikkelig* 'korralik, *proper*' esineb juba alates 26. eluaastast üsna vähe, kuid on sage kuni 25-aastaste kõnes. Naised kasutasid intensiivistajaid rohkem kui mehed. (Stratton, Sundquist 2022: 395–403)

Süntaktilise positsiooni analüüs näitas, et 50% öeldistäite asendis ja 26% täiendi asendis omadussõnadest olid intensiivistatud. Semantilise jaotuse järgi intensiivistati kõiki kategooriaid peale tahte, enim inimese kategooriat (63%), väärtust (54%), füüsilist vara

(42%) ja mõõdet (37%). Seejuures esinevad eri intensiivistajad eri hulga kategooriatega (nt *så* ‘nii’ kümne, *kjempe*- ‘väga’ viiega) ning sagedasemad sõnad erinevad kategooriati, nt väärtust intensiivistatakse enim sõnaga *veldig*, kuid kiirust sõnaga *så*. Omadussõnade konnotatsiooni järgi intensiivistati sõnaga *veldig* 72%-l juhtudest positiivseid sõnu, 28%-l juhtudest negatiivseid, kuid sõnaga *skiggelig* 62%-l juhtudest negatiivseid ja 38%-l juhtudest positiivseid sõnu. Regressioonanalüüsist selgus, et kõige rohkem mõjutas norra keeles intensiivistamist adjektiiv semantiline kategooria, seejärel süntaktiline positsioon ning kõneleja tausta puudutavate faktorite hulgast vanus. (Stratton, Sundquist 2022: 403–408)

Peatükis kirjeldatud uurimuste põhjal võib intensiivistajate kasutuse analüüsist oodata, et intensiivistamismäär on aja jooksul suurenenud. Sagedaimate intensiivistajate leksikaalne koosseis võib olla sarnane, kuid ilmselt on suuremaid erinevusi teiste sõnade hulgas. Eeldatavasti intensiivistatakse enim öeldistäite asendis omadussõnu ja on võimalik, et sagedamini kasutavad intensiivistajaid naissoost kõnelejad. Kasutan järgnevas analüüsis samu adjektiivide semantilisi kategooriaid, mida kasutas oma magistritöös Elo Petron, mispärast võib oodata, et intensiivistajate kasutus jaguneb sarnaselt. Teistes uurimustes on kasutatud väiksemat hulka semantilisi kategooriaid, mistõttu võib võrdlus nendega raskendatud olla. Intensiivistajate funktsiooni jaotusest esineb ilmselt kõige rohkem augmentatiive.

6. Omadussõnade intensiivistamise analüüs

Järgnevalt esitan omadussõnade intensiivistamise analüüsi, mille eesmärk on võrrelda intensiivistajate kasutust kahes korpuses ja selgitada välja, millised keelesised ja -välised tegurid, siin sugu, intensiivistajate kasutust mõjutavad. Peatüki alguses annan ülevaate analüüsitavast materjalist ja kasutatud meetoditest. Sellele järgneb alapeatükis 6.3. intensiivistajate ülevaade, mis sisaldab kasutatud intensiivistajate nimekirju, intensiivistamismäärade võrdlust kahe korpuse vahel ja teiste keeltega, intensiivistajate leksikaalse koosseisu võrdlust ning nende funktsioonide analüüsi. Alapeatükis 6.4. uurin intensiivistamise ja iga seletava tunnuse seost eraldi ning lõpuks teen mitmetunnuselise analüüsi logistilise regressiooni segamudelite näol. Alapeatükis 6.5. kirjeldan erandlikke intensiivistamisjuhte, milleks on intensiivistaja kasutus eitavas lauses ja keskvõrdes omadussõna laiendamine.

6.1. Materjal

Magistritöö materjal pärineb Tartu Ülikooli suulise ja arvutisuhtluse labori suulise eesti keele korpusest (SEKK) ja teismeliste keele (TeKE) korpusest. Suulise eesti keele korpusesse on salvestusi kogutud alates 1997. aastast (Eesti Keeleressursside Keskus). 2024. aasta märtsi seisuga sisaldab see 835 tundi vestlusi, milles on argisuhtlust, ametlikku vestlust, nende segu ja vahepeale jäävat. Materjali hulgas on silmast silma suhtlust, kuid selle kõrval ka telefonivestlusi, suhtlust arvuti vahendusel (Skype, Zoom) ning meediasuhtlust. Kõnet on kokku transkribeeritud 2 571 000 sõna jagu, millest 1 029 000 sõna on argivestluste, 1 514 000 sõna ametliku suhtluse ja 28 000 sõna muu suhtluse transkriptsioonid.

Siinses analüüsis kasutatavad SEKKi argivestlused pärinevad 1996.–2004. aastast. Kasutasin olemasolevaid transkriptsioone, mis katavad igast vestlusest umbes 10 minutit. See erineb suuresti teismeliste keele korpuse materjalist, milles on transkribeeritud umbes

tund aega kestvad vestlused täies ulatuses. Lisaks on korpuste tekstid transkribeeritud eri täpsusega, mispärast on analüüsis sisalduvad näited kujult erinevad. SEKKi materjalis on kõnelejad 15–27-aastased noored, kellest 76 on naised ja 35 mehed. Ühe kõneleja andmed ei ole teada, kuid kuna tema tekst ei sisaldanud omadussõnu, ei ole ta analüüsi kaasatud. Vestlused on peetud silmast silma ning nende teemad kõnelejate vaba valik. Näiteks räägitakse (üli)koolielust, söögivalmistamisest, hiljuti juhtunud sündmustest, tööst, vaadatakse koos fotosid ja kommenteeritakse neid. Vestluste salvestamise ajal ei viibi juures õppejõude jt isikuid, kes võiksid vestluse sisu ja keelekasutust mõjutada. Analüüsitud vestluste maht on 31 612 sõna.

Teismeliste keele korpust hakati projekti raames koguma 2020. aastal. Korpus sisaldab nii suulisi kui ka netivestlusi. Igale projektis osalejale oli ette nähtud salvestada kahe tunni jagu suulist suhtlust ühe-kahe sõbraga ja 1000 sõna mahus kiirsuhtlusäppides (Messenger, Discord) peetud vestlusi. Materjal pärineb 9–18-aastastelt kõnelejatelt. Kokku sisaldab korpus helisalvestisi üle 97 tunni ja netivestlusi 202 210 sõna jagu. (Mandel jt 2022: 18) Siinses töös kasutatavad suulised vestlused pärinevad 2020.–2021. aastal tehtud salvestustest, kus omavahel räägivad 14–18-aastased noored silmast silma või Zoomi vahendusel. Tüdrukuid on vestlustes kokku 29 ja poisse 10. Vestluste teemad olid noorte enda valida, räägiti nt koolist, tulevikust, end ümbritsevast ning suvel töötamisest. Salvestuste tegemise aega arvestades on märkimisväärne teema ka koroonaviirus ja sellega seotud muutused õppetöös ning igapäevaelus. Salvestamise ajal ei viibinud läheduses õpetajaid, projektiga seotud inimesi jt autoriteete. Siiski on teatav uurijate mõju vestlustele olemas, mis ilmneb näiteks selles, et üksteist kutsutakse korrale, ropendatakse vähe ja pöördatakse projekti uurimisrühma poole (Mandel jt 2022: 20). Teadlikkus salvestusolukorrast võib mingil määral mõjutada ka intensiivistajate kasutust, kuid nähtavasti mitte liialt suurel määral. Analüüsitud vestluste maht on 203 512 sõna.

6.2. Meetod

Omadussõnad märgendasin kõigepealt automaatse morfoloogilise analüsaatori *online*-versiooni (Raudvere, Uiboed 2017) abil. Analüsaatori kasutamise eesmärk oli üles leida omadussõnad, mis tähendab, et morfoloogilist infot ma töö jaoks ei kogunud. Seejärel

vaatasin materjali käsitsi üle, kontrollides seejuures automaatse märgenduse saanud sõnu ning märgendades ära ka sõnad, mida automaatselt adjektiivideks ei loetud, sh muukeelsed sõnad. Sõnaliiki kontrollisin kahtluse korral Sõnaveebist (2024), ingliskeelsete sõnade puhul Cambridge Dictionaryst (2024). Kaasasin analüüsitavasse materjali ka sellised sõnad, mis on Sõnaveebis märgitud nii määr- kui ka omadussõnaks. Seepärast esineb andmetes öeldistäitemäärusena selliseid sõnu, mida saaks liigitada ka seisundimääruseks. Öeldistäitemäärus on üleminekukategooria öeldistäite ja määruse vahel ning piirid nende vahel ei olegi täpselt määratavad (Erelt 2017: 289).

Kandsin uuritavad sõnad Microsoft Exceli tabelisse, mis sisaldas omadussõnade kohta järgmist infot: faili nimi, vestluse aasta, kõneleja kood, vanus ja sugu, märgendatud sõnakuju ja selle lemma, peasõna, süntaktiline positsioon, osalause polaarsus, võrdlusaste, sõna semantiline kategooria, omadussõna tüüp (suhteline, absoluutne, vahepealne), hinnangu tüüp (hinnangu- ja psühholoogilistel sõnadel positiivne, negatiivne, neutraalne), kontekst. Intensiivistajate kohta määrasin sama info, kuid märgendatud sõnakuju ja selle lemma on intensiivistaja, mitte omadussõna omad. Lisaks määrasin jaatavates lausetes esinenud intensiivistaja funktsiooni (suurt, keskmist või väikest intensiivsust väljendav, täielikkusaste (täielik, mittetäielik)). Oma bakalaureusetöös nägin, et intensiivistajate üldine jaotus on tinglik (Aasa 2022: 46–47), mistõttu hindasin siinse töö jaoks iga intensiivistaja funktsiooni konkreetses lausekontekstis. Eitavates lausetes esinenud intensiivistajate funktsioonid erinevad jaatavate lausete omadest, mistõttu kirjeldan neid eraldi.

6.2.1. Süntaktiline positsioon, semantilised kategooriad, omadussõna tüübid

Kirjeldan lähemalt, milliseid süntaktilisi positsioone, semantilisi kategooriaid ja omadussõna tüüpe märgendasin. Omadussõnade süntaktilised positsioonid liigitusid kaheksaks: täiend, öeldistäide, öeldistäitemäärus, hinnangukonstruktsioon, ellips, iseseisev fraas, *midagi* laiend ja poolik lause. Tabelis 1 on esitatud positsioonid koos ühe näitelausega.

Tabel 1. **Omadussõnade süntaktiliste positsioonide nimekiri koos näidetega**

Süntaktiline positsioon	Näide
Täiend	<i>siis oli päris pikk järjekord.</i> (SEKK, N)
Öeldistäide	<i>sa võid seda võtta aga see on nagu ülirohve</i> (TeKE, 663)
Öeldistäitemäärus	<i>sest see läheb nagu väga hulluks siis</i> (TeKE, 736)
Hinnangukonstruksioon	<i>üürmiselt sheff kui=sa: (.) kui=sule meeldib=ä.</i> (SEKK, J)
Ellips	<i>ma tean mul on emal on selline tükk maad laiem kui minul on.</i> (SEKK, T)
Iseiseisev fraas	<i>mhm (...) appi kui nunnu</i> (TeKE, 956)
midagi laiend	<i>see kindlasti on midagi väga nilbet</i> (SEKK, B)
Poolik lause	<i>natuke raske ko- o- natuke raske tuleb aga las ta olla</i> (TeKE, 537)

Hinnangukonstruksioon on siin komplementlausele eelnev hinnangusõna. Sellistest konstruksioonidest on kirjutanud Keevallik (2010), kuid tema loeb hinnangu alla ka üksi või koos määrasõnaga esinevat omadussõna (nt *nii lahe* eraldi voorus). Sellise eraldi voorus või teise vooru sees loogilise terviku moodustava hinnangu olen „Eesti grammatika“ (EG 2023) järgi lugenud suulisele kõnele omaseks iseseisevaks fraasiks. See on sisult terviklik, prosoodiliselt piiritletud ja kindla rolliga ilma öeldiseta üksus. Nende hulka kuuluvad üleküsid ja rõhutavad kordused jms. (EG 2023: 997) Toetusin määramisel just sisu tervikkusele, mis tähendab, et iseseisvad fraasid võisid esineda ka pikema kõnevooru sees, moodustades omaette üksuse (*@ mm õudne laps siin meil kõrval. @ [nii jube. (1.0) vastik kohe.]*). Ellipsi alla on loetud sellised täiendi positsioonis omadussõnad, mille peasõna ei asu selle juures, vaid eelnevas tekstis või on arusaadav kontekstist. Poolikus lauses on mingi lauseosa puudu, mis teeb lauseliikme määramise võimatuks, või ei ole arusaadav, millest räägitakse, mistõttu ei ole ellipsi nõuded täidetud. Rinnastatud omadussõnade intensiivistajate puhul lugesin esimese sõna ees asuva intensiivistaja vaid esimese rinnastatud sõna laiendiks. On võimalik, et intensiivistaja laiendab kõiki rinnastuses esinevaid sõnu, kuid kuna sõnu intensiivistatakse ka eraldi (*ee mul on liiga väiksed silmad ja liiga suured põsed*), järgisin põhimõtet, et üks intensiivistaja laiendab ühte sõna.

Semantilised kategooriad pärinevad Elo Petroni magistritööst (2023), kes täiendas Maria Tuuliku doktoritöös (2022) esitatud kategooriaid. Kokku on neid 19: füüsikaline, mõõde, liikumine, värv, temperatuur, aeg, koht, vanus, kogus, ühiskond, rõhutamine, hinnang, psühholoogiline, suhtelisus, raha, tüüp, tervis, inimene, olek. Täpsemad kategooriate kirjeldused ja näitelaused sisalduvad alapeatükis 6.4.4. Kategooriad on määratud konteksti järgi, seega võib üks sõna kuuluda mitmesse kategooriasse, nt *väike* liigitub lauses *Tartu linn on väike* mõõtme alla, lauses *see on tema väike vend* vanuse alla ning lauses *teeme väikse pausi* aja alla. Mõõdet väljendavate sõnade puhul esines kohati mitme kategooria kattumist, nt võiks *viiekorruseline* olla nii mõõde kui ka kogus. Lähtusin sellises olukorras printsiibist, et kogus on üldisem kategooria ning täpsemate kategooriate alla (nt mõõde, aeg) paigutusid sõnad, mis sisaldasid mõõtühikut (vrd *viiemeetrine* ja *viiekorruseline*), sh *nädal*.

Omadussõnade tüüpe on kolm: suhtelised, absoluutsed ja vahepealsed. Tüüpide määramisel lähtusin Mati Erelti (2017) jaotusest ja kirjeldustest (vt alaptk 4.1.), kuid tegin määratluses mõned kohandused. Suhtelise omaduse märke said sõnad, millest saab moodustada võrdlusastmeid ja mida saab laiendada intensiivistajaga (nt *huvitav*, *kena*). Vahepealsesse rühma kuuluvad Erelti (2017: 407–408) järgi semantiliselt absoluutsed omadussõnad, millest saab moodustada võrdlusastmed, mida saab laiendada täielikkuseastme laiendiga ja intensiivistajaga (nt *must*, *võimalik*). Sõnad ei pruugi täita kõiki kolme kriteeriumit, seega pidi neil selle töö raames olema vähemalt kaks omadust: neid saab laiendada mõlemat liiki intensiivistajatega või on võimalik moodustada võrdlusastmeid ja laiendada ühte liiki laiendiga. Seega ei kuulu siia sõnad, mida saab laiendada nt ainult täielikkusastme intensiivistajaga. Need on liigitatud absoluutseks. Analüüsitava materjali jäidki sisse vaid sellised *absoluutse* liigituse saanud sõnad, mida on võimalik kasvõi ühe sõnaga intensiivistada (nt *tasuta*, *viimane*), ning täielikult absoluutsed ehk intensiivistamatud sõnad jäid välja. Sellise liigituse tegemisel lähtusin varieerumise analüüsimise põhimõttest, mida seletan järgmise alapeatüki alguses.

Ingliskeelsete omadussõnade tüübi määramisel lähtusin eelkõige semantikast, st kas sõna tähendus on skalaarne, ja semantiliselt absoluutsetele sõnadele proovisin lisada intensiivistajaid, et määrata tüüpi *vahepealne*. See tähendab, et erinevalt eestikeelsetest

sõnadest ei ole võrdlusastmeid arvesse võetud, sest nende olemasolu tuleks kindlaks teha selle põhjal, kas need on inglise keeles olemas või kas sõnu saab eesti morfoloogia abil võrrelda. Kuna materjalis on võrdlusastmeid moodustatud mõlema keele morfoloogia abil ning ingliskeelseid sõnu võidakse eestikeelses tekstis kasutada veidi teisiti kui inglise keeles, kujunes võrdlusastmete välja selgitamine keeruliseks.

6.2.2. Analüüsist välja jäänud sõnad

William Labovi (1972: 72) varieerumise analüüsimiseks seatud põhimõtte (*principle of accountability*) põhjal on uurimusse oluline kaasata kõik varieeruva elemendi variandid relevantstes kontekstis. Intensiivistajaid uurides tuleb järelkult leida üles kontekstid, kus intensiivistaja üldse esineda ja varieeruda saab, ning kaasata uurimusse ka need kontekstid, kus see saaks esineda, kuid ei esine. See annab võimaluse arvutada uuritava tunnuse esinemise suhtelise sageduse (Walker 2014: 442). Siinne analüüs sisaldab seega selliseid lauseid ja fraase, kus intensiivistaja saab esineda, ja välja on võetud hulk kontekste, kus intensiivistaja ei saa esineda. Lisaks on välja jäetud omadussõnu, mille piir mõne teise sõnaliigiga ei ole selge, kuna eesmärk on uurida just adjektiivide intensiivistamist. Kirjeldan järgnevalt, mis analüüsist välja on jäetud.

Analüüsitavate omadussõnade hulka ei ole võetud oleviku ja mineviku kesksõnu, kui need esinevad muus asendis kui eksplitsiitse peasõna täiendina. Seda seetõttu, et kesksõnad jäävad tegusõna ja omadussõna piirile, osa neist on omadussõnastunud, kuid osa kuulub tegusõna vormistikku. Need saavad omadussõnadele sarnaselt esineda öeldistäite ja täiendina ning oleviku kesksõnad ühilduvad oma põhjaga, samas seostuvad nendega verbile omased laiendid ja mineviku kesksõna vormid esinevad öeldise koosseisus. (EG 2023: 110, 121) „Eesti grammatika“ järgi saab mineviku kesksõna aga täiendi asendis lugeda omadussõnaks (EG 2023: 123) ning sama printsiipi rakendan oleviku kesksõnade puhul. Sellist lähenemist toetab ka asjaolu, et täiendi funktsioon on omadussõnafraasi peamine funktsioon (Erelt 2017: 407).

Veel on välja jäetud sõnade metatekstiline kasutus, st kui kuskilt loetakse teksti maha, arutletakse konkreetse omadussõna üle või otsitakse sellele tõlget (*mis eesti keeles nagu: (.) eiss[_ace_] on*). Siiski jäi sisse refereerimine, sest see on kellegi öeldu väljendamine oma sõnadega. Kõrvale on jäetud ka suhtlusvormelid (nt *head aega, selge*), sest need on

kinnisüksused (EG 2023: 996), proadjektiivid (nt *selline*), sest need ei ole täistähenduslikud sõnad, mõningad püsiühendid jm fraasid, kus omadussõna on alati samas vormis (nt *parim enne, kehaline kasvatus, lai ja kitsas matemaatika, positiivne ja negatiivne koroonatest, hügieeniline huulepulk*), nimedes-pealkirjades sisalduvad omadussõnad (nt „*Lumekuninganna ja igavene talv kaks*“), mata-vormid (nt *tegemata*), vaegomadussõnadest üsna sageli esinevad keele nimetused (nt *eesti keel*), omadussõnade nimisõnaline kasutus (nt *noor – noored, väike – väikesed*), nimisõnade omadussõnaline kasutus (nt *tutiga müts*). Intensiivistajaid, mis esinevad üksinda eraldi voores, kuid täiendavad mõnda omadussõna eelnevas teise kõneleja voores (vt Aasa 2022: 28), ei ole samuti analüüsitava materjali hulka loetud. Tabeli koostamise käigus sai veel selgeks, et intensiivistajaid ei kasutata järgarvudega ega esinenud sõnadega *eelmine, järgmine, ülejäänud, vasak, parem, mainitud, kunagine, eelnev, tulevane, praegune, antud, reedene, noortega töötav*. Peale selle, et neid vaadeldatavates materjalides ei intensiivistatud, ei hinnanud ma neid sõnu intensiivistatavateks, mistõttu ei liigitunud need absoluutsete omadussõnade alla ning jäid analüüsist välja.

Erinevalt varasematest uurimustest (nt Stratton, Sundquist 2022, Ito, Tagliamonte 2003, Petron 2023) kaasasin analüüsimaterjali keskvõrdes ja esialgu ka ülivõrdes olevad sõnad. Kuigi võrdlusastmes sõnu ei ole peetud intensiivistatavateks, selgus mu bakalaureusetööst (Aasa 2022: 33), et intensiivistaja *palju* esineb keskvõrdes omadussõnadega. Sellest tulenevalt huvitas mind, kas ka ülivõrdes omadussõnu intensiivistatakse. Selgus, et seda ei tehta, mistõttu jäävad need analüüsist välja. Uurimustest on tavaks välja jätta veel eitavad laused, sest intensiivistajate funktsioon erineb neis jaatavate lausete omast (Ito, Tagliamonte 2003: 264). Täheldasin seda ka oma bakalaureusetöös (Aasa 2022: 47), kuid et põgusalt mainitud nähtust täpsemalt kirjeldada, kaasasin siiski siinsesse töösse eitavas lauses esinenud omadussõnad.

6.2.3. Statistilised meetodid

Kasutan uuritava tunnuse ja seletava tunnuse vahelise seose statistilise olulisuse hindamiseks hii-ruut-testi. Hii-ruut-testis võrreldakse tegelikke ja oodatud sagedusi, et kontrollida nullhüpoteesi. Oodatud sagedused kujutavad endas sagedusi, mis oleksid ootuspärased, kui uuritava ja seletava tunnuse vahel ei oleks seost (nullhüpotees).

(Brezina 2018: 113–114) Statistiliselt oluliste seoste korral on hii-ruut-testi tulemuse p -väärtus väiksem kui 0,05. Selleks, et kirjeldada, millised seosed uuritava ja seletava tunnuse tasemete vahel hii-ruut-testi statistiliselt olulisse tulemusse enim panustavad, kasutan standarditud Pearsoni jääke. Selles meetodis võrreldakse samuti tegelikke ja oodatud sagedusi ning näidatakse seose iseloomu täpsemalt (Agresti 2013: 80–81). Statistiliselt olulised on jäägid, mille väärtus on suurem kui 1,96 või väiksem kui -1,96. Jääkide väärtusi ma siiski eraldi esile ei too, vaid kirjeldan nende põhjal välja joonistunud seoseid. Uuritava ja seletava tunnuse vahelise seose tugevust aga kumbki tehtavatest testidest ei näita, selle leidmiseks kasutan Craméri V statistikut. See on vastavalt vaatluste arvule standarditud hii-ruudu väärtus, mida on võimalik kasutada eri suuruses andmete võrdlemiseks. Statistiku väärtus jääb 0 ja 1 vahele. (Brezina 2018: 114) Väärtuste tõlgendamiseks kasutan vabadusastmest sõltuvat skaalat, mille on välja pakkunud Cohen (1988). Selle järgi on tugeva seose lävend seda madalam, mida suurem on vabadusaste, vrd lävendeid tabelis 2.

Tabel 2. Craméri V statistiku väärtuste liigitus (Peter Statistics)

df	Ebaoluline	Nõrk	Keskmine	Tugev
1	$0 < 0,10$	$0,10 < 0,30$	$0,30 < 0,50$	0,5 ja rohkem
2	$0 < 0,07$	$0,07 < 0,21$	$0,21 < 0,35$	0,35 ja rohkem
3	$0 < 0,06$	$0,06 < 0,17$	$0,17 < 0,29$	0,29 ja rohkem
4	$0 < 0,05$	$0,05 < 0,15$	$0,15 < 0,25$	0,25 ja rohkem
5	$0 < 0,05$	$0,05 < 0,13$	$0,13 < 0,22$	0,22 ja rohkem

Peale seda, kui olen kõiki seletavaid tunnuseid eraldi vaadanud, teen mitmetunnuselise analüüsina logistilise regressiooni segamudelid, kuhu panen kokku intensiivistamist statistiliselt oluliselt mõjutavad tunnused. Logistilise regressiooni käigus luuakse matemaatiline mudel, milles sisalduvad tunnustevahelised seosed, ning selle abil saab kirjeldada seletavate tunnuste mõju uuritavale tunnusele. (Brezina 2018: 118) Koostan segamudelid, kus juhuslikud mõjud on kõneleja ja laiendatud omadussõna, et vaatluste klasterdumine nende põhjal ei mõjutaks mudeli hinnanguid. Kõikide testide ja mudeli tegemiseks kasutasin programmeerimiskeelt R (v4.4.0; R Core Team 2022) programmis RStudio (Posit Team 2024).

6.3. Intensiivistajate ülevaade

Annan selles alapeatükis ülevaate, kui suurt osa omadussõnadest mõlemas andmestikus intensiivistati, milliseid intensiivistajaid esines, kuidas intensiivistamine korpuste vahel ja teiste keeltega võrreldes erineb, milliseid funktsioone intensiivistajad täitsid ning mis sõnad laiendasid kõige sagedamini intensiivistatud omadussõnu. Näitelausete järel on sulgudes esimesena nimetatud korpus, millele järgneb kõneleja tähistus. SEKKi andmetes on kõneleja tähistatud tähtedega, TeKE andmetes on kõnelejatele antud kolmekohaline numbrikood.

SEKKi materjalis esines siinse töö kriteeriumitele vastavaid omadussõnu kokku 962 korda, mis esinesid ilma intensiivistajata 661 ja intensiivistatult 301 korda. See tähendab, et intensiivistamismäär on 31,3%. Intensiivistajaid oli kokku 48, nende hulgas on eraldi sõnadeks loetud sama sõna kordamine (*väga-väga*), liidetud intensiivistajad (*nii vapustavalt*) ning sarnaste sõnade eri kujud. Tabel 3 sisaldab SEKKi materjalis esinenud intensiivistajaid, mille kasutus moodustab vähemalt 1% kõikidest intensiivistamisjuhtudest, nende absoluutset sagedust ja osakaalu. Harvemini esinenud intensiivistajad on kirjas tabelitele järgnevas lõigus. 48 intensiivistajast 37 on määrsõnad (1), 5 omadussõnad (2), 2 nimisõnavormid (3), 1 (konstruktsioonides esinev) *kui* (4), mis hõlmab mitut eri vormi, 2 prefiksoidid (5) ja 1 väljend (6). Üksikutel kordadel kasutati intensiivistamiseks ka valjemat hääletooni (7) ja häälikute venitamist, kuid kuna siinne töö keskendub leksikaalsetele vahenditele, ei ole neid juhtumeid analüüsitavates andmetes eraldi markeeritud.

(1) sa=d=**ni** `vaimukas et ma kohe `kärvan {-} (SEKK, M)

(2) \$ **jube** `tark jubin on. \$ (SEKK, K)

(3) see on **jumalast** `jube mina ka:, (1.2) m_q (0.4) ku=ma kõigepealt `sõitma õppisin ma ei oskand `pidurdada. (SEKK, B)

(4) magasin veel e ungari keele sisse=ja `u:h=ku=jube, `jälle ungari keel, (SEKK, P)

(5) [{}ki- ki-] `kirves kallis on `ka raisk. (SEKK, A)

(6) ma `tean mul on `emal on selline `**tükk maad** `laiem kui `minul on. (SEKK, T)

(7) [ei see on] `**JÕHKRALT** ka[llis `supp.] (SEKK, M)

TeKE materjalis esines siinse töö kriteeriumitele vastavaid omadussõnu kokku 4959 korda, millest 3361 korral on omadussõna intensiivistamata ja 1598 korral intensiivistatud. Seega on intensiivistamismäär 32,2%. Intensiivistajaid oli kokku 69, mille hulgas on sarnaselt teise korpuse nimekirjale sõnade kordamist (*hästi-hästi, väga-väga-väga-väga*) ja liidetud intensiivistajaid (*nii fucking, drastiliselt kohutavalt*). Tabelis 4 on TeKE andmetes sisaldunud intensiivistajad, mille kasutus moodustab vähemalt 1% intensiivistamisjuhtudest, nende absoluutne sagedus ja osakaal. Harvemini esinenud intensiivistajad on kirjas tabelite all. 69 intensiivistaja seast 44 on määrsõnad (8), 6 ingliskeelsed sõnad (9), 5 prefiksoidid (10), 5 nimisõnavormid (11), 5 kombinatsioonid eri liiki sõnadest (12), 3 omadussõnad (13), 1 (konstruktsioonides esinev) *kui* (14), mis hõlmab enda all eri vorme. Kuigi TeKE tekstide transkriptsioonid ei ole nii täpsed kui SEKKi omad, esineb ka neis paar näidet, kus häälikute venitamise eesmärk võib olla intensiivistamine (15).

(8) see on: (.) **suht** tark mees (...) oli see (...) oma ajast #väga ees (TEKE, 452)

(9) õues on **kaind_av[_kind_of_]** ilus isegi (TEKE, 635)

(10) aga ta slaidiesitlused on **ülilambid** (TEKE, 735)

(11) **jumala** tore oli Wii peal mängida neid mängu (TEKE, 433)

(12) (ühesõnaga) ja siis nagu ke- nagu keskmine lasanjeplaat on **täiesti kivikõva** (TEKE, 663)

(13) sest tavaliselt need kes nagu (...) nad on ilusad ja neile öeldakse kogu aeg seda et nad näe- näevad **räme** ilusad välja (TEKE, 631)

(14) **appi kui** antisotsiaalsed me oleme (TEKE, 339)

(15) ei (.) see on **hal:b** (...) see on parem (TEKE, 377)

Tabel 3. Intensiivistajad, nende absoluutne sagedus ja osakaal SEKKi noortekeele materjalis

Koht	Int.	Abs. sagedus	Osakaal
1.	<i>nii</i>	64	21%
2.	<i>väga</i>	49	16%
3.	<i>hästi</i>	23	8%
4.	<i>kui</i>	17	6%
5.–6.	<i>jumala</i>	16	5%
5.–6.	<i>päris</i>	16	5%
7.	<i>õudselt</i>	12	4%
8.–9.	<i>täiesti</i>	10	3%
8.–9.	<i>täitsa</i>	10	3%
10.	<i>palju</i>	9	3%
11.–12.	<i>eriti</i>	7	2%
11.–12.	<i>liiga</i>	7	2%
13.–14.	<i>lõpp-</i>	5	2%
13.–14.	<i>õudsalt</i>	5	2%
14.–15.	<i>natuke</i>	4	1%
14.–15.	<i>niivõrd</i>	4	1%
15.–16.	<i>eri</i>	3	1%
15.–16.	<i>jõle</i>	3	1%
17.–24.	<i>erakordselt</i>	2	1%
17.–24.	<i>ilgelt</i>	2	1%
17.–24.	<i>jumalast</i>	2	1%
17.–24.	<i>suhteliselt</i>	2	1%
17.–24.	<i>täielik</i>	2	1%
17.–24.	<i>veel</i>	2	1%
17.–24.	<i>äärmiselt</i>	2	1%
17.–24.	<i>üsna</i>	2	1%

Tabel 4. Intensiivistajad, nende absoluutne sagedus ja osakaal TeKE materjalis

Koht	Int.	Abs. sagedus	Osakaal
1.	<i>nii</i>	559	35%
2.	<i>väga</i>	236	15%
3.	<i>suht</i>	107	7%
4.	<i>hästi</i>	71	4%
5.	<i>päris</i>	64	4%
6.–7.	<i>täiega</i>	62	4%
6.–7.	<i>üli-</i>	62	4%
8.	<i>kui</i>	52	3%
9.	<i>täiesti</i>	46	3%
10.–13.	<i>jumala</i>	35	2%
10.–13.	<i>liiga</i>	35	2%
10.–13.	<i>palju</i>	35	2%
10.–13.	<i>veits</i>	35	2%
14.	<i>natuke</i>	22	1%
15.	<i>täitsa</i>	19	1%
16.	<i>räigelt</i>	14	1%
17.	<i>mega-</i>	13	1%
18.	<i>eriti</i>	12	1%
19.	<i>ilgelt</i>	10	1%
20.	<i>väga-väga</i>	9	1%

SEKKi materjalis esinesid ühe korra järgmised intensiivistajad: *enam, jube, jõhkralt, kirves-, kuivõrd, küllalt, natukene, nii vapustavalt, nõnna, puha, raskelt, suisa, tohutult, tükk maad, veidi, võrdlemisi, võrratult, väga-väga, vähegi, õudne, õudset*. TeKE materjalis alla kümne korra esinenud sõnad on järgmised: 7 korda esinesid *nii fucking 'kuradi', veel*; 6 korda *nii palju, räme*; 5 korda *hästi-hästi, üpris*; 4 korda *kind of 'üsna', sitaks, suhteliselt*; 3 korda *fucking 'kuradi', piisavalt*; 2 korda *aina, enam-vähem, hullult, ilge, kuradi, maru-, so 'nii', veidi*; 1 korra *absoluutselt, drastiliselt kohutavalt, full 'täis'*,

haigelt, hella 'väga', jube, jumalast, kordades, kõvasti, küllalt, natike, natukene, natukene liiga, next level 'järgmine tase', nii-nii, niivõrd, palju fucking, palju rohkem, rohkem, rämedalt, super-, tohutult, topelt-, täiesti kivi-, veits kivi-, veits liiga, võimalikult, väga-väga-väga-väga, vähe, ülipalju.

6.3.1. Intensiivistamismäärade võrdlused

Intensiivistamismäära erinevus kahe korpuse vahel on 0,9 protsendipunkti. Pearsoni hiirruut-testi järgi ei ole intensiivistajate kasutuse erinevus korpuste vahel statistiliselt oluline ($X^2(1, N = 5921) = 0,28, p = 0,60$). See tähendab, et esimene hüpotees kasvanud intensiivistamismäära kohta, mis toetus Fuchsi (2017) ja Strattoni (2022) inglise keele kohta tehtud uurimusele, on ümber lükatud. Tulemus on üllatav. Erinevus Strattoni (2022) uurimusest võib seisneda selles, et ta analüüsis intensiivistajate kasutust kirjalikes tekstides (proosas ja luules), pikemate ajavahemike kaupa (üks vahemik 100 aastat, kokku 300 aasta jagu materjali) ja palju vanemas materjalis (aastad 850–1150). Samas on tänapäevases inglise keeles intensiivistamismäär veel suurem (vt nt Ito, Tagliamonte 2003, kuigi materjal on erinev). Stratton (2022: 52–53) leiab, et intensiivistamismäära suurenemine aja jooksul võib olla seotud intensiivistajate leksikaalse koosseisu laienemisega, sest vanemad sõnad on kasutusele jäänud, kuid neile on uued lisandunud, sh laenuid teistest keeltest. Selle taustal näib, et ingliskeelsete intensiivistajate lisandumine noortekeelde ei ole intensiivistamismäära mõjutanud, sõnade üldist hulka ei saa korpuste erinevate suuruste tõttu võrrelda.

Erinevus Strattoni uurimusest on selgem kui Fuchsi (2017) omast, mis sisaldab siinsele tööle sarnaselt suuliste privaatsete vestluste andmeid sarnasest ajavahemikust (varajased 1990ndad ja varajased 2010ndad). Fuchs (2017: 360–361, 364) on määra suurenemise potentsiaalseteks seletuseks pakkunud informaalset keelekasutuse laienemise ja positiivse viisakuse võtete sagenemise. Uurimuses ei ole täpsustatud, kes vestlustes omavahel räägivad, kuid vanus varieerub vahemikus 0–60+. See võib tähendada, et Fuchsi pakutud muutused on toimunud vestlustes, milles suhtlevad omavahel eri vanuserühmade ja sotsiaalsete klasside esindajad. Siinse töö materjal on aga homogeenne, sisaldades vaid noorte omavahelisi vestlusi, mis juba nähtavasti on maksimaalselt informaalset ja isegi kui positiivsete viisakusvõtete kasutuses on midagi muutunud, ei ole see intensiivistamist

mõjutanud. Seega tingib sarnase intensiivistamismäära kahes korpuses ilmselt asjaolu, et vestlustes suhtlevad omavahel samasse vanuserühma kuuluvad inimesed ning suhtlusolukorrad on samasugused.

Võrreldes intensiivistamismäära teiste keeltega, saab öelda, et eesti noorte intensiivistamismäär on väiksem kui need määrad, mis on leitud näiteks saksa (noortekeeles 42%) (Stratton 2020: 207) ja norra keeles (noortekeeles 52%) (Stratton, Sundquist 2022: 399). Varem kirjeldatud inglise keele uurimuses oli intensiivistamismäär noorte seas 28% (Ito, Tagliamonte 2003: 265), mis on eesti intensiivistamismäärale kõige lähemal. Samas on oluline tähelepanu juhtida sellele, et Ito ja Tagliamonte (2003) uurimuses vaadeldi ainult augmentatiive ja noorte vanuserühma kuuluvad 17–34-aastased. Põhjus, miks määrad erinevad, võib seisneda uurimuse meetodis. Magistritöö materjali on kaasatud eitavad laused ja keskvõrdes omadussõnad, kuid teiste uurimuste andmetest on need juhud välja jäetud. Lisaks, kuigi nende kohta kirjutatud ei ole, võivad olla kõrvaldatud poolikuks jäänud laused, kus omadussõna lauseliikmelisust ei saa määrata, ja elliptilised esinemisjuhud, kus intensiivistaja juures ei ole eksplitsiitset omadussõna. Veel on võimalik, et intensiivistatavateks pole peetud sõnu, mida saab ainult üksikute intensiivistajatega laiendada, mis on siinses töös liigitatud absoluutseteks adjektiivideks. Magistritöös on esile toodud juhud aga analüüsitava materjali hulgas. Nimetatud kontekstide eemaldamine muudab intensiivistamismäärad (TeKE andmetes 38% ja SEKKis 36%) vähemalt saksa keele omale sarnasemaks, norra keelega on vahe siiski suur. Seega võivad määrade vahesid seletada erinevused meetodis, kuid võrdlusest ilmneb sellegipoolest asjaolu, et eesti noortekeeles on intensiivistamismäär väiksem kui saksa ja norra keeles. See nähtub noortekeele kõrval ka üldistes intensiivistamismäärades, kui kasutada eesti keele kohta Tuuliku jt (2022) prototüüpsete omadussõnade korpuskäitumise profiili: saksa keeles on üldine määr 37% (Stratton 2020: 137), norra keeles 44,7% (Stratton, Sundquist 2022: 398), eesti keeles on omadussõna laiendatud keskmiselt 30%-l selle kasutusjuhtudest (Tuulik jt 2022: 287).

Ootuspärane ja varasemate uurimustega kooskõlas on tulemus, et noortekeeles on intensiivistajate kasutus sagedasem kui vanematel inimestel. Eesti eakate keeles intensiivistati omadussõnu 22%-l juhtudest (Petron 2023: 39), mis tähendab, et noorte

intensiivistamismäär on 9,3 ja 10,2 protsendipunkti suurem. Intensiivistamismäärade erinevus on eesti keeles siiski väiksem kui teistes keeltes: norra keeles on eakate kõnes intensiivistamismäär 38% (Stratton, Sundquist 2022: 399), 14 protsendipunkti väiksem kui noortekeeles, saksa keeles on eakate kõnes intensiivistamismäär 22% (Stratton 2020: 207), 20 protsendipunkti väiksem kui noortekeeles. Seega on norra keeles ka eakate intensiivistamismäär suurem kui eesti keeles, saksa keeles on määr põhimõtteliselt sama. Inglise keeles on eakate kõnes intensiivistamismäär 19% (Ito, Tagliamonte 2003: 265), seega on noorte ja eakate vahe eesti keelega sarnaselt 9 protsendipunkti, kuid, nagu juba mainitud, ei ole tegu ideaalse kõrvutusmaterjaliga.

Madalamad intensiivistamismäärad ja nähtavasti sellest tulenevad väiksemad erinevused eri kõnelejarühmade vahel võivad viidata eestlasele kui vaoshoitumale kõnelejale. Ka näiteks oma uurimuses positiivsetest omadus- ja määrsõnadest eesti ja poola keeles on Vainik ja Brzozowska (2019: 111) leidnud, et eestlased ei räägi positiivse afekti väljendamiseks tihti sellest, mida nad tunnevad (nt kasutades sõna *õnnelik*), vaid kasutavad selle asemel hinnangusõnu (nt *hea, tore*). Lisaks väldivad nad otsust kiitmist ja komplimentide tegemist, leides oma arvamuse väljendamiseks muu viisi. Kuigi artikkel ei ole siinsele tööle täiesti sobilik võrdlusmaterjal (uuritakse ainult positiivseid sõnu, ka adverbe, kõnelejad on üks suur rühm) tasub esile tuua, et selleski materjalis on eesti keeles intensiivistamismäär tunduvalt väiksem kui poola keeles, vastavalt 29% ja 44%. (Vainik, Brzozowska 2019: 108, 112) Vainiku ja Brzozowska leitud jooned näitavad, et eestlane pigem ei räägi oma tunnetest otse, vaid kasutab kaudsemaid viise. Intensiivistajaid võib pidada emotsionaalseteks keeleüksusteks, eriti nt hinnangute ja tunnete kontekstis, seega on võimalik, et üleüldisem vaoshoitus peegeldub nende kasutuses.

6.3.2. Intensiivistajate leksikaalse koosseisu võrdlus

Intensiivistajate uurimustes on tavaline, et kaks-kolm sõna eristuvad oma sageduselt silmanähtavalt teistest (vt nt Stratton, Sundquist 2022; Sardabi, Afghari 2015; Stratton 2020). Oodatud muster tuleb esile ka mõlemas vaadeldavas materjalis. SEKKi kõige sagedasem intensiivistaja on *nii* (moodustab 21% intensiivistajate esinemiskordadest), teisel kohal on *väga* (16%) ning kolmandale kohale jääb tunduvalt väiksema sagedusega *hästi* (8%). Peale sõna *hästi* on sagedustevahelised erinevused väiksemad ja kahanevad

ühtlaselt, mistõttu võib intensiivistaja *hästi* lugeda sagedasemate sõnade hulka. TeKE vestlustes on esimesed kaks intensiivistajat SEKKi andmetega samad: esimesel kohal on *nii* (moodustab 35% intensiivistajate esinemiskordadest), teisel *väga* (15%), mis on pea sama sagedane kui SEKKi vestlustes. Kolmandal kohal on aga vanematest vestlustest erinevalt *suht* (7%), mis lükkab ümber teise hüpoteesi, milles eeldasin, et sagedaimad intensiivistajad on püsinud samad. Siiski on *hästi* TeKE nimekirjas sõna *suht* järel sageduselt neljas (4,5%). Samas aga ei esine SEKKi materjalis TeKE sageduselt kolmandat sõna *suht* ning ainult kaks korda esineb selle pikem variant *suhteliselt*. Sagedaste sõnade hulgas on 16–25 aastaga toimunud seega mitu muutust.

Esiteks on *nii* kasutus proportsionaalselt muutunud, varem oli selle kasutussagedus *väga*-ga võrdlemisi sarnane (sageduste vahe 5 protsendipunkti), kuid praeguseks on *nii* kasutussagedus *väga* omast üle kahe korra suurem (sageduste vahe 20 protsendipunkti). Kuna tõus on võrreldes teiste sõnadega niivõrd suur, võib arvata, et *nii* sagedus on aastate jooksul pidevalt kasvanud ning vahepeal ei ole ükski teine sõna sellest noortekeeles sagedasem olnud. Vainiku ja Brzozowska (2019: 108) uurimuses olid sagedaimad intensiivistajad küll *väga*, *nii* ja *hästi*, kuid artiklis vaadeldi erinevas vanuses (8–90-aastaseid) kõnelejaid ühe rühmana ning see, kuidas need sõnad sageduselt noorte kõnes jagunesid, ei ole teada. Peale selle on noorte vestluspartneriteks artikli materjalis teiste noorte kõrval vanemad ja vanavanemad, mis võib intensiivistajate kasutust mõjutada. Teiseks on intensiivistajate nimekirja lisandunud *suht*, mis on lisaks saavutanud piisavalt suure sageduse, et edastada varem sageduselt kolmandal kohal olnud *hästi*. See võib tähendada, et ka sõna *suht* sagedus on alles tõusmas ning tulevikus võib see sarnaselt *nii*-le drastiliselt kasvada ja võibolla isegi *väga* ületada (vt nt *so* 'nii' sageduse kasvu Glasgow noortekeeles alaptk-s 5.3.). Need on aga vaid oletused, sest kindlalt seda nende materjalide põhjal väita ei saa. Siinkohal on sobilik mainida, et *suhteliselt* kasutust ei ole sõna *suht* lisandumine aastatega muutnud: SEKKi materjalis esines seda kaks ja TeKE materjalis neli korda.

Esimese kümne sagedaima sõna seas kattuvad andmetes seitse (*nii*, *väga*, *hästi*, *kui*, *päris*, *jumala*, *täiesti*), mille põhjal võib öelda, et sagedaste sõnade leksikaalne koosseis ei ole ulatuslikult muutunud, kuigi sagedused erinevad. Suurem varieeruvus on harva esinenud

sõnades. Neis väljendub intensiivistajatele omane pidev muutumine (vt Ito, Tagliamonte 2003: 258) ja kõnelejate soov kasutada sagedaste sõnade kõrval ka harvemini esinevaid, et intensiivistajal oleks tugevam mõju. Intensiivistajad, mis esinevad SEKKi materjalis, kuid mitte TeKE andmetes, on *õudselt, õudsalt ja õudset, lõpp-, eri, jõe, erakordselt, täielik, äärmiselt, üsna, enam, jõhkralt, kirves-, kuivõrd, nõnna, puha, raskelt, suisa, tükk maad, võrdlemisi, võrratult, vähegi, õudne*. Sõnad, mis esinevad TeKE andmetes, kuid mitte SEKKi omades, on (peale juba nimetatud ingliskeelsete sõnade) *täiega, üli-, veits, räigelt, mega-, nii palju, räme, hästi-hästi, üpris, sitaks, piisavalt, aina, enam-vähem, hullult, ilge, kuradi, maru-, absoluutselt üli-, drastiliselt kohutavalt, haigelt, kordades, kõvasti, natike, natukene liiga, nii-nii, palju rohkem, rohkem, rämedalt, super-, topelt-, täiesti kivi-, veits liiga, võimalikult, väga-väga-väga-väga, vähe, ülipalju*.

Suurem osa nimetatud intensiivistajatest esinesid vaid üksikud korrad, mistõttu ei saa nende esinemise või mitteesinemise kohta üldistavaid järeldusi teha. Intensiivistajate näol on tegu avatud sõnaklassiga, kuhu saab sõnu produktiivselt lisada, seega on vaid ühe korra esinevate sõnade olemasolu nimekirjas ootuspärane. Küll aga võib näha, et SEKKi andmetes esineb intensiivistajana vaid kaks prefiksoidi, mida on kokku kasutatud kuus korda (moodustab 2% intensiivistamisjuhtudest), kuid TeKE materjalis on neid viis, kusjuures neist sagedaim *üli-* moodustab kõikidest intensiivistamisjuhtudest 4%. On kummaline, et SEKKi andmetes prefiksoide niivõrd vähe esineb, sest Kotilainen (2006) on nende esinemist kirjalikes tekstides sarnases ajaraamis edukalt uurinud, mis tähendab, et prefiksoidid on sellel ajal kindlasti kasutuses. Põhjenduste üle saab vaid spekuloida, kuid on võimalik, et SEKKi vestluste meeleolu on TeKE omadest erinev või need on vähem emotsionaalsed, mis omakorda ei kutsu esile prefiksoidide kasutust. Võibolla aga vestlustes esineb rohkem prefiksoide, kuid need ei ole sattunud kümneminutiliste transkribeeritud lõikude sisse.

Peale prefiksoidide intrigeeris mind uurimismaterjali märgendades SEKKis esinev intensiivistaja *eri* (16), sest see paistis olevat potentsiaalne näide käimasolevast grammatiseerumisest, kus sõna esineb üheaegselt nii omadussõna kui ka intensiivistajana. Tegemist paistab siiski olevat kellegi idiolekti kuuluva sõnaga ja grammatiseerumist mul tabada ei õnnestunud, sest kõik kolm intensiivistajana esinenud *eri* kasutuskorda

pärinevad ühelt kõnelejalt ning TeKE 69 intensiivistaja seas seda ei ole. Samas aga ei ole võimatu, et see sõna on varem sagedasem olnud, kuid on oma tugeva mõju aja jooksul kaotanud ning SEKKis on jäädvustatud veel mõned harvad esinemisjuhud. Sellisel juhul oleks ka *eri* näide intensiivistajate muutlikust olemusest.

(16) ei=noh `oleneb se=sepärast=et näiteks Margusel Margusel `eri `korras
[`korter.]

Üldiselt saab intensiivistajate hulgast silmapaistva erinevusena esile tuua selle, et SEKKi materjalis ei sisaldu mitte ühtegi ingliskeelset intensiivistajat. Kolmas hüpotees on seega kinnituse saanud. TeKE nimekirjas on selliseid sõnu kuus: *kind of* 'üsna', *fuckin* 'kuradi', *so* 'nii', *full* 'täielik, täiesti', *hella* 'väga', *next level* 'järgmine tase'. *Fuckin* sisaldub ka intensiivistajate kombinatsioonides *nii fuckin* ja *palju fuckin*. Ingliskeelsete intensiivistajate kasutuselevõttu saab seostada meediastumisega, mille tulemusel on ingliskeelne (sotsiaal)meedia saanud noorte (ja laiemalt inimeste) igapäevaelu osaks. Lisaks on nähtavasti oma roll sellel, et inglise keelt hakatakse omandama noorelt, see on nüüdisaegse noortekultuuri osa ning selle kasutamine aitab markeerida grupikuuluvust (Vihman jt 2022: 313). Intensiivistajata ingliskeelseid omadussõnu (*special* 'eriline', *big* 'suur', *good* 'hea') on SEKKi vestlustes kasutatud vaid viis korda, moodustades 0,7% kõikidest omadussõnade esinemiskordadest, samas kui TeKE materjalis esineb ingliskeelseid adjektiive kokku 337 korda, mis moodustab 7% kõikidest omadussõnade esinemiskordadest. Ingliskeelsetes omadussõnades ja intensiivistajates on selgelt näha sagenenud koodivahetus eesti ja inglise keele vahel.

Kokkuvõttes on materjalide vahel vähem erinevusi sagedaste sõnade hulgas ja suuremal määral erinevad harva esinenud sõnad, kuigi vastupidiselt ootusele on sageduselt kolmas sõna korpustes erinev. Vaadates intensiivistusvahendeid üldisemalt, on silmapaistev, et TeKE materjalis esinevad prefiksoidid, mida SEKKis on väga vähe, ja ingliskeelsed intensiivistajad, mida SEKKi andmetes ei esine. Võib öelda, et intensiivistamisvahendite koosseis on nende võrra mitmekesisemaks muutunud.

6.3.3. Intensiivistaja funktsioon

Liigitasin iga intensiivistamisjuhu juures intensiivistaja funktsiooni vastavalt konkreetsele kontekstile. Siinsest jaotusest on välja võetud kõik eitusega laused, sest neis on intensiivistaja funktsioon teistsugune ning vaatlen neid eraldi. Määratud intensiivistaja funktsioone on viis: suurendav ehk augmentatiiv (17), keskmist intensiivsust väljendav ehk intermediaar (18), vähendav ehk detraktiiv (19), täielikkust (20) ja mittetäielikkust väljendav (21).

(17) no aga jah (...) see oleks **täiega** lahe (TEKE, 166)

(18) [jah.] **päris** `hea oli, m(h)ulle täitsa meeldis. (SEKK, Kr)

(19) ega `sinna kah miskit `raha ju palju sisse ei `lähe=kui sa vaatad `nelikümend grammi `võid, no `see on **natuke** `kallis. (SEKK, K)

(20) nagu püreesupid (...) õu_mai_gaad[_oh_my_god_] kui head (.) **täiesti** haige (TEKE, 339)

(21) siis arvestus on **enam-vähem** lihtne (TEKE, 736)

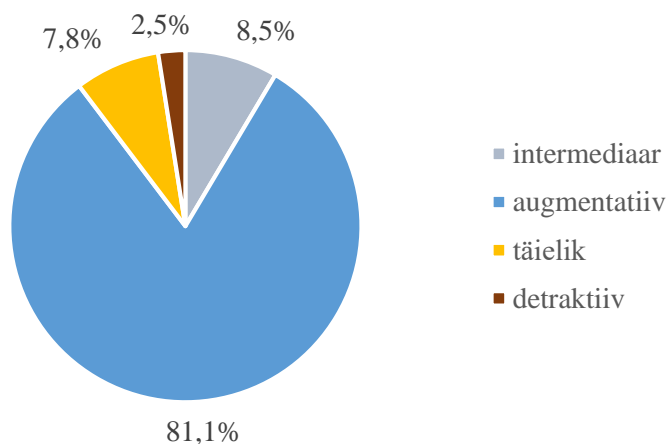
Joonisel 1 on kujutatud intensiivistajate funktsioonide jagunemine SEKKi andmetes. Selgub, et enamasti kasutatakse intensiivistajaid omaduse määra suurendamiseks (228 korda, 81,1% intensiivistamisjuhtudest). Suhteliselt võrdselt, kuid siiski vähesel määral kasutatakse intensiivistajaid keskmise intensiivsuse (24 korda, 8,5%) ja täielikkuse (22 korda, 7,8%) väljendamiseks. Kõige vähem kasutatakse vähendava funktsiooniga intensiivistajaid (7 korda, 2,5%) ning mittetäielikkust ei väljendatud kordagi. Enim kasutatud augmentatiivid on *nii* (54 korda), *väga* (46 korda) ja *hästi* (23 korda). Keskmist intensiivsust väljendati kõige rohkem sõnaga *päris* (15 korda), üksikutel kordadel ka sõnadega *suhteliselt*, *võrdlemisi*, *täitsa*, *üsna* ja *küllalt*. Detraktiividest kasutati enim sõna *natuke* (4 korda), ühe korra ka sõnu *natukene*, *veidi* ja *vähegi*. Täielikkust väljendati kõige sagedamini sõnadega *täiesti* (10 korda) ja *täitsa* (7 korda), üksikutel kordadel sõnadega *puha*, *suisa*, *täielik*, *jumala*. Üldiselt oli intensiivistajatel üks funktsioon, kuid kaks sõna esinesid kahes funktsioonis. *Jumala* esines augmentatiivina 15 korda (22) ja täielikkusastme intensiivistajana ühe korra (23). *Täitsa* esines intermediaarina kolm (24) ja täielikkusastme intensiivistajana seitse korda (25).

(22) ja=mingid mingid kaks noormeest tulevad vastu onju. üks oli **jumala** `kena.
(SEKK, J)

(23) * me oleme **jumala** `kained. * (SEKK, E1)

(24) `saab küll {aga=see=see **täitsa**} `uvitav `kes=seda organisee- organi`seerib.
(SEKK, H)

(25) ja siuksed päikseprillid olid `peas ühel oli **täitsa** siuke `must klaas ja teisel=poolt ei olnud `üldse klaasi=ja. (SEKK, J)

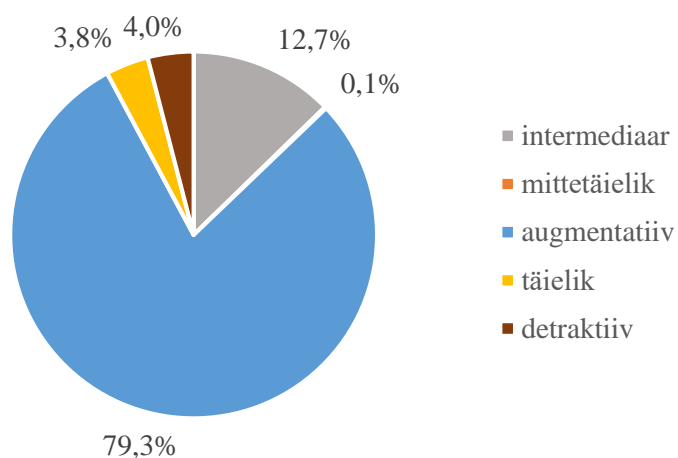
Joonis 1. Intensiivistajate funktsioonide jaotus SEKKi andmetes

Joonise 2 põhjal on näha, et sarnaselt SEKKi jaotusele on TeKE andmetes intensiivistaja kõige sagedasem funktsioon suurendamine (1198 korda, 79,3% intensiivistamisjuhtudest). Sellele järgnevad keskmist intensiivsust väljendavad intensiivistajad (192 korda, 12,7%). Sarnaselt vähe on kasutatud vähendavaid (61 korda, 4%) ja täielikkust väljendavaid (57 korda, 3,8%) sõnu. Alla ühe protsendi (0,1%) moodustavad mittetäielikkust väljendavad intensiivistajad (esinesid 2 korda). Kõige sagedamini kasutati augmentatiivina sõnu *nii* (514 korda) ja *väga* (212 korda). Keskmise intensiivsuse väljendamiseks kasutati enim sõnu *suht* (107 korda) ja *päris* (63 korda), alla kümne korra sõnu *täitsa*, *üpris*, *kind of* 'üsna', *suhteliselt*, *küllalt* ja *piisavalt*. Kõige sagedasemad detraktiivid on *natuke* (35 korda) ja *veits* (32 korda), üksikutel kordadel kasutati ka sõnu *veidi*, *natike* ja *natukene*. Täielikkusastme intensiivistajaid esines kaks, neist sagedasem *täiesti* (45 korda) ja teisel kohal *täitsa* (11 korda). Mittetäielikkust

väljendati kahel korral sõnaga *enam-vähem*. TeKE andmetes on samuti näha, et intensiivistajatel on kujunenud kindel funktsioon. Erandlik on sõna *täitsa*, millel oli ka SEKKi vestlustes kaks funktsiooni. See esineb siingi nii täielikkusastme intensiivistajana (12 korda, 26) kui ka intermediaarina (7 korda, 27).

(26) **täitsa haige** ikka (TeKE, 355)

(27) muidu on **täitsa hea** leib aga veits[veidi] (...) nätske on (TeKE, 377)

Joonis 2. **Intensiivistajate funktsioonide jaotus TeKE andmetes**

Jooniste põhjal saab öelda, et intensiivistajaid kasutatakse peamiselt omadussõna määra suurendavas funktsioonis. Protsentide võrdluses on veel näha, et täielikkusastme intensiivistajaid kasutati TeKE materjalides võrreldes SEKKi andmetega 4 protsendipunkti võrra vähem, kuid selle arvelt kasutatakse rohkem intermediaare. Mittetäielikkust kummaski andmestikus praktiliselt ei väljendata. Pearsoni hii-ruut-testi järgi on seos korpuse ja intensiivistaja funktsiooni vahel statistiliselt oluline ($X^2(3, N = 1789) = 13,83, p = 0,003$). Standarditud Pearsoni jääkide põhjal panustavad hii-ruut-testi statistiliselt olulisse tulemusse enim seos täielikkusastme intensiivistajate ja SEKKi andmete vahel ning intermediaaride ja TeKE andmete vahel. Craméri V statistiku järgi on korpuse ja intensiivistaja funktsiooni vahelise seose tugevus 0,09, mispärast on tegu nõrga seosega. Seega seisneb andmestike põhiline erinevus täielikkuseastme intensiivistajate ja intermediaaride kasutuses. Üks põhjendus, mis vanemates vestlustes täielikkusastme suuremat kasutust võiks seletada, on mõne konkreetse väljendi sage kordumine (nt *täiesti*

haige). See ei pea aga paika, sest peaaegu kõik täielikkust väljendava intensiivistajaga laiendatud sõnad on erinevad. Teine põhjendus võib olla, et täielikkusastme intensiivistajate kasutus ongi mingis ajavahemikus sagedasem olnud ning on aja jooksul muutunud vähem kasutatud funktsiooniks. Selle kõrval on aga huvitav samaaegne intermediaaride kasv, mis tuleneb ilmselt sõna *suht* sagedasest kasutusest.

Suurendamine on intensiivistaja põhifunktsioonina esile tulnud ka norra (Stratton, Sundquist 2022) ja saksa keele (Stratton 2020) uurimusest. Norra keeles jaguneb augmentatiivide ja detraktiivide kasutus vastavalt 70,7% ja 29,3%. Augmentatiivide ja täielikkust väljendavate intensiivistajate kasutus jaguneb vastavalt 79% ja 21%. (Stratton, Sundquist 2022: 400) Selles artiklis ei ole kõiki funktsioone võrreldud korraga, vaid augmentatiive ja detraktiive omavahel ning täielikkusastme intensiivistajaid ja augmentatiive omavahel, kuid augmentatiivide ülekaal on mõlemal juhul siiski selge. Saksa keeles jaguneb augmentatiivide ja detraktiivide kasutus vastavalt 67% ja 33% (Stratton 2020: 200). Arvestades, et intensiivistajate peamine funktsioon on mitme keele põhjal suurendamine, kusjuures norra ja saksa keele uurimuses on eri vanuserühmade andmed, võib tegu olla intensiivistajate kasutuse universaalse joonega. Tegeliku universaalsuse leidmiseks tuleks aga vaadata palju rohkemate keelte andmeid.

6.3.4. Enim intensiivistatud omadussõnadega esinenud intensiivistajad

Tabelis 5 on esitatud SEKKi materjalides kõige sagedamini intensiivistatud omadussõnad ja neid laiendanud intensiivistajad. Sagedaim adjektiiv on SEKKi vestlustes *hea*, mida intensiivistati 13 eri intensiivistajaga, kusjuures enim kollokeerus see sõnaga *väga* (14 korda). Sageduselt teine sõna on *ilus*, mida laiendati 8 eri intensiivistajaga, kõige sagedasemad neist *hästi* (3 korda) ja *väga* (3 korda). Kolmandat adjektiivi *jube* laiendati 7 eri intensiivistajaga, kõige sagedamini *kui*-d sisaldavate konstruktsioonidega (4 korda).

Tabel 5. SEKKi materjalides enim intensiivistatud omadussõnad ja neid laiendanud intensiivistajad

Omadussõna	Intensiivistamis-juhud	Intensiivistajad (esinemiskorrad)
<i>hea</i>	44	<i>väga</i> (14), <i>kui</i> (7), <i>päris</i> (5), <i>nii</i> (4), <i>õudselt</i> (3), <i>hästi</i> (3), <i>lõpp</i> (2), <i>jumalast</i> (1), <i>jõle</i> (1), <i>niivõrd</i> (1), <i>palju</i> (1), <i>täiesti</i> (1), <i>võrratult</i> (1)
<i>ilus</i>	14	<i>hästi</i> (3), <i>väga</i> (3), <i>jumala</i> (2), <i>nii</i> (2), <i>jõle</i> (1), <i>lõpp</i> (1), <i>nii vapustavalt</i> (1), <i>õudselt</i> (1)
<i>jube</i>	12	<i>kui</i> (4), <i>nii</i> (2), <i>palju</i> (2), <i>hästi</i> (1), <i>jumalast</i> (1), <i>niivõrd</i> (1), <i>täiesti</i> (1)
<i>naljakas</i>	9	<i>nii</i> (3), <i>hästi</i> (2), <i>kui</i> (1), <i>lõpp</i> (1), <i>täitsa</i> (1), <i>õudne</i> (1)
<i>kallis</i>	7	<i>nii</i> (2), <i>hästi</i> (1), <i>jõhkvalt</i> (1), <i>kirves-</i> (1), <i>natuke</i> (1), <i>niivõrd</i> (1)
<i>lahe</i>	7	<i>õudselt</i> (3), <i>hästi</i> (1), <i>kuivõrd</i> (1), <i>nii</i> (1), <i>õudsalt</i> (1)
<i>kena</i>	5	<i>nii</i> (2), <i>väga</i> (2), <i>jumala</i> (1)
<i>mõnus</i>	5	<i>hästi</i> (1), <i>jõle</i> (1), <i>suhteliselt</i> (1), <i>täitsa</i> (1), <i>õudselt</i> (1)

Tabelis 6 on esitatud TeKE vestluses kõige sagedamini intensiivistatud omadussõnad ja neid laiendanud intensiivistajad. Ka selles korpuses on sagedaim adjektiiv *hea*, mida on laiendatud 23 eri intensiivistajaga, millest kõige rohkem esines sõnu *nii* (63 korda) ja *väga* (32 korda). Sageduselt teine sõna on *lahe*, mida on laiendatud 9 eri intensiivistajaga, millest kõige sagedasemad on *nii* (30 korda) ja *täiega* (17 korda). Kolmas sõna on *suur*, mida intensiivistati 17 eri sõnaga, neist sagedaim *nii* (17 korda).

Tabel 6. TeKE materjalides enim intensiivistatud omadussõnad ja neid laiendanud intensiivistajad

Omadussõna	Intensiivistamis-juhud	Intensiivistajad (esinemiskorrad)
<i>hea</i>	165	<i>nii</i> (63), <i>väga</i> (32), <i>üli-</i> (9), <i>päris</i> (9), <i>täiega</i> (8), <i>palju</i> (8), <i>suht</i> (5), <i>kui</i> (5), <i>hästi</i> (3), <i>liiga</i> (3), <i>nii palju</i> (3), <i>eriti</i> (2), <i>nii fucking</i> (2), <i>räigelt</i> (2), <i>täitsa</i> (2), <i>veel</i> (2), <i>hullult</i> (1), <i>hästi-hästi</i> (1), <i>jumala</i> (1), <i>jumalast</i> (1), <i>natuke</i> (1), <i>sitaks</i> (1), <i>üpris</i> (1)
<i>lahe</i>	65	<i>nii</i> (30), <i>täiega</i> (17), <i>üli-</i> (5), <i>palju</i> (4), <i>väga</i> (4), <i>suht</i> (2), <i>hästi</i> (1), <i>kui</i> (1), <i>nii fucking</i> (1)
<i>suur</i>	58	<i>nii</i> (17), <i>hästi</i> (9), <i>väga</i> (7), <i>liiga</i> (6), <i>palju</i> (3), <i>päris</i> (3), <i>ilgelt</i> (2), <i>üli-</i> (2), <i>fucking</i> (1), <i>full</i> (1), <i>hella</i> (1), <i>mega-</i> (1), <i>piisavalt</i> (1), <i>räme</i> (1), <i>rämedalt</i> (1), <i>suht</i> (1), <i>veits</i> (1)
<i>halb</i>	38	<i>nii</i> (20), <i>väga</i> (10), <i>kui</i> (4), <i>palju</i> (1), <i>päris</i> (1), <i>väga-väga</i> (1), <i>üli-</i> (1)

<i>tore</i>	38	<i>väga</i> (10), <i>hästi</i> (8), <i>nii</i> (6), <i>eriti</i> (2), <i>jumala</i> (2), <i>mega-</i> (2), <i>suht</i> (2), <i>täiega</i> (2), <i>üli-</i> (2), <i>kind of</i> (1), <i>kui</i> (1)
<i>ilus</i>	38	<i>nii</i> (17), <i>väga</i> (6), <i>jumala</i> (5), <i>räme</i> (2), <i>täiega</i> (2), <i>üli-</i> (2), <i>hästi</i> (1), <i>kind of</i> (1), <i>päris</i> (1), <i>räigelt</i> (1)
<i>huvitav</i>	36	<i>väga</i> (12), <i>nii</i> (9), <i>päris</i> (4), <i>täiega</i> (3), <i>hästi</i> (2), <i>täitsa</i> (2), <i>jumala</i> (1), <i>räigelt</i> (1), <i>suht</i> (1), <i>väga-väga</i> (1)
<i>raske</i>	31	<i>väga</i> (8), <i>nii</i> (6), <i>kui</i> (3), <i>natuke</i> (3), <i>päris</i> (3), <i>täiega</i> (2), <i>üli-</i> (2), <i>hullult</i> (1), <i>kõvasti</i> (1), <i>liiga</i> (1), <i>veits</i> (1)
<i>väike</i>	30	<i>nii</i> (14), <i>kui</i> (3), <i>liiga</i> (2), <i>suht</i> (2), <i>üli-</i> (2), <i>haigelt</i> (1), <i>jumala</i> (1), <i>mega-</i> (1), <i>palju</i> (1), <i>veel</i> (1), <i>veits</i> (1), <i>väga</i> (1)

Tabelitest on näha, et teatud sõnad eelistavad kollokeeruda kindlate intensiivistajatega. See tähendab, et kuigi mõlemas korpuses on kõige sagedasem intensiivistaja *nii*, ei ole see sugugi kõikide sõnade kõige sagedasem laiend. SEKKi andmetes esineb nt *hea* sagedamini intensiivistajaga *väga*, TeKE andmetes on *väga* sagedasem kui *nii* sõnade *tore*, *huvitav* ja *raske* laiendina. Lisaks on eri intensiivistajate hulk sõnati erinev, kujuures see ei pruugi sõltuda sõna absoluutsest intensiivistamisjuhtude arvust. Näiteks TeKE andmetes 38 korda intensiivistatud sõnal *halb* on 7 intensiivistajat, kuid 30 korda intensiivistatud sõnal *väike* 12 intensiivistajat.

6.4. Intensiivistamise seos seletavate tunnustega

Järgnevalt analüüsin, kuidas töös vaadeldavad seletavad tunnused on uuritava tunnuse ehk intensiivistaja esinemisega seotud. Seletavate tunnuste nimekiri ja tasemed on esitatud tabelis 7. Tunnustest jääb välja vanus, sest see ei ole kõigi SEKKi kõnelejate kohta teada. Lisaks kehtib siinse töö puhul eeldus, et tegu on võrdlemisi homogeense kõnelejate rühmaga, ning võrdluspunkt ei ole mitte vanus, vaid vestluste salvestamise aeg.

Tabel 7. Seletavad tunnused ja nende tasemed

Seletav tunnus	Tasemed
Sugu	Naine, mees
Süntakiline positsioon	Täiend, öeldistäide, öeldistäitemäärus, hinnangukonstruktsioon, ellips, iseseisev fraas, <i>midagi</i> laiend, poolik lause
Omadussõna tüüp	Suhteline, vahepealne, absoluutne
Semantiline tüüp	Füüsikaline, mõõde, liikumine, värv, temperatuur, koht, aeg, vanus, kogus, ühiskond, rõhutamine, hinnang, psühholoogiline, suhtelisus, raha, tüüp, tervis, inimene, olek

6.4.1. Sugu

SEKKi vestlustes kasutasid naised kokku 654 omadussõna, millest intensiivistasid 215 sõna ehk 33%. Mehed kasutasid kokku 308 omadussõna, millest intensiivistasid 86 sõna ehk 28%. Pearsoni hii-ruut-testi järgi ei ole soo ja intensiivistamise vaheline seos statistiliselt oluline ($X^2(1, N = 962) = 2,16, p = 0,14$). Naised kasutasid kokku 37 eri intensiivistajat, mehed 28. Üheksasõnaline erinevus on ilmselt tingitud asjaolust, et naiste kasutatud intensiivistajate absoluutne sagedus on tunduvalt suurem kui meeste oma, mis tähendab ka suuremat sõnade varieerumise võimalust. Tabelis 8 on naiste kümme sagedaimat intensiivistajat, tabelis 9 meeste kümme sagedaimat intensiivistajat. Tabelitest nähtub, et sagedate intensiivistajate eelistus erineb vastavalt soole: naised kasutasid enim sõna *nii* (25% intensiivistamiskordadest), mehed sõna *väga* (20%). Naiste kõnes oli sageduselt kolmas sõna *hästi* (9%), kuid meeste kõnes *jumala* (8%). Funktsiooni poolest on aga mõlemal kõnelejarühmal kõige sagedasemad sõnad augmentatiivid.

Tabel 8. SEKKi naiste 10 sagedaimat intensiivistajat

Intensiivistaja	Absoluutne sagedus	Osakaal
<i>nii</i>	53	25%
<i>väga</i>	32	15%
<i>hästi</i>	19	9%
<i>kui</i>	16	7%
<i>õudselt</i>	12	6%
<i>päris</i>	10	5%
<i>jumala</i>	9	4%
<i>täitsa</i>	7	3%
<i>palju</i>	6	3%
<i>täiesti</i>	6	3%

Tabel 9. SEKKi meeste 10 sagedaimat intensiivistajat

Intensiivistaja	Absoluutne sagedus	Osakaal
<i>väga</i>	17	20%
<i>nii</i>	11	12%
<i>jumala</i>	7	8%
<i>päris</i>	6	7%
<i>hästi</i>	4	5%
<i>täiesti</i>	4	5%
<i>eri</i>	3	3%
<i>liiga</i>	3	3%
<i>palju</i>	3	3%
<i>täitsa</i>	3	3%

TeKE vestlustes kasutasid naised kokku 3825 omadussõna, millest intensiivistasid 1290 sõna ehk 34%. Mehed kasutasid kokku 1134 omadussõna, millest intensiivistasid 308 sõna ehk 27%. Pearsoni hii-ruut-testi järgi on soo ja intensiivistajate kasutuse vaheline seos statistiliselt oluline ($X^2(1, N = 4959) = 16,96, p < 0,001$). Standarditud Pearsoni jääkide põhjal panustavad hii-ruut-testi statistiliselt olulisse tulemusse enim seos naissoost kõnelejate ja intensiivistamise vahel, meessoost kõnelejate ja intensiivistamata jätmise vahel. Craméri V statistiku järgi on seose tugevus intensiivistamise ja soo vahel 0,059 ning tegu on ebaolulise seosega. Naised kasutasid kokku 60 eri intensiivistajat, mehed 36. Tabelites 10 ja 11 on esitatud kümme sagedaimat intensiivistajat vastavalt soole. Samuti nagu SEKKi materjal, oli intensiivistajate absoluutne kasutussagedus naistel tunduvalt suurem, mis seletab ilmselt eri sõnade hulga erinevust. Erinevalt SEKKi materjalist ei sõltu kõige sagedasemate sõnade valik soost, kuna nii naised kui ka mehed kasutasid enim sõna *nii* (naistel 36% kõikidest intensiivistamiskordadest, meestel 31%), millele järgnevad *väga* (naistel 13%, meestel 22%) ja *suht* (naistel 6%, meestel 8%). Võrreldes SEKKi andmetega on silmapaistev, et kolme sagedaima sõna seas on kolme augmentatiivi asemel kaks augmentatiivi ja üks intermediaar *suht*.

Tabel 10. TeKE naiste 10 sagedaimat intensiivistajat

Intensiivistaja	Absoluutne sagedus	Osakaal
<i>nii</i>	463	36%
<i>väga</i>	169	13%
<i>suht</i>	83	6%
<i>hästi</i>	63	5%
<i>täiega</i>	60	5%
<i>üli-</i>	55	4%
<i>päris</i>	49	4%
<i>täiesti</i>	42	3%
<i>kui</i>	39	3%
<i>jumala</i>	30	2%

Tabel 11. TeKE meeste 10 sagedaimat intensiivistajat

Intensiivistaja	Absoluutne sagedus	Osakaal
<i>nii</i>	96	31%
<i>väga</i>	67	22%
<i>suht</i>	24	8%
<i>päris</i>	15	5%
<i>kui</i>	13	4%
<i>palju</i>	9	3%
<i>hästi</i>	8	3%
<i>veits</i>	8	3%
<i>natuke</i>	7	2%
<i>üli-</i>	7	2%

Mõlema korpuse andmete põhjal on naiste intensiivistamismäär suurem kui meeste oma, kuid erinevus ei ole kummalgi juhul statistiliselt oluline. Intensiivistajate leksikaalse koosseisu poolest on vähemalt kõige sagedasemate sõnade seas TeKE andmetes ühtlus, kuid SEKKi materjalides on meeste ja naiste vahel erinevusi. Kuigi intensiivistaja *nii* on kõige sagedasem sõna mõlemas korpuses ja SEKKi põhjal pole kindlasti tegu olnud pelgalt naiste kõnesse kuuluva intensiivistajaga, saab materjalide võrdluses öelda, et aja jooksul on selle sagedus meeste kõnes kasvanud. On võimalik, et see on (vähemalt üks) põhjus, miks *nii* üldine sagedus on silmanähtavalt suurenenud.

6.4.2. Süntakiline positsioon

Määrasin omadussõnadel kaheksat süntakilist positsiooni: öeldistäide, täiend, iseseisev fraas, öeldistäitemäärus, *midagi* laiend, hinnangukonstruksioon, ellips ja *poolik*, kui lauseliikme määramine võimatuks osutus (vt selgitusi ja näitelauseid alaptk-st 6.2.1.).

Tabelis 12 on esitatud SEKKi vestluste omadussõnade süntakiliste positsioonide jagunemine intensiivistatud ja intensiivistamata omadussõnade vahel. Kõige sagedamini on intensiivistatud öeldistäidet ja iseseisvat fraasi (mõlemal juhul 45% nende esinemiskordadest). Protsentide järgi on suurem intensiivistamismäär ka öeldistäitemääruse (39%) ja *midagi* laiendi (38%) puhul, kuid tuleb silmas pidada, et nende absoluutne esinemissagedus on niikuinii väiksem, mispärast on juhuslikkuse mõju suurem. Veel on intensiivistatud 20% hinnangukonstruksioonidest, mille

esinemissagedus on samuti väike. Kõige vähem on intensiivistatud elliptilisi ehk peasõnata omadussõnu (7%). Intensiivistajat sisaldavad fraasid-laused olid moodustatud piisavalt terviklikult, et lauseliikme sai alati määrata. Silmapaistev erinevus intensiivistatud ja intensiivistamata omadussõnade vahel on täiendi positsioonis. Täiendina esinenud omadussõnad on 20%-l juhtudest intensiivistatud ja 80%-l juhtudest intensiivistamata. Seega moodustavad intensiivistatud omadussõnad kõige suurema määra iseseisvatest fraasidest ja öeldistäidetest, intensiivistamata sõnad täienditest, aga nende kõrval ka elliptilistest esinemistest. Ülejäänud juhtude absoluutne sagedus on väike.

Tabel 12. SEKKi omadussõnade süntaktiliste positsioonide jagunemine intensiivistatud ja intensiivistamata sõnade vahel

Süntaktiline positsioon	Intensiivistaja				Kokku
	On		Pole		
	Absoluutne sagedus	Osakaal	Absoluutne sagedus	Osakaal	
Ellips	4	7%	51	93%	55
Hinnangukonstruktsioon	3	20%	12	80%	15
<i>midagi</i> laiend	5	38%	8	62%	13
Öeldistäitemäärus	14	39%	22	61%	36
Poolik			10	100%	10
Täiend	83	20%	326	80%	409
Iseseisev fraas	48	45%	58	55%	106
Öeldistäide	144	45%	174	55%	318

Kasutan siin tehnilistel põhjustel Pearsoni hii-ruut-testi asemel G-testi, mille järgi on seos intensiivistamise ja omadussõna süntaktilise positsiooni vahel statistiliselt oluline ($X^2(6, N = 952) = 82,25, p < 0,001$). Testist on välja jäetud positsioon *poolik*, sest selles ei toimu varieerumist. Standarditud Pearsoni jääkide põhjal panustavad hii-ruut-testi statistiliselt olulisse tulemusse seos intensiivistamise ja öeldistäite ning iseseisva fraasi vahel, intensiivistamata jätmise ja ellipsi ning täiendi vahel. Craméri V statistiku järgi on

intensiivistamise ja süntaktilise positsiooni seose tugevus 0,29 ehk tegu on tugeva seosega.

Tabelis 13 on esitatud TeKE vestluste omadussõnade süntaktiliste positsioonide jagunemine intensiivistatud ja intensiivistamata omadussõnade vahel. Kõige rohkem on intensiivistatud öeldistäite asendis omadussõnu (44% nende esinemisjuhtudest) ja iseseisvaid fraase (43%). Veerandi (26%) moodustavad intensiivistatud sõnad öeldistäitemäärustest. Vähemal määral on intensiivistatud hinnangukonstruktsioone (20%), elliptiliselt esinevaid omadussõnu (14%), kõige vähem poolikuid juhte (6%) ja *midagi* laiendeid (4%). Ka selles andmestikus tuleb selgelt esile, et täiendid esinevad sagedamini ilma intensiivistajata (81%). TeKE andmetest tekib sarnane pilt, mis SEKKi omadest: intensiivistatud omadussõnad moodustavad kõige suurema määra öeldistäidetest ja iseseisvatest fraasidest, intensiivistamata omadussõnad täienditest, elliptilisest esinemisest, *midagi* laienditest, poolikutest juhtudest ja hinnangukonstruktsioonidest. Selles korpuses on esinemissagedused suuremad, mistõttu on ka harvemini esinenud positsioonides tekkinud jaotused vähem juhuslikud.

Tabel 13. TeKE omadussõnade süntaktiliste positsioonide jagunemine intensiivistatud ja intensiivistamata sõnade vahel

Süntaktiline positsioon	Intensiivistaja				Kokku
	On		Pole		
	Absoluutne sagedus	Osakaal	Absoluutne sagedus	Osakaal	
Elliptiline	27	14%	160	86%	187
Hinnangukonstruktsioon	7	20%	28	80%	35
<i>midagi</i> laiend	2	4%	51	96%	53
Öeldistäitemäärus	84	26%	236	74%	320
Poolik	6	6%	100	94%	106
Täiend	313	19%	1316	81%	1629
Iseseisev fraas	217	43%	293	57%	510
Öeldistäide	942	44%	1177	56%	2119

Pearsoni hii-ruut-testi järgi on TeKE andmetes seos intensiivistamise ja omadussõna süntaktilise positsiooni vahel statistiliselt oluline ($X^2(7, N = 4959) = 384,88, p < 0,001$). Standarditud Pearsoni jääkide põhjal panustavad hii-ruut-testi statistiliselt olulisse

tulemusse enim seos intensiivistamise ja iseseisva fraasi ning öeldistäite vahel, intensiivistamata jätmise ja täiendi, ellipsi, *midagi* laiendi, öeldistäitemääruse ja poolikute juhtude vahel. Craméri V statistiku järgi on intensiivistamise ja süntaktilise positsiooni vahelise seose tugevus 0,28 ehk tegu on tugeva seosega.

Mõlema korpuse andmete põhjal on näha, et enim esinevad omadussõnad täiendi ja öeldistäitena. Öeldistäitena esinevad sõnad on sagedamini intensiivistatud kui täiendina esinevad omadussõnad. Põhjus sellises jagunemises võib seisneda selles, et öeldistäite asendis on omadus lause sisuline kese (Erelt 2017: 278) ja seega fookuses ning rõhutatud. See, et intensiivistajaid lisatakse kõige rohkem öeldistäitena esinevatele omadussõnadele, on kooskõlas norra keele (Stratton, Sundquist 2022) ja inglise keele (Ito, Tagliamonte 2003) uurimusega (vt alaptk 5.3.2.). Lisaks on mõlema korpuse põhjal omavahel seotud intensiivistamine ja omadussõna esinemine iseseisva fraasina. Ka see seos tuleneb ilmselt fookustatud positsioonist.

6.4.3. Omadussõna tüüp

Jaotasin „Eesti keele süntaksist“ (Erelt 2017: 406–408) lähtudes omadussõnad kolme tüüpi: suhteline, vahepealne, absoluutne. Teoreetiliselt on võimalik intensiivistada suhtelisi omadussõnu ning absoluutsete ja suhteliste sõnade vahele jääva vahepealse rühma sõnu. Siiski on vaadeldavate sõnade hulka kaasatud ka teatud määral absoluutseid omadussõnu, sest nende intensiivistamine ei ole täiesti võimatu (vt täpsemat seletust tüüpideks jaotumise kohta alaptk-st 6.2.1.), kuigi omaette küsimus on, kuivõrd seda praktikas tehakse.

Tabelis 14 on kujutatud adjektiivide tüüpide jagunemine intensiivistatud ja intensiivistamata omadussõnade vahel. Sellest nähtub, et kõige suuremal määral on intensiivistatud suhtelisi omadussõnu (37% nende esinemisjuhtudest, näited 28 ja 29), seejärel vahepealsesse rühma kuuluvaid (17%, näited 30 ja 31) ja kõige vähem absoluutseid (4%, näited 32 ja 33). Intensiivistatud absoluutsed omadussõnad olid *viimase peal*, *kasterogeenne*, *alaväärne*. Pearsoni hii-ruut-testi põhjal on seos intensiivistamise ja adjektiivi tüübi vahel statistiliselt oluline ($X^2(2, N = 962) = 51,54$, $p < 0,001$). Standarditud Pearsoni jääkide järgi panustavad hii-ruut-testi statistiliselt olulisse tulemusse enim seos intensiivistamise ja suhteliste omadussõnade vahel,

intensiivistamata jätmise ja absoluutsete ning vahepealsete sõnade vahel. Craméri V statistiku järgi on intensiivistamise ja adjektiiv tüübi vahelise seose tugevus 0,23 ehk tegu on keskmiselt tugeva seosega.

(28) sõime **hästi head** saiakest. (SEKK, H)

(29) me oleme seal `kõik **nii ilusad** [tead.] (SEKK, S)

(30) * me oleme **jumala `kained.** * (SEKK, El)

(31) mhmh (0.4) on `jah. (0.4) ma tunnen ennast **nii `hüljatuna** hmm ((nutuhääl))
(SEKK, A)

(32) **täitsa viimase=peal** variant on. (SEKK, H)

(33) [se=on] liiga: **liiga [`ala]väärseid** `inimesed. (SEKK, J)

Tabel 14. Adjektiiv tüüpide jagunemine intensiivistatud ja intensiivistamata omadussõnade vahel SEKKi andmetes

Adjektiiv tüüp	Intensiivistaja				Kokku
	On		Pole		
	Absoluutne sagedus	Osakaal	Absoluutne sagedus	Osakaal	
Absoluutne	4	4%	85	96%	89
Suhteline	275	37%	472	63%	747
Vahepeal	22	17%	104	83%	126

Tabelis 15 on adjektiiv tüüpide jagunemine intensiivistatud ja intensiivistamata omadussõnade vahel TeKE andmetes. Selles sisaldub sarnane pilt, mis tabelis 14, ehk kõige suuremal määral on intensiivistatud suhtelised omadussõnad (39% nende esinemisjuhtudest, näited 34 ja 35), vähesemal määral vahepealsed (12%, näited 36 ja 37) ja kõige vähem absoluutsed (2%, näited 38 ja 39). Intensiivistatud absoluutsed omadussõnad olid TeKE materjalis *poolik*, *päris*, *tark* (fraasis *tark akadeemia*), *kapitalistlik* ja *vegan*. Pearsoni hii-ruut-testi järgi on seos intensiivistamise ja adjektiiv tüübi vahel statistiliselt oluline ($X^2(2, N = 4959) = 363,91, p < 0,001$). Standarditud Pearsoni jääkide põhjal panustavad hii-ruut-testi statistiliselt olulisse tulemusse enim seos intensiivistamise ja suhteliste omadussõnade vahel, intensiivistamata jätmise ja

absoluutsete ning vahepealsete omadussõnade vahel. Craméri V statistiku järgi on intensiivistamise ja adjektiiv tüübi vahelise seose tugevus 0,27 ehk tegu on keskmiselt tugeva seosega.

(34) sobib küll ära ole **nii** (.) **dramaatiline** (TeKE, 365)

(35) see on **liiga kole** (TeKE, 355)

(36) mm (.) me oleme vä- (.) me oleme **väga valged** (TeKE, 351)

(37) @asi on **väga ametlik** (...) aga käi vetsus@ (TeKE, 330)

(38) no see on (.) **poolik suht**[suhteliselt] (TeKE, 355)

(39) see ei (.) see tundub **väga** (.) **kapitalistlik** riik (...) (TeKE, 452)

Tabel 15. Adjektiiv tüüpide jagunemine intensiivistatud ja intensiivistamata omadussõnade vahel TeKE andmetes

Adjektiiv tüüp	Intensiivistaja				Kokku
	On		Pole		
	Absoluutne sagedus	Osakaal	Absoluutne sagedus	Osakaal	
Absoluutne	6	2%	391	98%	397
Suhteline	1518	39%	2417	61%	3935
Vahepeal	74	12%	553	88%	627

Protsentides on korpuste võrdluses küll väikesed erinevused, kuid üldpilt joonistub sellegi poolest kenasti välja: suhtelisi omadussõnu intensiivistatakse peaaegu 40%-l kordadest, vahepealsesse rühma kuuluvate sõnade intensiivistamismäär jääb 10% ja 20% vahele ning alla 5% intensiivistatakse absoluutseid omadussõnu. See, et intensiivistajad esinesid enim suhteliste omadussõnadega, on „Eesti keele süntaksi“ (vt Erelt 2017: 406–408) taustal ootuspärane tulemus. Absoluutseid sõnu küll intensiivistati, aga väga vähesel määral. Seegi on oodatav tulemus, sest neid ei peeta üldiselt intensiivistatavateks, kuna väljendatavad omadused ei ole skalaarsed. On huvitav, et kuigi vahepealsesse rühma kuuluvate sõnade omadus on, et neid saab intensiivistada, ei ole nende intensiivistamismäär nii suur kui suhtelistel omadussõnadel.

6.4.4. Omadussõna semantiline kategooria

Jagasin omadussõnad Elo Petroni (2023: 73–74) magistritöös esitatud jaotusest lähtudes 19 semantilisse kategooriasse, mille kirjeldusi vähesel määral täpsustasin. Kategooriad koos selgituse ja näitelausega sisalduvad tabelis 16.

Tabel 16. Semantilised kategooriad koos selgituse ja näitelausega

Semantiline kategooria	Selgitus	Näide
Füüsikaline	Füüsikalised omadused, mis ei kuulu kitsamatesse tüüpidesse, ka maitseomadused	<i>reaalselt saad aru mul on (...) nagu (...) üks deodorant (...) mis on nagu (...) nii faking[_fucking_] vedel (TeKE, 661)</i>
Mõõde	Ruumilised omadused	<i>jah siis oli päris` pikk järjekord. (SEKK, J)</i>
Liikumine	Liikumise ja tempoga seotud omadused	<i>või no ma ei tea mul on trennikaaslane nagu et ÕS-i server oli maru aeglane (TeKE, 735)</i>
Värv	Värvusega seotud omadused	<i>ja siis ongi et jah põi- mm põrand on ülitume (TeKE, 736)</i>
Temperatuur	Temperatuuriga seotud omadused	<i>kule `Miku siin on nii` külm. sa võiksid seda `ahju kü-. (SEKK, KE)</i>
Koht	Kohaga seotud omadused	<i>ses mõt- noh jah see on nagu nii kaugel aga samas see on nii l- nagu lähedal (TeKE, 537)</i>
Aeg	Ajaga seotud omadused	<i>mm (.) väga suvine stiil (TeKE, 181)</i>
Vanus	Kellegi või millegi eaga, olemasolu ajaga seotud omadused	<i>{* ei tea *} (2.5) huvitav ks=see oli mingi `väga vana etendus=vä. (SEKK, Kr)</i>
Kogus	Hulgaga seotud omadused, mis ei kuulu kitsamatesse tüüpidesse	<i>me reaalselt läksime Olerexist tulime mingi rämedalt suure kambaga on ju söömast tulime sealt (TeKE, 758)</i>
Ühiskond	Sotsiaalsete suhetega seotud omadused	<i>@`nojah onju,@ s` tõmbas jälle kohe nii tead [siukseks] `ametlikuks=ja @nojah onju ma=ütsin nojah eks me siis jah@ (SEKK, J)</i>
Rõhutamine	Intensiivsust, suurust või väiksust rõhutavad omadused, ka lihtsalt rõhutamine	<i>ma pean vist koristama siin veits norm tolm on siin (TeKE, 537)</i>
Hinnang	Hinnangu ja modaalsusega seotud omadused	<i>ja:h (.) midagi siukest jah khm (.) a see=on ikka hästi veider (SEKK, OK)</i>

Psühholoogiline	Meeleolu, iseloomu ja vaimsete võimetega seotud omadused	<i>see on muuseas üks näide inimesest kes on erakordselt tolerantne ja samas ta jääb iseendaks. (SEKK, A)</i>
Suhtelisus	Omadused, mida defineerib võrdlus või suhe millegi muuga	<i>aa meil on ka kõik nii erinev (TeKE, 138)</i>
Raha	Rahaga seotud omadused	<i>ah=ei noh `pruun `mannasupp tundub ikka `PÄRIS odav olevat seda peaks lausa (0.5) see peaks olema seal `pea `hoones peaks `stendil `väljas olema se=ret `sept et üliõpilane `teaks `mida täpselt [!-]] (SEKK, K)</i>
Tüüp	Asjade ja nähtustega (st mitte inimesega) seotud omadused	<i>jaa see on ä (...) jaa see on (.) odav koht kus sa oled ja väga (.) kriminaalne (TeKE, 854)</i>
Tervis	Tervislikku seisundit kirjeldavad omadused	<i>üttele=t sa=i=saanud `tulla=ja heh \$ [sa=lid] raskelt `haige gripi: `laine on praegu `T(h)artus. \$ (SEKK, KR)</i>
Inimene	Inimesega seotud omadused, sh välimus	<i>ta on väga kurvikas (TeKE, 365)</i>
Olek	(Lõpetatud, konkreetset) oleku/seisu kirjeldused	<i>a: praegust on kõik nii lahtine (SEKK, OK)</i>

Kõige rohkem intensiivistati SEKKi vestlustes hinnanguomadussõnu (moodustavad 64% intensiivistamisjuhtudest), millele järgnevad sageduselt psühholoogilised (12%), oleku- (6%) ja rahaomadussõnad (4%). Ülejäänud semantilised kategooriad moodustavad intensiivistamisjuhtudest alla nelja protsendi. Tabelis 17 on iga semantilise kategooria jaotus intensiivistatud ja intensiivistamata omadussõnade vahel. Üle 40% sõnadest on intensiivistatud kategooriates psühholoogiline (49%), ühiskond (45%) ja hinnang (43%). 30–39% sõnadest on intensiivistatud rahaga seotud kategoorias (32%). 20–29% sõnadest on intensiivistatud kategooriates füüsikaline (28%), olek (27%) ja tervis (25%). 10–19% sõnadest on intensiivistatud kategooriates mõõde (17%), aeg (17%), temperatuur (14%), tüüp (12%) ja vanus (10%). Alla 10% on intensiivistatud koguse- (8%), suhtelisuse (6%), rõhutamise (5%) ja värviomadussõnad (3%). Kordagi ei intensiivistatud sõnu kategooriatest inimene, koht ja liikumine, mispärast on need statistiliste testide jaoks andmetest eemaldatud. Pearsoni hii-ruut-testi järgi on seos intensiivistamise ja omadussõna semantilise kategooria vahel statistiliselt oluline ($X^2(10, N = 952) = 91,22, p < 0,001$). Standarditud Pearsoni jääkide põhjal panustavad hii-ruut-testi statistiliselt

olulisse tulemusse seos intensiivistamise ning hinnangu- ja psühholoogiliste omadussõnade vahel, intensiivistamata jätmise ning kategooriate kogus, mõõde, rõhutamine, tüüp, vanus, värv ja muu vahel. Muu alla on testi tarbeks koondatud kategooriad, milles esines sõnu alla 20 korra: aeg, füüsikaline, rõhutamine, temperatuur, tervis, ühiskond. Craméri V statistiku järgi on seose tugevus intensiivistamise ja omadussõna semantilise kategooria vahel 0,31 ehk tegu on tugeva seosega.

Tabel 17. **SEKKi omadussõnade semantiliste kategooriate jagunemine intensiivistatud ja intensiivistamata omadussõnade vahel**

Semantiline kategooria	Intensiivistaja				Kokku
	On		Pole		
	Absoluutne sagedus	Osakaal	Absoluutne sagedus	Osakaal	
Aeg	3	17%	15	83%	18
Füüsikaline	5	28%	13	72%	18
Hinnang	192	43%	258	57%	450
Inimene			3	100%	3
Kogus	2	8%	23	92%	25
Koht			6	100%	6
Liikumine			1	100%	1
Mõõde	8	17%	39	83%	47
Olek	17	27%	47	73%	64
Psühholoogiline	37	49%	39	51%	76
Raha	12	32%	26	68%	38
Rõhutamine	1	5%	18	95%	19
Suhtelisus	2	6%	30	94%	32
Temperatuur	2	14%	12	86%	14
Tervis	3	25%	9	75%	12
Tüüp	7	12%	51	88%	58
Vanus	4	10%	37	90%	41
Värv	1	3%	28	97%	29
Ühiskond	5	45%	6	55%	11

Ka TeKE materjalides intensiivistati ülekaalukalt hinnanguomadussõnu (moodustavad 67% intensiivistamisjuhtudest), seejärel psühholoogilisi (9%) ja mõõtmeomadussõnu (6%). Ülejäänud kategooriad moodustavad intensiivistatud sõnadest alla 3%. Tabelis 18 on iga semantilise kategooria jaotus intensiivistatud ja intensiivistamata omadussõnade vahel. Üle 40% sõnadest on intensiivistatud kategooriates liikumine (54%),

psühholoogiline (44%) ja hinnang (43%). 30–39% sõnadest on intensiivistatud kategooriates mõõde (37%), füüsikaline (36%), tervis (32%) ja raha (30%). 20–29% sõnadest on intensiivistatud kategooriates temperatuur (28%), ühiskond (23%) ja inimene (21%). 10–19% sõnadest on intensiivistatud kategooriates kogus (19%), rõhutamine (18%), suhtelisus (17%), olek (14%) ja tüüp (14%). Alla 10% on intensiivistatud koha- (9%), vanuse- (8%), värvi- (6%) ja ajaomadussõnu (6%). Pearsoni hii-ruut-testi järgi on seos intensiivistamise ja omadussõna semantilise kategooria vahel statistiliselt oluline ($X^2(15, N = 4959) = 449,6, p < 0,001$). Standarditud Pearsoni jääkide põhjal panustavad hii-ruut-testi statistiliselt olulisse tulemusse enim seos intensiivistamise ning hinnangu- ja psühholoogiliste omadussõnade vahel, intensiivistamata jätmise ning kategooriate aeg, kogus, olek, rõhutamine, suhtelisus, tüüp, vanus ja värv vahel. Testi tarbeks on kategooriasse muu koondatud alla 50 korra esinenud kategooriad (inimene, koht, liikumine, ühiskond), kuid see ei panusta hii-ruut-testi tulemusse ei intensiivistamise ega intensiivistamata jätmisega seoses. Craméri V statistiku järgi on intensiivistamise ja omadussõna semantilise kategooria vahelise seose tugevus 0,30 ehk tegu on tugeva seosega.

Tabel 18. TeKE omadussõnade semantiliste kategooriate jagunemine intensiivistatud ja intensiivistamata omadussõnade vahel

Semantiline kategooria	Intensiivistaja				Kokku
	On		Pole		
	Absoluutne sagedus	Osakaal	Absoluutne sagedus	Osakaal	
Aeg	6	6%	100	94%	106
Füüsikaline	26	36%	47	64%	73
Hinnang	1072	43%	1425	57%	2497
Inimene	9	21%	34	79%	43
Kogus	21	19%	92	81%	113
Koht	1	9%	10	91%	11
Liikumine	7	54%	6	46%	13
Mõõde	97	37%	168	63%	265
Olek	41	14%	245	86%	286
Psühholoogiline	136	44%	174	56%	310
Raha	16	30%	38	70%	54
Rõhutamine	9	18%	42	82%	51
Suhtelisus	37	17%	180	83%	217
Temperatuur	18	28%	46	72%	64
Tervis	21	32%	44	68%	65
Tüüp	36	14%	219	86%	255
Vanus	24	8%	260	92%	284
Värv	14	6%	207	94%	221
Ühiskond	7	23%	24	77%	31

Mõlemas korpuses on kõige suuremal määral intensiivistatud kategooriad psühholoogilised ja hinnangomadussõnad. SEKKi vestlustes on intensiivistatud veel suur osa ühiskonna kategooria sõnadest, TeKE vestlustes liikumise kategooria sõnadest. Suur intensiivistamismäär nendes kategooriates on ilmselt mõjutatud sellest, et nende sõnade absoluutne sagedus on väike ja juhuslikkuse roll sellest tulenevalt suur. Statistiliselt oluline seos on siiski vaid intensiivistamise ning hinnangu- ja psühholoogiliste omadussõnade vahel. Need tulemused ühtivad eesti eakate keeles leituga, mille põhjal on intensiivistamismäär kõige suurem psühholoogilistel (sõnadest intensiivistatud 38%) ja hinnangomadussõnadel (34%). Eakate keeles on sagedasti intensiivistatud ka rahaga seotud omadussõnu (33%), mille intensiivistamismäär on noortekeeles sarnane (SEKKis 32%, TeKES 30%). Määrade erinevused raha- ja psühholoogiliste ning

hinnanguomadussõnade vahel on aga noortekeeles suuremad kui eakate keeles ning kategooria raha ja intensiivistamise vaheline seos ei panusta hii-ruut-testi statistiliselt olulisse tulemusse. Teistes keeltes (Ito, Tagliamonte 2003, Stratton, Sundquist 2022) on semantilisi tüüpe vähem, norra keeles ei ole nende sisu kirjeldatud ja inglise keeles on andmed esitatud vaid kahe intensiivistaja kohta, mistõttu ei ole need siinsete tulemustega kuigi hästi võrreldavad.

TeKE vestlustes intensiivistati sõnu kõikidest semantilistest tüüpidest, kuid SEKKi andmetes ei intensiivistatud kordagi inimese, liikumise ja koha kategooria sõnu. Need on mõlemas materjalis kategooriad, mille sõnu esinebki vähe. Kõige vähem ehk alla 10% intensiivistatud kategooriatest kattub korpustes vaid värvi intensiivistamine. Ülejäänutest on sarnasel määral intensiivistatud raha (SEKKis 32%, TeKES 30%), tüübi (SEKKis 12%, TeKEs 14%), vanuse (SEKKis 10%, TeKEs 8%) kategooriat, teistes on erinevused kahe korpuse vahel suuremad. Seega tekib materjalide võrdluses kindel muster just kõige sagedamini intensiivistatud sõnade kohta ja teiste kategooriate intensiivistamisel on suurel määral varieeruvust. On võimalik, et rohkem sarnasusi ja kindlamad mustrid tuleksid välja juhul, kui SEKKi materjali hulk oleks suurem.

6.4.4.1. Omadussõnas sisalduv hinnang

Petroni (2023) eeskujul määrasin ka sõnades sisalduva hinnangu, et näha, kas intensiivistajad esinevad ühe hinnanguga sagedamini kui teistega. Tegin liigituse psühholoogilistes ja hinnanguomadussõnades, sest ülejäänud semantilistes kategooriates on sõnad suuresti neutraalsed. Määratud hinnangud on negatiivne (40), neutraalne (41) ja positiivne (42).

(40) murdmaasuusatamine see on **ni** **rõve** (TeKE, 956)

(41) [aga sa=ei=sa]=`arugi, sa vaatad et põrandal on mingi \$ `plastmassitükk onju, (0.5) s=tuleb välja et on mingi `eriti **tähtis** arvuti osa. \$ (SEKK, K)

(42) aga nagu appikene (...) ma olen **väga õnnelik** @et ma ei olnud D-klassis nagu enne (---)@ (TeKE, 351)

Hinnangut sisaldavaid sõnu esines SEKKi materjalis kokku 526 korda, mis moodustab kõikidest esinenud omadussõnades 55%. Neist on positiivsed 333 sõna (63%),

negatiivsed 161 (31%) ja neutraalsed 32 (6%). Tabelis 19 on esitatud hinnangute jaotumine intensiivistatud ja intensiivistamata sõnade vahel SEKKi andmetes. Peaaegu pooled positiivse hinnangu saanud sõnadest on intensiivistatud (47% nende esinemiskordadest). Vähem on intensiivistatud negatiivseid (38%) ja neutraalseid (34%) sõnu. Pearsoni hii-ruut-testi põhjal ei ole seos intensiivistamise ja omadussõnas sisalduva hinnangu vahel statistiliselt oluline ($X^2(2, N = 526) = 4,95, p = 0,08$).

Tabel 19. **Hinnangu- ja psühholoogiliste omadussõnade hinnangu jagunemine intensiivistatud ja intensiivistamata sõnade vahel SEKKi andmetes**

Hinnang	Intensiivistaja				Kokku
	On		Pole		
	Absoluutne sagedus	Osakaal	Absoluutne sagedus	Osakaal	
Negatiivne	61	38%	100	62%	161
Neutraalne	11	34%	21	66%	32
Positiivne	157	47%	176	53%	333

TeKE materjalis esines hinnangut sisalduvaid omadussõnu kokku 2807 korda, mis moodustab kõikidest esinenud omadussõnadest 57%. Neist on positiivsed 1556 sõna (55%), negatiivsed 956 (34%) ja neutraalsed 295 (11%). Tabelis 20 on esitatud hinnangu jagunemine intensiivistatud ja intensiivistamata omadussõnade vahel TeKE andmetes. Intensiivistatud on üle poole negatiivsetest omadussõnadest (52%), 40% positiivsetest ning 31% neutraalsetest omadussõnadest. Pearsoni hii-ruut-testi järgi on seos intensiivistamise ja omadussõnas sisalduva hinnangu vahel statistiliselt oluline ($X^2(2, N = 2807) = 51,94, p < 0,001$). Standarditud Pearsoni jääkide põhjal panustavad hii-ruut-testi statistiliselt olulisse tulemusse enim seos intensiivistamise ja negatiivsete omadussõnade vahel, intensiivistamata jätmise ja neutraalsete ning positiivsete sõnade vahel. Craméri V statistiku põhjal on intensiivistamise ja omadussõnas sisalduva hinnangu vahelise seose tugevus 0,14, seega on tegu nõrga seosega.

Tabel 20. Hinnangu- ja psühholoogiliste omadussõnade hinnangu jagunemine intensiivistatud ja intensiivistamata sõnade vahel TeKE andmetes

Hinnang	Intensiivistaja				Kokku
	On		Pole		
	Absoluutne sagedus	Osakaal	Absoluutne sagedus	Osakaal	
Negatiivne	494	52%	462	48%	956
Neutraalne	92	31%	203	69%	295
Positiivne	622	40%	934	60%	1556

Mõlema korpuse põhjal on näha, et kõige vähem intensiivistatakse neutraalseid hinnangu- ja psühholoogilisi omadussõnu. See, milliseid sõnu enim intensiivistatakse, oleneb korpusest. Miks andmestike vahel selline erinevus on, on raske öelda. Tulemust võib mõjutada asjaolu, et positiivsete sõnade osakaal kõikidest esinenud omadussõnadest on SEKKi materjalis suurem kui TeKE andmetes. Samas on negatiivsete sõnade osakaal korpustes sarnane, mistõttu oleks ootuspärane ka sarnane intensiivistamismäär. On võimalik, et TeKE vestlused on emotsionaalsemad kui SEKKi omad, mis toob esile negatiivsete sõnade sagedasema intensiivistamise. Lisaks, kuigi vaatlen selles töös mõlema korpuse kõnelejaid ühtse rühmana, võib selline jaotumine olla mõjutatud vanuselistest eripäradest. Petron (2023: 45–46) vaatas enda töös hinnanguomadussõnade intensiivistamise seost haridustasemega, kus leidis, et kõrgharidusega inimesed intensiivistasid enim neutraalseid sõnu (60%), seejärel positiivseid (47%) ja kõige vähem negatiivseid (38%). Muu haridustasemega intensiivistati enim negatiivseid sõnu (62%), vähesemal määral positiivseid (53%) ja vähim neutraalseid (40%). Kuna SEKKi vestlustes on osa kõnelejaid üliõpilased ja TeKEs suhtlevad omavahel põhikooli- ja gümnaasiumiõpilased, võib tulemustes sarnasusi näha, kuid siinses töös on haridustase tugevalt vanusega seotud, mistõttu ei saa intensiivistamismäära seotust haridusega erinevust seletavaks pidada.

6.4.5. Mitmetunnuseline analüüs

Selleks, et uurida korraka kõikide seletavate tunnuste mõju intensiivistamisele, teen mitmetunnuselise analüüsi, mille tulemusi järgnevalt kirjeldan. Meetodina kasutan logistilise regressiooni segamudelit, seda on kasutatud ka varasemates uurimustes (vt nt Stratton, Sundquist 2022). Täpsemalt kasutan mudelite jaoks funktsiooni *glmer* paketist

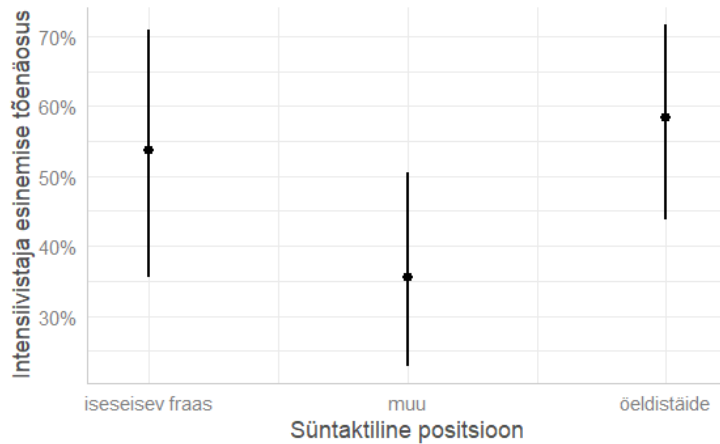
lme4 (vt Bates jt 2015), tulemuste visualiseerimiseks paketti *ggeffects* (vt Lüdecke 2018). Vaatan vaid peamõjusid, st tunnused on üksteisest sõltumatud. Katsetasin ka tunnuste koosmõjusid, mis tähendab, et ühe seletava tunnuse mõju oleneb teise tunnuse väärtusest, kuid need kas ei osutunud statistiliselt olulisteks või raskendasid tulemuste tõlgendamist. Mudelid on tehtud korraga ühe tunnuse lisamise meetodil ning tunnuste olulisuse hindamiseks kasutasin tõepärasuhte testi.

Tegin kummalegi korpusele eraldi mudeli, mille lõppkuju on mõlemal juhul samasugune: INTENSIIVISTATUD ~ `SÜNTAKTILINE POSITSIOON` + `SEMANTILINE KATEGOORIA` + `ADJEKTIIVI TÜÜP` + (1|KÕNELEJA) + (1|INTENSIIVISTATAV), kus uuritav tunnus on intensiivistaja esinemine, seletavad tunnused omadussõna süntaktiline positsioon, semantiline kategooria ja tüüp, juhuslikud vabaliikmed kõneleja ja laiendatud omadussõna. Juhuslike vabaliikmete lisamine on oluline, et vältida vaatluste klasterdumist ja selle mõju regressioonimudeli hinnangutele. Kõik seletavad tunnused on mõlemas mudelis tervikuna olulised ($p < 0,05$). Mudelite tarbeks on nende tasemete arvu vähendatud: semantilised kategooriad jagunevad hinnanguks, psühholoogiliseks ja muuks, süntaktilised positsioonid öeldistäiteks, iseseisvaks fraasiks ja muuks. Analüüsist on välja jäetud kõneleja sugu, sest see ei osutunud statistiliselt oluliseks tunnuseks.

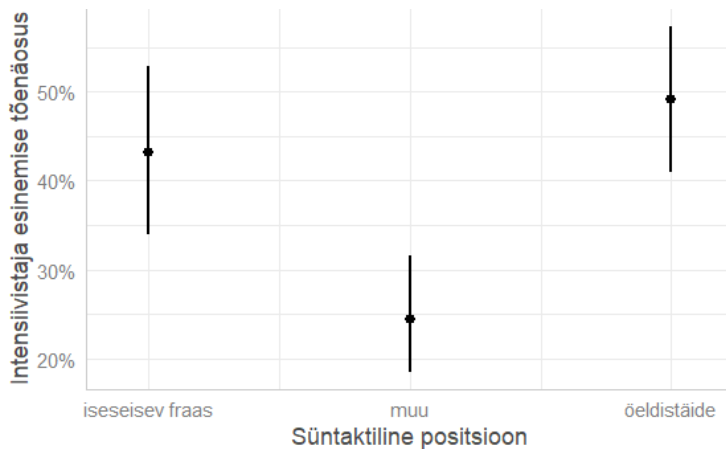
Mudelite headuse hindamiseks vaatasin nende klassifitseerimistäpsust ja C-indeksit. Esimene näitab, kui suure osa vaatlustest mudel on õigesti määranud, teine seda, kui hästi mudel intensiivistaja esinemise ja mitteesinemise kontekste eristab. SEKKi mudeli klassifitseerimistäpsus on 0,78 ja C-indeks 0,86, TeKE mudeli klassifitseerimistäpsus on 0,76 ja C-indeks 0,82. C-indeksite järgi on mudelid väga hea eristusvõimega.

Järgnevalt esitan joonistena olulisemate tunnuste mõjud SEKKi ja TeKE mudelites võrdlevalt. Joonisel 3 on kujutatud intensiivistaja esinemise tõenäosus vastavalt omadussõna süntaktilisele positsioonile SEKKi mudelis, kui adjektiivi tüüp on suhteline ja semantiline kategooria psühholoogiline. Joonisel 4 on sama info TeKE mudeli põhjal. SEKKi mudeli põhjal on intensiivistaja esinemise tõenäosus kõige suurem öeldistäitega (58%), pisut väiksema tõenäosusega esineb see iseseisvas fraasis (54%) ja kõige ebatõenäolisemalt muus positsioonis omadussõnaga (36%). TeKE mudeli põhjal on

intensiivistaja esinemise tõenäosus kõige suurem samuti öeldistäitega (49%), seejärel iseseisva fraasiga (43%) ja kõige väiksem muus positsioonis omadussõnaga (24%).

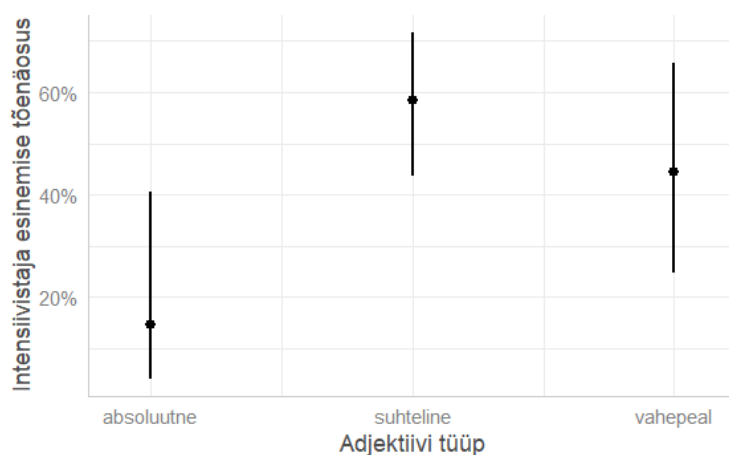
Joonis 3. Intensiivistaja esinemise tõenäosus vastavalt omadussõna süntaktilisele positsioonile SEKKi mudeli põhjal

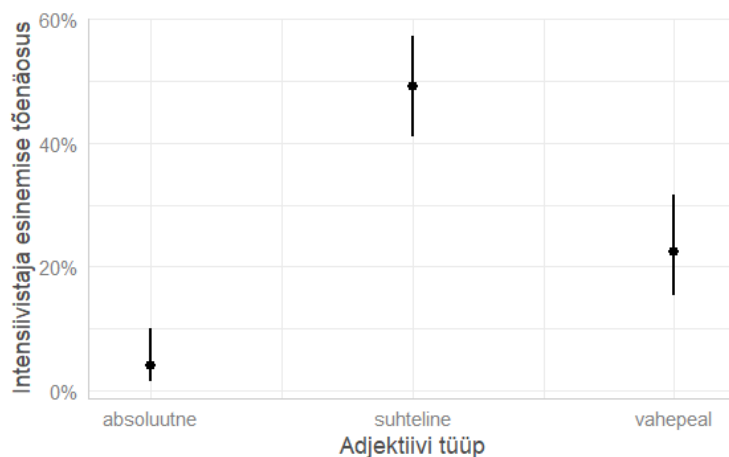
Joonis 4. Intensiivistaja esinemise tõenäosus vastavalt omadussõna süntaktilisele positsioonile TeKE mudeli põhjal

Joonisel 5 on kujutatud intensiivistaja esinemise tõenäosus SEKKi mudeli põhjal vastavalt omadussõna tüübile, kui omadussõna süntaktiline positsioon on öeldistäide ja semantiline kategooria psühholoogiline. Joonisel 6 on sama info TeKE mudeli põhjal. SEKKi joonisest nähtub, et intensiivistaja esinemise tõenäosus on kõige suurem suhtelise omadussõna juures (58%), väiksem vahepealsesse tüüpi kuuluva omadussõna juures

(45%) ning kõige väiksem absoluutse omadussõna juures (15%). TeKE mudeli põhjal on intensiivistaja esinemise tõenäosus kõige suurem samuti suhtelise omadussõna juures (49%), väiksem vahepealsesse tüüpi kuuluva omadussõna juures (23%) ning kõige väiksem absoluutse omadussõna juures (4%).

Joonis 5. Intensiivistaja esinemise tõenäosus vastavalt adjektiivitüübile SEKKi mudeli põhjal

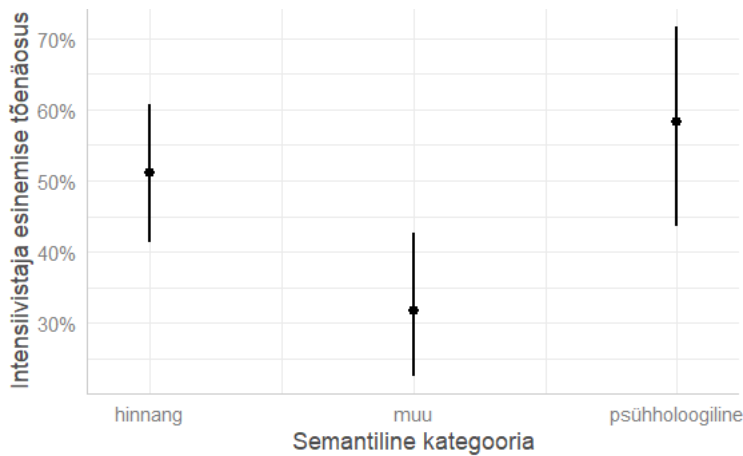

Joonis 6. Intensiivistaja esinemise tõenäosus vastavalt adjektiivitüübile TeKE mudeli põhjal

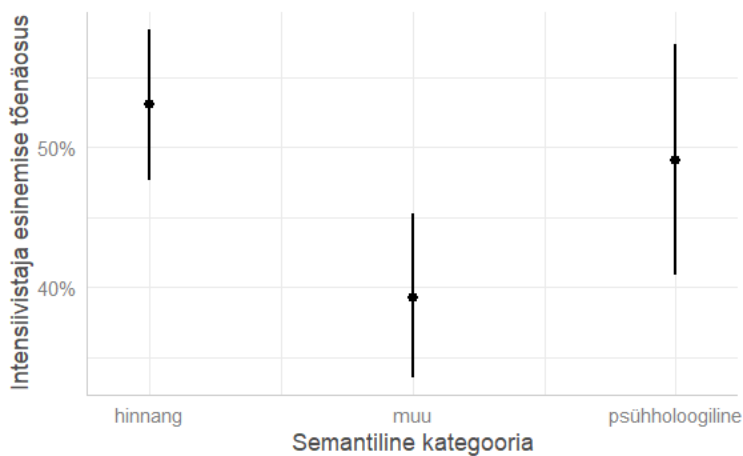
Joonisel 7 on kujutatud intensiivistaja esinemise tõenäosus SEKKi mudeli põhjal vastavalt omadussõna semantilisele kategooriale, kui adjektiivitüüp on suhteline ja süntaktiline positsioon öeldistäide. Joonisel 8 on sama info TeKE mudeli põhjal. Joonise 7 järgi on intensiivistaja esinemise tõenäosus kõige suurem psühholoogilise omadussõnaga (58%), pisut väiksem hinnanguomadussõnaga (51%) ja kõige väiksem

muust semantilisest kategooriast omadussõnaga (32%). Joonise 8 põhjal on intensiivistaja esinemise tõenäosus suurim hinnanguomadussõnadega (53%), pisut väiksem psühholoogilise omadussõnaga (49%) ja kõige väiksem muu kategooria sõnaga (39%). On huvitav, et hinnangu- ja psühholoogiliste omadussõnade kohta on tulemused

mudelites vastupidised. Sellegipoolest on selge, et intensiivistaja esinemise tõenäosus on nende kategooriate puhul suurem kui mujal.

Joonis 7. Intensiivistaja esinemise tõenäosus vastavalt omadussõna semantilisele kategooriale SEKKi mudeli põhjal

Joonis 8. Intensiivistaja esinemise tõenäosus vastavalt omadussõna semantilisele kategooriale TeKE mudeli põhjal

Kokkvvõttes saab öelda, et mudelite võrdluses on tulemused sarnased ning tunnused mõjutavad intensiivistamist üldiselt samas suunas. Lisaks kinnitavad segamudelid seda, mis varasemast analüüsist selgus.

6.5. Erandlikud intensiivistamisjuhud

Siin alapeatükis kirjeldan erandlike intensiivistamisjuhte, milleks on omadussõna intensiivistamine eitavas lauses ja keskvõrdes adjektiivi laiendamine. Olen neid nimetanud erandlikeks seetõttu, et uurimustest on tavaks sellised juhud välja jätta, sest eitavas lauses ei ole intensiivistaja oma tavalises funktsioonis ja keskvõrdes omadussõnu ei peeta intensiivistatavateks. Püüan seega kirjeldada, mida intensiivistajatega eitavas lauses tehakse, ning annan ülevaate komparatiivis omadussõnade intensiivistamisest, sest need on (vähemalt eesti noortekeeles) ostunud intensiivistatavateks.

6.5.1. Intensiivistamine eitavas lauses

SEKKi andmetes esines 63 eitavat lauset, millest 20 lauses (32% eitavatest lausetest) on kasutatud intensiivistajat. TeKE vestlustes esines 370 eitavat lauset, millest 88 lauses (24% eitavatest lausetest) on kasutatud intensiivistajat. Eitavates lausetes on intensiivistaja funktsioon jaatavatest lausetest erinev (vt nt Tagliamonte 2012: 323–324), mispärast proovin kirjeldada, mida intensiivistajatega sellistes kontekstides tehakse. See alapeatükk ei sisalda kvantitatiivset analüüsi, sest eesmärk on eelkõige funktsioonide üle arutleda. Lisaks ei püüa ma kindlasti väita, et siinsed tõlgendused on ainuvõimalikud.

Tagliamonte (2012: 323–324) on kirjutanud, et eitavas lauses toimib intensiivistaja keskmist väärtust väljendavana, mis sarnaneb kaheses jaotuses detraktiivide (eesti keele kolmeses jaotuses pigem intermediaaride) funktsioonile. See on ka eesti keeles üks intensiivistajate funktsioonidest eitavas lauses. Näites 43 ei öelda, et *set-up* 'seadistamine' ei ole raske, sest seda teeks lause ilma intensiivistajata. Samas aga ei ole *set-up* ka tohutult või liialt raske, pigem on tegu suhteliselt või mõõdukalt keerulise asjaga. Sarnase semantilise tehte saab teha näites 44, millest ei saa järeldada, et *see* (lilleline tapeet) on täiesti märkamatu või tagasihoidlik, samas ei domineeri *see* tuba. Jääb mulje, et tapeet on siiski silmapaistev, seejuures silma riivamata ning jääb seega välimuselt tavalise ja domineeriva tapeedi vahepeale. Oma bakalaureusetöös (Aasa 2022: 38–39) tõin esile, et verbide juures toimib intensiivistaja eitavates lausetes pigem eituse pehmendajana. Näiteks lauses 45 näitab *väga*, et inimene, kellest räägitakse, on küll muutunud, kuid mitte eriti suurel määral, st ei esitata absoluutset väidet *ta ei ole muutunud* (Aasa 2022: 38–39). Selline tõlgendus kattuks näidetes 43 ja 44 esinenud intensiivistajate funktsiooniga. Seejuures on aga võimalus, et *väga*-ga väljendatakse ebakindlust oma puudevatest

teadmistest tulenevalt või püütakse väidet *ta ei ole muutunud* pehmemalt väljendada (vt ka näidet 46). Omadussõnade näidete puhul minu arvates sellist tõlgendusvõimalust ei ole, mispärast võib öelda, et kuigi adjektiivide ja verbide eitavates lausetes intensiivistamisel on ühenduskohti, ei ühti need täielikult.

(43) (-) (.) see (.) set-ap[_set-up_] ei ole **väga raske** (...) jaa (TeKE, 330)

(44) aga see ei ole selline **hästi domineeriv** või selline nagu **hästi hull** (TeKE, 736)

(45) ta ei ole **muutunud väga** (TeKE, 355)

(46) mulle ka **eriti ei meeldi** (TeKE, 377)

Eelnevalt kirjeldatud keskmist või mõõdukat väärtust väljendav funktsioon tuleb esile selliste intensiivistajate kasutuses, mis täidavad jaatavates lausetes augmentatiivi rolli. Sellest tulenevalt tekib küsimus, kuidas käituvad eituse puhul intermediaarid ja detraktiivid. Selgub, et detraktiive eitavates lausetes ei kasutata. Proovides neid näiteks toodud lausetesse panna, on selge, et selline kasutus polegi eriti loomulik: *set-up ei ole natuke raske, see ei ole selline veits domineeriv või selline nagu veits hull*. Samuti ei ole detraktiivi funktsioon eitavas lauses päris selge, kuid üks tõlgendusvõimalus on, et see säilitab oma tavafunktsiooni. Küll aga esineb TeKE materjalis eitusega kaks korda sõna *küllalt*, mida olen siin töös pidanud intermediaariks. Selle sõna funktsioon säilib ka eitavas lauses. Nähtavasti seepärast, et see juba väljendab keskmist intensiivsust ja eelmises lõigus kirjeldatud muutus ei ole võimalik. Näited 47 ja 48 võib muuta jaatavaks, kuid omadusi *suur* ja *tark* see kuidagi ei muuda, erinevus seisneb vaid lause polaarsuses.

(47) ja äkki nende rahastus polnud **piisavalt suur** et lihtsalt topelt inimesi kasutada (TeKE, 460)

(48) mkm (.) ta on na- (...) ei ta ei ole nagu **piisavalt tark** selle jaoks (...) ka (TeKE, 142)

Veel üks sõna, mille funktsiooni saab eraldi esile tuua, on *nii*. Üks *nii* funktsioon eitavates lausetes on mingisuguse piiri seadmine, milleni ei küündita. Sellistes lausetes sisaldub võrdlus. Näiteks tekstikatkes näites 49 markeerib intensiivistaja *nii* lolliks olemise sellist taset, kus K ei tunneks S-i foto pealt ära. Implitsiitsete võrdluste kõrval on ka lauseid, kus

võrdlus on eksplitsiitselt sõnastatud. Näites 50 võrreldakse omavahel poksimist ja maadlust, millest viimane on kõneleja hinnangul ohtlikum. Saab järeldada, et maadlemine on ohtlik (ilma igasuguse intensiivistajata) ning poksimine on vähem ohtlik, st selle ohtlikkus ei küündi samale tasemele, mille *nii* seab. Sarnane piiri seadev sõna on *enam*, kuid see erineb *nii*-st selle võrra, et seda piiri ei peeta ületatavaks. Näites 51 hinnatakse võimatuks, et miski saaks veel nõmedam olla.

(49) K: sa oled üks `nendest sin=vä.

((naer))

S: sa `ära ei tunne siis=väi.

K: \$ `see siis [{}]. \$

L: [\$ jaa? \$]

S: [hehe]

(...)

K: **ega ma siis `nii loll** ((palataliseerimata)) `ka ei ole:. (1.5) see oled ka `sina, sellest ma saan `aru. (SEKK)

(50) poksimine iseenesest ei ole **nii ohtlik** kui mõned mingi (...) maadlused äkki

(51) no täpselt no, eino **enam nõmedam** ei saa olla. (SEKK, K)

6.5.2. Keskvõrdes omadussõnade intensiivistamine

SEKKi andmetes esines 47 keskvõrdes omadussõna, mis moodustab kõikidest adjektiivi esinemisjuhtudest 5%. Intensiivistatud on 15 komparatiivivormi ehk 32%. Funktsiooni poolest esinesid intensiivistajad 14 korral augmentatiivina (93% komparatiivis omadussõnade intensiivistamisjuhtudest) ja ühe korra detraktiivina (7%). Tabelis 21 on esitatud kõik komparatiivis omadussõnadega esinenud intensiivistajad, nende absoluutsed sagedused ja nendega koos esinenud omadussõnad. Kõige sagedasem laiend on SEKKi andmetes *palju* (9 korda), kaks korda esines *veel* ning intensiivistajad *enam*, *tükk maad*, *võrratult* ja *vähegi* esinesid ühe korra. Laiendatud sõnad varieeruvad, mitu korda on intensiivistatud vorme *parem* ja *jubedam*.

Tabel 21. Keskvärdes omadussõnade intensiivistajad, nende absoluutne sagedus ja laiendatud omadussõnad SEKKi andmetes

Intensiivistaja	Absoluutne sagedus	Laiendatud omadussõnad
<i>palju</i>	9	<i>jubedam</i> (2), <i>parem</i> (1), <i>hullem</i> (1), <i>jõhkram</i> (1), <i>kergem</i> (1), <i>lihtsam</i> (1), <i>reaalsem</i> (1), <i>vingem</i> (1)
<i>veel</i>	2	<i>odavam</i> , <i>vaesem</i>
<i>enam</i>	1	<i>nõmedam</i>
<i>tükk maad</i>	1	<i>laiem</i>
<i>võrratult</i>	1	<i>parem</i>
<i>vähegi</i>	1	<i>tuttavam</i>

TeKE andmetes esines 301 keskvärdes omadussõna, mis moodustab kõikidest adjektiivis esinemisjuhtudest 6%. Intensiivistatud on nende seast 73 sõna ehk 24%. Funktsiooni poolest esinesid intensiivistajad 56 korral augmentatiivina (77% komparatiivis omadussõnade intensiivistamisjuhtudest) ja 17 korral detraktiivina (23%). Tabelis 22 on TeKE andmetes komparatiivis omadussõnadega esinenud intensiivistajad, nende absoluutne sagedus ja nendega esinenud sõnad. Kõige sagedasem intensiivistaja on *palju* (35 korda), millele järgnevad *veits* (11 korda), *veel* (7 korda), *nii palju* (6 korda), *natuke* (5 korda), *aina* (2 korda). Ühe korra esinesid *kordades*, *kõvasti*, *nii-nii*, *palju fucking*, *rohkem*, *veidi*, *ülipalju*. Mitu korda on intensiivistatud vorme *parem* (14 korda), *hullem* (6 korda), *lahedam* (4 korda), *lihtsam* (4 korda), *suurem* (4 korda), *normaalsem* (3 korda), *igavam* (2 korda), *keerulisem* (2 korda), *naljakam* (2 korda), *rahulikum* (2 korda), *vaiksem* (2 korda), *väiksem* (2 korda). Ülejäänud sõnu on laiendatud ühe korra.

Tabel 22. Keskvärdes omadussõnade intensiivistajad, nende absoluutne sagedus ja laiendatud omadussõnad TeKE andmetes

Intensiivistaja	Absoluutne sagedus	Laiendatud omadussõnad
<i>palju</i>	35	<i>parem</i> (8), <i>lahedam</i> (4), <i>hullem</i> (3), <i>lihtsam</i> (3), <i>suurem</i> (3), <i>vaiksem</i> (2), <i>halvem</i> (1), <i>iseseisvam</i> (1), <i>kenam</i> (1), <i>kiirem</i> (1), <i>kindlam</i> (1), <i>lühem</i> (1), <i>mõistlikum</i> (1), <i>naljakam</i> (1), <i>normaalsem</i> (1), <i>rangem</i> (1), <i>saledam</i> (1), <i>väiksem</i> (1)
<i>veits</i>	11	<i>normaalsem</i> (2), <i>rahulikum</i> (2), <i>edukam</i> (1), <i>hullem</i> (1), <i>keerulisem</i> (1), <i>madalam</i> (1), <i>suurem</i> (1), <i>teravam</i> (1), <i>tugevam</i> (1)
<i>veel</i>	7	<i>parem</i> (2), <i>aeglasem</i> (1), <i>hallim</i> (1), <i>keerulisem</i> (1), <i>kõrgem</i> (1), <i>väiksem</i> (1)
<i>nii palju</i>	6	<i>parem</i> (3), <i>igavam</i> (1), <i>naljakam</i> (1), <i>seksikam</i> (1)
<i>natuke</i>	5	<i>parem</i> , <i>heavym</i> , <i>hullem</i> , <i>märjem</i> , <i>teistsugusem</i>
<i>aina</i>	2	<i>humoorikam</i> , <i>lollim</i>
<i>kordades</i>	1	<i>hullem</i>
<i>kõvasti</i>	1	<i>raskem</i>
<i>nii-nii</i>	1	<i>igavam</i>
<i>palju fucking</i>	1	<i>hirmsam</i>
<i>rohkem</i>	1	<i>jutukam</i>
<i>veidi</i>	1	<i>lihtsam</i>
<i>ülipalju</i>	1	<i>mõnusam</i>

Keskvärdes omadussõnu on mõlemas korpuses kasutatud praktiliselt samal määral. Intensiivistamismäärad on korpustes erinevad, kuid Pearsoni hii-ruut-testi põhjal ei ole seos intensiivistamise ja korpuse vahel statistiliselt oluline ($X^2(1, N = 348) = 0,89, p = 0,3254$). Seega on erinevus tingitud ilmselt SEKKi väikesest sõnade hulgast, mille suurem intensiivistamismäär on juhuslik, ning keskvärdes omadussõnade intensiivistamises ei ole määra poolest aja jooksul muutust toimunud. Kõige sagedasem keskvärdes sõnade intensiivistaja on mõlemas korpuses *palju*, lisaks kattub nimekirjades *veel*, kuid ülejäänud sõnad on erinevad. See tähendab, et komparatiivi intensiivistamine on produktiivne ning selleks ei ole *palju* ja *veel* kõrval kujunenud kindlaid sõnu. Intensiivistajate funktsiooniline jagunemine on samasugune nagu algvärdes omadussõnade intensiivistamisel, st kõige sagedamini omadussõna määra suurendatakse. Kuigi keskvärdes omadussõnad erinevad algvärdest selle tähendusnüansi poolest, et need väljendavad omaduse määra millegagi võrreldes, võib öelda, et nende intensiivistamises ei ole eriti suuri erinevusi.

Omaette küsimus on, miks keskvõrdes omadussõnadega üldse intensiivistajaid kasutatakse, sest võrdlusaste juba suurendab omaduse määra, st intensiivistaja (üks, kuid peamine) funktsioon on täidetud. Näib aga, et keskvõrdes sõnade intensiivistamine tekitab kujuteldavale võrdlemise skaalale väärtuseid juurde, mis tähendab, et alg-, kesk- ja ülivõrde vahele jääb veel mitu vaheastet, mida antakse edasi intensiivistajate abil. Siinse töö põhjal ei ole võimalik keskvõrdes omadussõnade intensiivistamise tagamaid täpsemalt avada, kuid see polegi töö eesmärk. Küll aga on tegu huvitava nähtusega, mis vääriks edasi uurimist.

Kokkuvõte

Intensiivistajad on keele varieerumise ja muutumise aspektist huvitavad uurimisobjektid, sest need on pidevas muutuses. See omadus tuleneb asjaolust, et intensiivistajad kaotavad kasutuses oma intensiivsust, mistõttu vajavad kõnelejad kulunud sõnade asemele tugevamaid. Magistritöös uurisin, kuidas omadussõnade intensiivistamine 1996.–2004. ja 2020.–2021. aasta noortekeele argivestlustes erineb. Seejuures analüüsisin kasutatud sõnu ja nende funktsioone ning võrdlesin omavahel vanema ja uuema keelematerjali intensiivistamismäära. Lisaks vaatasin mõlemas andmestikus nelja seletava tunnuse (sugu, omadussõna süntaktiline positsioon, tüüp, semantiline kategooria) ja intensiivistamise vahelisi seoseid, et selgitada välja, millistes kontekstides intensiivistajaid enim kasutatakse ning kas aja jooksul on midagi muutunud. Kirjeldasin ka erandlikke intensiivistamisjuhte.

Intensiivistajate esinemise võrdlusest selgus, et SEKKi materjalis on omadussõnade intensiivistamismäär 31,3% ja TeKE andmetes 32,2%. 0,9-protsendipunktiline erinevus ei ole statistiliselt oluline, mis tähendab, et esimene hüpotees intensiivistamismäära suurenemisest sai ümber lükatud. Leidsin, et ootusvastane tulemus võib olla tingitud sellest, et võrreldav materjal on homogeenne: kõnelejad on võrdlemisi sarnasest vanuserühmast, nad suhtlevad omavanustega ning suhtlusolukorrad on samasugused. On võimalik, et erinevused tuleksid välja vestlustes, kus kõnelejad on eri vanusest ja suhtlusolukord teist liiki, sest neis on potentsiaalselt aja jooksul muutusi toimunud. Võrreldes norra ja saksa keelega on eesti noortekeele intensiivistamismäär väiksem. See võib mingil määral olla tingitud kasutatud meetodist, sest magistritöösse on kaasatud rohkem materjali kui teistesse uurimustesse (eitavad laused, keskvõrdes omadussõnad, omadussõnade elliptiline esinemine, poolikud laused, absoluutsed omadussõnad). Samas aga on määr ka erinevuste kõrvaldamisel teistest keeltest väiksem. Pakkusin välja, et intensiivistajate kui emotsionaalsete keeleüksuste vähesemas kasutuses võib peegelduda eestlaste vaoshoitus.

Intensiivistajate koosseis kahes korpuses oli kohati sarnane, kuid esines ka erinevusi. Kõige sagedasematest sõnadest kattusid kaks esimest ehk *nii* ja *väga*. Sageduselt kolmas sõna oli SEKKis *hästi* ja TeKE materjalis *suht*. Sõna *hästi* sagedus on seega ajanud langenud ja selle on asendanud *suht*, mida SEKKi vestlustes kordagi ei esinenud. Teine hüpotees, mis eeldas sagedaimate sõnade püsimist, on seega samuti ümber lükatud. Peale selle, et uuemas materjalis on sagedaimate sõnade hulka tekkinud uus intensiivistaja, on tähelepanuväärne *nii* sageduse kasv. Selle kasutus moodustas SEKKi materjalis 21% kõikidest intensiivistamisjuhtudest, kuid TeKE materjalis lausa 35%. See tähendab, et ilmselt on terve materjalide vahelise aja *nii* olnud noortekeeles kõige sagedasem intensiivistaja ja selle sagedus on aja jooksul pidevalt kasvanud. *Nii* on seega noortekeeles selgelt domineeriv intensiivistaja. Ülejäänud intensiivistajate seast saab silmapaistvate erinevustena esile tuua, et SEKKi materjalis esineb vaid kaks prefiksoidi ja mitte ühtegi ingliskeelset intensiivistajat, samas kui TeKE andmetes esines viis prefiksoidi ja kuus ingliskeelset intensiivistajat. Kolmas hüpotees, mis puudutab ingliskeelsete intensiivistajate puudumist SEKKi andmetest, on kinnitust saanud. Prefiksoidide väikest esindatust SEKKi andmetes on keeruline põhjendada, kuid ingliskeelsete intensiivistajate lisandumine aja jooksul on seotud meediastunud maailma ja noortekultuuriga. Funktsiooni poolest kasutatakse enim suurendavaid intensiivistajaid ehk augmentatiive (SEKKis 81,1%, TeKES 79,3% intensiivistamisjuhtudest), seevastu mittetäielikkust väljendavaid sõnu ei kasutata pea üldse. Aja jooksul on vähenenud täielikkust väljendavate intensiivistajate kasutus (SEKKis 7,8%, TeKES 3,8% intensiivistamisjuhtudest) ja suurenenud keskmist intensiivsust väljendavate sõnade kasutus (SEKKis 8,5%, TeKES 12,7%). Viimane muutus on nähtavasti tingitud sõna *suht* suurest sagedusest.

Intensiivistajate kasutuse ja kõneleja soo vahel ei ole töös tehtud testide põhjal statistiliselt olulist seost. Leksikaalse koosseisu kõrvutamisel selgus aga, et SEKKi andmetes sõltub eelistatuim intensiivistaja soost: naised kasutasid enim sõna *nii* (25% intensiivistamisjuhtudest), mehed *väga* (20%). Erinevalt SEKKi andmetest on TeKE kõnelejate sagedasimate sõnade seas ühtsus ning mõlemast soost noored kasutavad enim sõnu *nii* (naised 36%-l intensiivistamisjuhtudest, mehed 31%-l) ja *väga* (naised 13%-l, mehed 22%-l). Näib, et sagedaste intensiivistajate kasutus on sugude vahel leksikaalselt

ühtlustunud. Võibolla on *nii* sagedus aja jooksul kasvanud (vähemalt osaliselt) just seetõttu, et meessoost kõnelejad on seda rohkem kasutama hakanud. Noortekeeles ei olene intensiivistajate kasutus seega olulisel määral kõneleja soost. Erinevusi võib leida küll harvem esinenud sõnades, kuid nendele ma analüüsis ei keskendunud.

Omadussõna süntaktiline positsioon mõjutab intensiivistamist olulisel määral, kusjuures on see seos tugev. Mõlema korpuse materjalide põhjal ilmnes, et intensiivistajaid kasutatakse kõige sagedamini öeldistäite (SEKKis sellest positsioonist intensiivistatud 45%, TeKEs 44%) ja iseseisva fraasiga (SEKKis 44% ja TeKEs 43%). Põhjus võiks seisneda selles, et öeldistäide on lause sisuline kese (Erelt 2017: 278), seega fookuses ja rõhutatud. Sama kehtib minu hinnangul iseseisva fraasi kohta. Lisaks on teiste keelte uurimustestki (Ito, Tagliamonte 2003; Stratton, Sundquist 2022) selgunud, et enim intensiivistatakse öeldistäidet, seega on siinsed tulemused nendega kooskõlas.

Omadussõna tüüp on samuti oluline intensiivistamise mõjutaja, kuid erinevalt süntaktilisest positsioonist on see seos keskmise tugevusega. Ootuspäraselt esines enim intensiivistajaid suhteliste omadussõnadega (SEKKis neist intensiivistatud 37%, TeKEs 39%) ja vähim absoluutsetega (SEKKis 4%, TeKEs 2%). See tuleneb asjaolust, et suhtelised omadused on skalaarsed, st neid saab olla rohkem ja vähem (Erelt 2017: 406–407). Seevastu absoluutsed omadussõnad ei ole skalaarsed, mis teeb nende intensiivistamise keerukaks, kuigi siinsesse töösse on kaasatud sellised sõnad, mida saab vähemalt ühe intensiivistajaga laiendada. Vahepealsesse tüüpi kuuluvad omadussõnad on samuti semantiliselt absoluutsed, kuid neid saab mõnevõrra hõlpsamalt laiendada.

Omadussõna semantiline kategooria on intensiivistamisega tugevalt seotud. Mõlemas korpuses laiendati intensiivistajaga enim psühholoogilisi (SEKKis neist intensiivistatud 49%, TeKEs 44%) ja hinnanguomadussõnu (SEKKis 43%, TeKEs 43%). Noortekeeles leitu ühtib eesti eakate keeles saadud tulemustega (Petron 2023: 44), kuid nende kõnes sagedaselt intensiivistatud kategooria raha ei ole noortekeeles võrreldes psühholoogiliste ja hinnanguomadussõnadega nii sage. Vaatasin lähemalt ka seda, millist hinnangut hinnangu- ja psühholoogilised omadussõnad sisaldavad ja kuidas intensiivistajate esinemine sellest olenevalt jaguneb. Siinkohal tuli huvitava erinevusena esile, et SEKKi materjalides intensiivistati enim positiivseid sõnu (neist intensiivistatud 47%), kuid TeKE

andmetes hoopis negatiivseid (neist intensiivistatud 52%). Materjali põhjal on põhjuseid küll raske leida, kuid on võimalik et TeKE vestlused on emotsionaalsemad, mis avaldubki (muu hulgas) negatiivsete sõnade intensiivistamises, või on tegu vanuseliste eripäradega, kuigi olen kõnelejad lugenud ühtsesse vanuserühma.

Logistilise regressiooni segamudelid kinnitasid intensiivistamise ja seletavate tunnuste seose kohta seda, mis varasemast analüüsis juba välja tuli. Magistritöö põhjal on kujunenud võrdlemisi selge intensiivistajate kasutamise profiil noortekeeles ning on näha, et nende kasutuses on muutused peamiselt leksikaalsed. Süntaksist, semantikast ja soost tulenev mõju on püsinud stabiilsena.

Erandlike juhtudena analüüsisin intensiivistajate kasutust eitavates lausetes ja keskvõrdes omadussõnade intensiivistamist. Leidsin eitavates lausetes intensiivistajatele kolm erifunktsiooni: augmentatiivid muutuvad keskmist väärtust väljendavaks, *nii* seab võrdluses piiri, mida ei ületata, *enam* piiri, mida ei ole kõneleja hinnangul võimalik ületada. Detraktiivide eitusega ei kasutata ning intermediaarid säilitavad oma tähenduse. Keskvõrdes omadussõnadest intensiivistati SEKKi andmestikus 31% ja TeKE materjalis 24%, kuid korpustevaheline erinevus ei ole statistiliselt oluline, st aja jooksul ei ole intensiivistamismäär muutunud. Enim kasutati mõlemas korpuses nende laiendina sõna *palju*, kuid selle kõrval on ka intensiivistajaid, mis materjalides ei kattu. See tähendab, et komparatiivis adjektiivide intensiivistamine on produktiivne. Omaette intrigeeriv küsimus on, miks keskvõrdes omadussõnu üldse intensiivistatakse, sest need väljendavad tähenduselt juba suuremat omaduse määra kui algvõrdes sõnad. Usun, et see vääriks nähtusena edasist uurimist.

Intensiivistamisest noortekeeles on mu bakalaureusetöö (Aasa 2022) ja magistritöö põhjal kujunenud juba arvestatav ülevaade. Siinses töös keskendusin suulisele keelele ja bakalaureusetöös vaatasin suulist ja netikeelt ühe tervikuna. Sellest tulenevalt puudub siiani uurimus intensiivistamisest netikeeles. Magistritöö oleks sellisele analüüsile hea võrdlusmaterjal, et selgitada välja, mis on suulises ja netikeeles intensiivistamise vahel erinev ning mis ühtib. Lisaks on kirjeldamata keskealiste intensiivistamisharjumused. Need tulemused looksid vahelüli noorte- ja eakate keele vahele ning tekitaks võimaluse vaadata intensiivistamist ja selle muutumist elukaare vältel.

Kirjandus

Aasa, Triin 2022. Intensiivistajad eesti noortekeeles. Bakalauseusetöö. Tartu Ülikool.

Agresti, Alan 2013. Categorical Data Analysis. Kolmas trükk. Hoboken: John Wiley & Sons.

Arnett, Jeffrey Jensen 2000. Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. – *American Psychologist* 55, 5, 469–480. 10.1037/0003-066X.55.5.469.

Arnett, Jeffrey Jensen 2015. Emerging Adulthood: The Winding Road from the Late Teens Through the Twenties. Teine trükk. Oxford University Press.

Athanasiadou, Angeliki 2007. On the subjectivity of intensifiers. – *Language Sciences* 29, 4, 554–565. <https://doi.org/10.1016/j.langsci.2007.01.009>.

Auer, Peter 2009. On-line Syntax: Thoughts on the temporality of spoken language. – *Language Sciences* 31, 1, 1–13. <https://doi.org/10.1016/j.langsci.2007.10.004>.

Bates jt = Bates, Douglas, Martin Maechler, Ben Bolker, Steve Walker 2015. Fitting linear mixedeffects models using lme4. – *Journal of Statistical Software* 67, 1, 1–48. <https://doi.org/10.18637/jss.v067.i01>.

Bigham, Douglas 2012. Emerging Adulthood in Sociolinguistics. – *Language and Linguistics Compass* 6/8, 533–544. <https://doi.org/10.1002/lnc3.350>.

Brezina, Vaclav 2018. Statistics in Corpus Linguistics: A Practical Guide. Cambridge University Press.

Brown, Penelope, Stephen C. Levinson 2006. Politeness: Some Universals in Language Usage. – The Discourse Reader. Toim Adam Jaworski, Nikolas Coupland. Routledge, 311–323

Cambridge Dictionary 2024. Cambridge University Press & Assessment; <https://dictionary.cambridge.org/>. Vaadatud 11.04.2024.

Chambers, J. K. 2002. Studying Language Variation: An Informal Epistemology. – The Handbook of Language Variation and Change. Toim J. K. Chambers, Peter Trudgill, Natalie Schilling-Estes. John Wiley & Sons, Incorporated, 2–14. <https://doi.org/10.1002/9780470756591.ch0>.

Chambers, J. K. 2013. Patterns of Variation including Change. – The Handbook of Language Variation and Change. Toim J. K. Chambers, Natalie Schilling. John Wiley & Sons, Incorporated, 297–323. <https://doi.org/10.1002/9781118335598.ch14>.

Cheshire 2002. Sex and Gender in Variationist Research. – The Handbook of Language Variation and Change. Toim J. K. Chambers, Peter Trudgill, Natalie Schilling-Estes. John Wiley & Sons, Incorporated, 423–443. [10.1002/9780470756591.ch17](https://doi.org/10.1002/9780470756591.ch17).

Cheshire, Jenny 2006. Age and Generation-specific use of language. – Sociolinguistics/Soziolinguistik: An International Handbook of the Science of Language and Society.

Cheshire, Jenny, Jim Milroy 1997. Syntactic variation in non-standard dialects: background issues. – Real English: the Grammar of English dialects in the British Isles. Koost. James Milroy, Lesley Milroy. Routledge, 3–33.

Cohen, Jacob 1988. Statistical power analysis for the behavioral sciences. Teine trükk. Lawrence Erlbaum Associates.

De Clerck, Bernard, Timothy Coleman 2013. From Noun to Intensifier: *massa* and *massa's* in Flemish Varieties of Dutch. – Language Sciences 36, 147–160. <https://doi.org/10.1016/j.langsci.2012.04.005>.

Eckert, Penelope 2017. Age as a Sociolinguistic Variable. – The Handbook of Sociolinguistics. Toim. Florian Coulmas. Oxford: Blackwell Publishing Ltd, 151–167. <https://doi.org/10.1002/9781405166256.ch9>.

Eesti Keeleressursside Keskus; <https://www.keeleressursid.ee/et/>. Vaadatud 20.04.2024.

EG = Metslang, Helle, Mari Ereht, Külli Habicht, Tiit Hennoste, Reet Kasik, Pire Teras, Annika Viht, Eva Liina Asu, Liina Lindström, Pärtel Lippus, Renate Pajusalu, Helen Plado, Andriela Rääbis, Ann Veismann 2023. Eesti grammatika. Tartu Ülikooli Kirjastus.

Ereht, Mati 2017. Omadussõnafraas. – Eesti keele süntaks. Eesti keele varamu III. Toim Mati Ereht, Helle Metslang. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 405–415.

Ereht, Mati 2017. Sissejuhatus süntaksisse. – Eesti keele süntaks. Eesti keele varamu III. Toim Mati Ereht, Helle Metslang. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 53–89.

Ereht, Mati 2017. Öeldistäide. – Eesti keele süntaks. Eesti keele varamu III. Toim Mati Ereht, Helle Metslang. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 278–288.

Ereht, Mati 2017. Öeldistäitemäärus. – Eesti keele süntaks. Eesti keele varamu III. Toim Mati Ereht, Helle Metslang. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 289–299.

Fuchs, Robert 2017. Do women (still) use more intensifiers than men? Recent change in the sociolinguistics of intensifiers in British English. – International Journal of Corpus Linguistics 22, 3, 345–374. [10.1075/ijcl.22.3.03fuc](https://doi.org/10.1075/ijcl.22.3.03fuc).

Fuchs, Robert 2020. Sociolinguistic Variation in Intensifier Usage in Indian and British English. – Gender in World Englishes. Toim. Tobias Bernaisch. Cambridge University Press, 47–68. <https://doi.org/10.1017/9781108696739.003>.

Hennoste, Tiit 2000. Sissejuhatus suulisesse eesti keelde I. Taust ja uurimisobjekt. – Akadeemia 5, 1115–1150.

Hennoste, Tiit 2000. Sissejuhatus suulisesse eesti keelde IV. Suulise kõne erisõnavara. III. Partiklid. – Akadeemia 8, 1773–1806.

Holmes, Janet 2013. An introduction to sociolinguistics. Neljas trükk. London: Routledge.

Ito, Rika, Sali Tagliamonte 2003. Well Weird, Right Dodgy, Very Strange, Really Cool: Layering and Recycling in English Intensifiers. – Language in Society 32, 2, 257–279. 10.1017/S0047404503322055.

Jürine jt = Jürine, Anni, Karl Pajusalu, Renate Pajusalu, Iiona Tragel, Ann Veismann 2016. Estonian Jumal „God“. – Folklore: Electronic Journal of Folklore 64. Toim Mare Kõiva, Andres Kuperjanov, Hille Pajupuu, Renate Pajusalu, Mari Uusküla. Tartu, 9–32.

Kasik, Reet 2015. Sõnatähendus ja sõnamoodustus. – Sõnamoodustus. Eesti keele varamu I. Toim Katrin Kern. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 26–107.

Keevallik, Leelo 2010. Hinnangu grammatikast. – Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri 1, 2, 147–161.

Kotilainen, Jaana 2006. Adjektiivide intensiivsusprefiksoidide moodustamine ja kasutus eesti keeles. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool.

Labov, William 1963. The Social Motivation of a Sound Change. – Word 19, 3, 273–309.

Labov, William 1972. Sociolinguistic patterns. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Lüdecke, Daniel 2018. ggeffects: Tidy data frames of marginal effects from regression models. – Journal of Open Source Software 3, 26, 772. <https://doi.org/10.21105/joss.00772>.

Macaulay, Ronald 2006. Pure grammaticalization: The development of a teenage intensifier. – *Language Variation and Change* 18, 3, 267–283. 10.1017/S0954394506060133.

Mandel, Aive, Kristiina Praakli, Virve-Anneli Vihman, Kadri Koreinik 2022. Rahvateadusega noortekeelt kogumas. – *Oma Keel* 1, 16–21.

Metslang, Helle 1997. Maksimaalsuse ja minimaalsuse väljendamisest eesti püsiühendites. – Pühendusteos Huno Rätsepale, Tartu Ülikooli eesti keele õpetooli toimetised 7. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 139–154.

Miller, Jim, Regina Weinert 1998. *Spontaneous Spoken Language: Syntax and Discourse.* Oxford University Press.

Pajusalu, Renate 2017. Nimisõnafraas. – *Eesti keele süntaks. Eesti keele varamu III.* Toim Mati Ereht, Helle Metslang. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 379–404.

Partington, Alan 1993. Corpus evidence of language change. – *Text and Technology.* In Honour of John Sinclair, 176–192. <https://doi.org/10.1075/z.64.12par>.

Peter Statistics. Nominal vs. Nominal. Part 3c; Effect size; <https://peterstatistics.com/CrashCourse/3-TwoVarUnpair/NomNom/NomNom3c.html>. Vaadatud 23.05.2024.

Petron, Elo 2023. *Omadussõnad ja intensiivistajad eesti eakate keeles.* Magistritöö. Tartu Ülikool.

Pilvik jt = Pilvik, Maarja-Liisa, Helen Plado, Liina Lindström 2021. Murded, varieerumine ja korpusandmed. Eitussõna paiknemine võru ja seto eituslausetes. – *Keel ja Kirjandus* 64, 8–9, 771–796. <https://doi.org/10.54013/kk764a7>.

Posit Team 2024. *Integrated Development Environment for R.* Posit Software, PBC, Boston, MA; <http://www.posit.co/>. Vaadatud 15.05.2024.

Praakli jt = Praakli, Kristiina, Mari-Liis Korkus, Aive Mandel, Elisabeth Kaukonen, Annika Kängsepp, Triin Aasa, Kristel Algyere, Helen Eriksoo, Marion

Mägi, Getri Tomson, Liina Lindström 2022. „Mis keeles ma räägin, I don't know“. Eesti sisuloojate inglise keele kasutusest YouTube'is. – *Philologia Estonica Tallinnensis* 7, 263–290. <https://doi.org/10.22601/PET.2022.07.10>.

Praakli, Kristiina 2022. Sissevaade noortekeele uurimisse Eestis. Üldist ja üksikasjalikku. – *Keel ja Kirjandus* 65, 11, 1014–1030. <https://doi.org/10.54013/kk779a3>.

Praakli, Kristiina, Kadri Koreinik 2020. Keelemuutus vs. sotsiolingvistiline muutus: eesti keele sotsioperiodid *re-revisited*. – *Keel ja Kirjandus* 11, 915–934. <https://doi.org/10.54013/kk756a1>.

Quirk jt = Quirk, Randolph, Sidney Greenbaum, Geoffrey Leech, Jan Svartvik 1985. *A Comprehensive Grammar of the English Language*. London, New York: Longman.

R Core Team 2022. R: A language and environment for statistical computing. R Foundation for Statistical Computing, Vienna, Austria; <https://www.R-project.org/>. Vaadatud 15.05.2024.

Raudvere, Uku, Kristel Uihoaed 2017. Morfoloogiline analüüs; <https://tekstianalyys.utlib.ut.ee/morf.html#>. Vaadatud 20.11.2023.

Sardabi, Narges, Afghari, Akbar 2015. Gender Differences in the Use of Intensifiers. – *Journal of Applied Linguistics and Language Research* 2, 7, 203–213.

Schilling-Estes, Natalie 2002. Time. – *The Handbook of Language Variation and Change*. Toim J. K. Chambers, Peter Trudgill, Natalie Schilling-Estes. John Wiley & Sons, Incorporated, 309–311.

SEKK = Tartu Ülikooli suulise ja arvutisuhtluse labori suulise eesti keele korpus. 10.15155/1-00-0000-0000-0000-00077L.

Sõnaveeb 2024. Eesti Keele Instituut. EKI ühendsõnastik 2024; <https://sonaveeb.ee/>. Vaadatud 11.04.2024.

Stenström jt = Stenström, Anna-Brita, Gisle Andersen, Ingrid Kristine Hasund 2002. Trends in Teenage Talk: Corpus compilation, analysis and findings. Philadelphia, Netherlands, THE: John Benjamins Publishing Company.

Stoffel, Cornelis 1901. Intensives and down-toners; a study in English adverbs. Heidelberg: C. Winter's Universitätsbuchhandlung.

Stratton, James M. 2020. Adjective Intensifiers in German. – Journal of Germanic Linguistics 32, 2, 183–215. 10.1017/S1470542719000163.

Stratton, James M. 2022. Old English intensifiers: The beginnings of the English intensifier system. – Journal of Historical Linguistics 12, 1, 32–68. 10.1075/jhl.20011.str.

Stratton, James M., John D. Sundquist 2022. A Variationist Sociolinguistic Analysis of Intensifiers in Oslo Norwegian. – Journal of Germanic Linguistics 34, 4, 385–419. <https://doi.org/10.1017/S1470542722000022>.

Tagliamonte, Sali A. 2012. Variationist Sociolinguistics. Wiley-Blackwell.

Tagliamonte, Sali A. 2016. Teen talk: the language of adolescents. Cambridge: Cambridge University Press.

TeKE = Eesti teismeliste keele korpus. Vihman, Virve-Anneli, Maarja-Liisa Pilvik, Aive Mandel, Annika Kängsepp, Mari Aigro, Kadri Koreinik, Kristiina Praakli, Liina Lindström 2023. Eesti ja üldkeeleteaduse instituut, Tartu Ülikool. <https://doi.org/10.23673/re-455>.

Tuulik, Maria 2022. Adjektiivide süstemaatiline polüseemia eesti keeles tajuadjektiivide näitel. Doktoritöö. Tartu Ülikool.

Tuulik, Maria, Ene Vainik, Geda Paulsen, Ahti Lohk 2022. Kuidas ära tunda adjektiivi? Korpuskäitumise mustrite analüüs. – Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat 18, 279–302. <http://dx.doi.org/10.5128/ERYa18.16>.

Vainik, Ene, Dorota Brzozowska 2019. The use of positively valued adjectives and adverbs in Polish and Estonian casual conversations. – *Journal of Pragmatics* 153, 103–115. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2019.02.001>.

Vihman jt = Vihman, Virve-Anneli, Kristiina Praakli, Maarja-Liisa Pilvik, Mari-Liis Korkus 2022. Kas noored on inglise keelega „obsessed“? Millest räägivad korpusandmed? – *Philologia Estonica Tallinnensis* 7, 292–321. <https://doi.org/10.22601/PET.2022.07.11>.

Walker, James A. 2014. Variation analysis. – *Research Methods in Linguistics*. Toim Robert J. Podesva, Devyani Sharma. Cambridge University Press, 440–459.

Intensification of adjectives in Estonian teenagers' language in comparison between two corpora. Summary

Intensifiers are used to amplify or down-tone the intensified word's amount or quality on an abstract scale (Hennoste 2000: 1805–1806, Quirk *et al.* 1985: 590–599). They are fascinating from the standpoint of language variation and change, due to their constant cycle of renewal and recycling, resulting from their tendency to lose their intensity in use, and speakers needing new words with a stronger impact to replace them (Stoffel 1901: 1–2). Teenagers' language has been shown to be an excellent resource for intensifier research, as several studies have outlined young people as the predominant intensifier users (e.g. Ito, Tagliamonte 2003, Stratton 2020, Stratton, Sundquist 2022), which is why the speech of 14–27 year-olds is analysed in this thesis. More specifically, the thesis focuses on intensification of adjectives.

The aim of this master's thesis is to analyse the effect gender, language-internal factors and time have on intensification of adjectives in Estonian teenagers' language. The three language-internal factors analysed are adjective's type, syntactic position and semantic category. The older conversations from 1996–2004 between 111 young people (76 of them women, 35 men) aged 15–27 originate from Corpus of Spoken Estonian (CoSE), the newer conversations from 2020–2021 between 39 young people (29 of them women, 10 men) aged 14–18 originate from the project Teen Speak in Estonia (TSiE).

Research questions:

1. What is the intensification rate of adjectives?
2. How has the lexical composition of intensifiers changed over time?
3. How do gender and language-internal factors affect intensifying?

Proposed hypotheses:

1. The rate of intensification has increased.
2. The most frequently used intensifiers have stayed the same.

3. There are no English intensifiers in older data from CoSE.

This six-chapter thesis begins with five chapters that lay the theoretical groundwork. Chapter one offers an overview of language variation and change, while chapter two focuses on spoken language. Characteristics of teenagers' language are explored in chapter three, followed by a detailed look at adjectives in chapter four. Chapter five delves into intensifiers, summarizing previous Estonian research on the topic and presenting the findings of English (Ito, Tagliamonte 2003) and Norwegian (Stratton, Sundquist 2022) studies.

The sixth and final chapter presents an analysis of adjective intensification. It starts with a description of the data and analysis methods, followed by an overview of intensification, which includes a comparison of intensification rates in the corpora, an analysis of the words used as intensifiers, and an examination of the functions served by intensifiers. This overview is followed by an analysis of intensification in the context of each factor. Two logistic regression mixed-effects models were created to analyse intensification in the context of all factors simultaneously. The chapter concludes with a brief overview of intensifiers in negative clauses and the intensification of comparatives.

The intensification rate in CoSE was 31,3% and in TSiE 32,2%, meaning the difference between the two corpora is 0,9 percentage points and not deemed significant by the chi-square test. This proves the first hypothesis wrong, since the intensification rate has not changed significantly over time. In comparison to German and Norwegian the intensification rate of Estonian teenagers' language is lower, which could be due to the differences in analysis method. It could also be a sign of Estonians being reserved, as intensifiers are emotional parts of language.

Regarding the lexical composition of intensifiers, the two most frequent words *nii* 'so' and *väga* 'very' have stayed the same, but the third most frequent word differs in the corpora: in CoSE it is *hästi* 'well' and in TSiE it is *suht* 'relatively', which did not occur in CoSE. The second hypothesis is therefore proven wrong. It is also notable, that the usage of *nii* has increased (makes up 21% of the times intensifiers were used in CoSE, but 35% in TSiE) and it is probable *nii* has been the most used intensifier for all the years

between analysed data. A remarkable difference between the corpora is the fact that there were no English intensifiers used in the CoSE data, which proves the third hypothesis to be correct. The intensifiers were mostly used for amplifying (81,1% of intensifier usage in CoSE, 79,3% of intensifier usage in TSiE).

Gender of the speaker did not affect intensifier usage significantly, although in CoSE the most frequently used intensifier was different according to gender: women used *nii* ‘so’ and men *väga* ‘very’. The effect of adjective’s syntactic position on the other hand is strong. Intensifiers were used mostly with predicative adjectives and independent phrases (phrases without a verb, for example *nii lahe* ‘so cool’). Most frequently intensified adjectives are semantically scalar. Lastly, the semantic category of the intensified adjective has a significant effect on intensification. The categories valuation (e.g. *good*, *bad*) and psychological (e.g. *smart*, *angry*) were intensified most frequently in both corpora. The mixed-effects models, where the random effects were speakers and intensified adjectives, confirmed the tendencies shown in the individual factors’ analyses. This master’s thesis has successfully compiled a relatively clear profile of intensification in the language of Estonian teenagers. It further reveals that the grammatical aspects of intensification have remained consistent.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Triin Aasa,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Omadussõnade intensiivistamine eesti noortekeeles kahe korpuse võrdluses“, mille juhendaja on Liina Lindström, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Triin Aasa

27.05.2024